

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

VELIKO VIJEĆE

**CENTAR ZA PRAVNA ISTRAŽIVANJA U IME VALENTINA
CÂMPEANUA protiv RUMUNJSKE**

(Zahtjev br. 47848/08)

PRESUDA

STRASBOURG

17. srpnja 2014.

Ova je presuda konačna, no može biti podvrgnuta uredničkim izmjenama.

U predmetu Centar za pravna istraživanja u ime Valentina Câmpeanua protiv Rumunjske

Europski sud za ljudska prava, zasjedajući u Velikom vijeću u sastavu:

Dean Spielmann, *predsjednik*,

Guido Raimondi,

Ineta Ziemele,

Isabelle Berro-Lefèvre,

Alvina Gyulumyan,

David Thór Björgvinsson,

Ján Šikuta,

Päivi Hirvelä,

Luis López Guerra,

Ledi Bianku,

Nona Tsotsoria,

Kristina Pardalos,

Vincent A. de Gaetano,

Angelika Nußberger,

Paulo Pinto de Albuquerque,

Paul Mahoney,

Johannes Silvis, *suci*,

i Michael O'Boyle, *zamjenik tajnika*,

nakon vijećanja zatvorenog za javnost 4. rujna 2013. i 26. svibnja 2014.

donosi sljedeću presudu koja je usvojena potonjega datuma:

POSTUPAK

1. Postupak u ovome predmetu pokrenut je na temelju zahtjeva (br. 47848/08) protiv Rumunjske koji je rumunjska nevladina organizacija Centar za pravna istraživanja (CLR) u ime g. Valentina Câmpeanua podnijela Sudu na temelju članka 34. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (Konvencija) dana 2. listopada 2008. godine.

2. Interights, djelujući do 27. svibnja 2014. kao savjetnik odvjetnika CLR-a, zastupao je g. C. Cojocariu, odvjetnik iz Londona. Rumunjsku vladu (Vlada) zastupala je njezina zastupnica, gđa C. Brumar, iz Ministarstva vanjskih poslova.

3. CLR je u ime Valentina Câmpeanua tvrdio da je posljednje navedeni bio žrtva povreda članaka 2., 3., 5., 8., 13. i 14. Konvencije.

4. Dana 7. lipnja 2011. Vlada je obaviještena o zahtjevu. Također je odlučeno istodobno odlučivati o dopuštenosti i osnovanosti zahtjeva (članak 29. stavak 1.).

5. Očitovanja trećih stranaka zaprimljena su od organizacije Humans Rights Watch, rumunjske nevladine organizacije Euroregionalni centar za

javne inicijative (engl. Euroregional Center for Public Initiatives), bugarskog Helsinškog odbora i organizacije Centar za zastupanje osoba s duševnim smetnjama (engl. Mental Disability Advocacy Center), kojima je predsjednik dopustio miješanje u postupak (članak 36. stavak 2. Konvencije i pravilo 44. stavak 3. Poslovnika Suda). Povjerenik za ljudska prava Vijeća Europe iskoristio je svoje pravo miješanja u postupak i podnio pisana očitovanja (članak 36. stavak 3. Konvencije i pravilo 44. stavak 2.).

Vlada je odgovorila na ta očitovanja (pravilo 44. stavak 5.).

6. Javna se rasprava održala u zgradi Europskog suda za ljudska prava u Strasbourgu dana 4. rujna 2013. (pravilo 59. stavak 3.).

Pred Sudom su nastupili:

(a) *za Vladu*

Gđa C. BRUMAR,

G. G. CAIAN,

G. D. DUMITRACHE,

zastupnica,

savjetnik,

zamjenik zastupnice;

(b) *za CLR*

Gđa G. IORGULESCU, izvršna direktorica, CLR,

Gđa G. PASCU, voditelj programa, CLR,

G. C. COJOCARIU, odvjetnik, Interights,

odvjetnik;

(c) *za Povjerenika za ljudska prava Vijeća Europe*

G. N. MUIŽNIEKS, Povjerenik za ljudska prava,

Gđa I. GACHET, direktorica, Ured Povjerenika za ljudska prava,

Gđa A. WEBER, savjetnica, Ured Povjerenika za ljudska prava.

Sud je saslušao obraćanja gđe Brumar, g. Caiana, g. Cojocariua, gđe Iorgulescu i g. Muižnieksa. Gđa Brumar, g. Cojocariu i gđa Iorgulescu naknadno su iznijeli svoje odgovore na pitanja Suda.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

A. Smrt Valentina Câmpeanua

1. Činjenična pozadina

7. Valentin Câmpeanu, muškarac romske nacionalnosti, rođen je 15. rujna 1985. godine. Otac mu je bio nepoznat, a majka, Florica Câmpeanu, koja je preminula 2001. godine, napustila ga je nakon rođenja. G. Câmpeanu stoga je bio smješten u sirotište Centar Corlate u kojem je odrastao.

Godine 1990. g. Câmpeanuu dijagnosticiran je HIV. Kasnije su mu dijagnosticirani „teže duševno oboljenje, kvocijent inteligencije od 30 i HIV” te je u skladu s time razvrstan u skupinu „teške” invalidnosti. S vremenom je također razvio povezane simptome kao što je plućna tuberkuloza, upala pluća i kronični hepatitis.

U ožujku 1992. godine premješten je u Centar za djecu s invaliditetom u gradu Craiova, a kasnije i u Craiova br. 7 Dom za smještaj i skrb (Skrbnički dom).

2. Procjene iz 2003. – 2004. godine

8. Dana 30. rujna 2003. Odbor za zaštitu djece županije Dolj (Odbor) naložio je prestanak državne skrbi za g. Câmpeanua. Odluka je obrazložena činjenicom da je g. Câmpeanu nedavno navršio osamnaest godina i da u dotičnom trenutku nije pohađao nijedan oblik obrazovanja.

Iako je socijalni radnik koji se bavio g. Câmpeanuom preporučio da ga se prebaci u lokalni Centar za neuropsihološki oporavak i rehabilitaciju, Odbor je naložio da nadležni socijalni radnik poduzme sve mjere potrebne da se g. Câmpeanu prebaci u Neuropsihijatrijsku bolnicu Poiana Mare (PMH). Temeljem mjerodavnog prava odluku se moglo osporavati pred Okružnim sudom u Craiovi.

G. Câmpeanu nije bio prisutan i nitko ga nije zastupao na raspravi koju je održao Odbor.

9. Dana 14. listopada 2003. zdravlje g. Câmpeanua ponovno je procijenio Odbor za zdravstveni pregled odraslih osoba s invaliditetom Doljskog županijskog vijeća. Procjenom je utvrđena samo zaraženost HIV-om koja pripada u skupinu „prosječne” invalidnosti. Također je spomenuto da je pacijent „socijalno integriran”.

10. Zatim su nepoznatog datuma u listopadu ili studenome 2003. godine socijalni radnik i liječnik iz Skrbničkog doma proveli medicinsku i socijalnu procjenu g. Câmpeanua jer je to bio preduvjet za njegov smještaj u centar za zdravstvenu i socijalnu skrb. Pod poljem „Zakonski zastupnik” naveli su

„napušten nakon rođenja”, a polje „Osoba za kontakt u slučaju nužde” ostavili su prazno. Utvrđena dijagnoza glasila je „teže duševno oboljenje, zaraza HIV-om”, bez ikakvog upućivanja na prethodnu dijagnozu (vidjeti prethodni stavak 9.). U izvješću o procjeni navedene su i sljedeće informacije: „potreban mu je nadzor i povremena pomoć s osobnom njegom”, a u izvješću se zaključuje da je g. Câmpeanu sposoban brinuti se za sebe, no da mu je istodobno potrebna znatna potpora.

11. Dopisom od 16. listopada 2003. PMH je obavijestio Odbor da ne može primiti g. Câmpeanua, kojem su dijagnosticirani HIV i duševne smetnje, jer bolnica nije opremljena za liječenje pojedinaca s takvom dijagnozom.

12. Nakon tog odbijanja, između listopada 2003. godine i siječnja 2004. godine, Odbor i Županijski odjel za zaštitu prava djece (Odjel za zaštitu djece) obratili su se nizu ustanova tražeći pomoć u pronalasku ustanove za socijalnu skrb ili psihijatrijske ustanove koja bi bila voljna primiti g. Câmpeanua. Iako je naveo da je PMH odbio smjestiti pacijenta jer je zaražen HIV-om, Odjel za zaštitu djece zatražio je suradnju dotičnih ustanova, pri čemu je napomenuo da stanje g. Câmpeanua „ne zahtijeva hospitalizaciju već neprekidan nadzor u specijaliziranoj ustanovi”.

3. Smještaj u Medicinsko-socijalni centar Cetate

13. Odbor je u konačnici utvrdio da je Medicinsko-socijalni centar Cetate-Dolj (CMSC) odgovarajuća ustanova za smještaj Valentina Câmpeanua. U svom zahtjevu CMSC-u Odbor je samo spomenuo da je g. Câmpeanu zaražen HIV-om, odnosno pripada skupini prosječne invalidnosti, no nije spomenuo njegove teškoće u učenju.

14. Dana 5. veljače 2004. g. Câmpeanu primljen je u CMSC. Prema izvješću CMSC-a o njegovu stanju prilikom prijema, koje je poslano CLR-u dana 5. ožujka 2004., g. Câmpeanu bio je u uznapredovalom stanju „psihičkog i fizičkog propadanja”, odjeven u istrošenu trenirku bez donjeg rublja i obuće te nije dobio antiretrovirusne (ARV) lijekove ili informacije o svom zdravstvenom stanju. Napomenuto je da je pacijent „odbijao suradnju”.

U svom iskazu državnom odvjetniku od 22. srpnja 2004. u domaćem postupku (opisanom u nastavku u dijelu B), M. V., liječnica koja je liječila g. Câmpeanua u Skrbničkom domu, kao opravdanje izostanka davanja odgovarajućih lijekova ili informacija navela je činjenicu da nije bila sigurna hoće li biti potrebno mijenjati njegovo liječenje ovisno o rezultatima najnovijih pretraga (vidjeti prethodni stavak 9.).

Zdravstvenim pregledom koji je obavljen po prijemu g. Câmpeanua u CMSC zaključeno je da on boluje od „težeg duševnog oboljenja, zaraze HIV-om i neishranjenosti”. Tada je bio visok 168 centimetara i težio je 45 kilograma. Navedeno je da se „nije mogao orijentirati u vremenu i prostoru te da nije mogao samostalno jesti ili se brinuti o osobnoj higijeni”.

15. Tijekom večeri 6. veljače 2004. g. Câmpeanu postao je uznemiren. Sukladno prethodno navedenom izvješću CMSC-a (vidjeti prethodni stavak 14.) ujutro 7. veljače 2004. je „postao nasilan, napadao druge pacijente, razbio prozor i rastrgao madrac, svoju odjeću i plahte”. Dobio je fenobarbital, a zatim diazepam za smirenje.

4. Pregled u PMH-u

16. Dana 9. veljače 2004. g. Câmpeanu odveden je u PMH radi pregleda, dijagnoze i tretmana jer je to bila najbliža psihijatrijska ustanova. Ponovno mu je dijagnosticirano „teže duševno oboljenje”. No navedeno je da njegovo stanje nije „hitan psihijatrijski slučaj” jer „on nije bio uznemiren”. Dr. L. G. dijagnosticirala mu je „duševno oboljenje srednje težine” i propisala mu sedative (karbamazepin i diazepam).

Prema medicinskoj dokumentaciji PMH-a prilikom prijema g. Câmpeanua u bolnicu nisu se mogli dobiti podaci o njegovoj povijesti bolesti jer on „odbijao suradnju”. U iskazu pred istražnim tijelima od 8. prosinca 2005. dr. D. M. iz PMH-a navela je da „je pacijent bio drugačiji zato što se nije moglo s njim komunicirati i zato što je patio od duševnih smetnji”.

5. Povratak u CMSC

17. G. Câmpeanu vraćen je istog dana u CMSC, a do tada se njegovo zdravlje znatno pogoršalo. U tom je razdoblju CMSC primio isporuku ARV lijekova i stoga je nastavljeno njegovo liječenje ARV lijekovima. Unatoč tim mjerama njegovo se stanje nije poboljšalo, a u medicinskoj dokumentaciji spominje se da je i dalje bio „uznemiren” i „nasilan”.

18. CMSC je odlučio da ga je nemoguće zadržati jer CMSC nije opremljen za liječenje stanja g. Câmpeanua. Bolnica je poslala zahtjev Skrbničkom domu da ga uputi u drugu ustanovu. Međutim, Skrbnički je dom odbio zahtjev jer on više „ne pripada pod njegovu nadležnost”.

19. Dana 11. veljače 2004. E. O., ravnateljica CMSC-a, navodno je nazvala Doljski županijski odjel za javno zdravstvo te ga zatražila da pronade rješenje koje bi omogućilo premještaj g. Câmpeanua u ustanovu koja je prikladnija za liječenje njegovih zdravstvenih problema. Čini se da joj je savjetovano da ga prebaci u PMH na četiri do pet dana radi psihijatrijskog tretmana.

6. Premještaj u PMH

20. Dana 13. veljače 2004. g. Câmpeanu premješten je iz CMSC-a u PMH pod pretpostavkom da će taj njegov boravak u PMH-u trajati tri do četiri dana kako bi se pokušao pružiti tretman za njegovo iznimno nasilno ponašanje. Smješten je u Psihijatrijski odjel V.

21. Dana 15. veljače 2004. g. Câmpeanu stavljen je pod skrb dr. L. G. S obzirom na činjenicu da je g. Câmpeanua bio zaražen HIV-om liječnica ga je prebacila u Psihijatrijski odjel VI. Nastavila je biti odgovorna za njegov psihijatrijski tretman jer se odjel sastojao od samo dva liječnika opće prakse bez specijalizacije i nijednog psihijatra.

22. Dana 19. veljače 2004. g. Câmpeanu prestao je jesti i odbijao uzimati lijekove. Stoga mu je propisano intravensko liječenje koje je uključivalo glukozu i vitamine. Nakon liječničkog pregleda utvrđeno je da mu je „opće stanje loše”.

7. Posjet osoblja CLR-a

23. Dana 20. veljače 2004. skupina nadzornika iz CLR-a posjetila je PMH i primijetila stanje g. Câmpeanua. Prema informacijama iz izvješća osoblja CLR-a o tom posjetu g. Câmpeanu bio je sam u izoliranoj sobi koja je bila zaključana i nije se grijala te se u njoj nalazio samo krevet bez posteljine. Bio je odjeven samo u gornji dio pidžame. U danom trenutku nije mogao jesti ili upotrebljavati kupaonicu bez pomoći. Međutim, osoblje u PMH-u odbilo mu je pomoći navodno od straha da će se zaraziti HIV-om. Posljedično je jedina prehrana g. Câmpeanua bila glukoza administrirana kroz infuziju. U izvješću je zaključeno da mu je bolnica propustila pružiti osnovne zdravstvene usluge i skrb.

Predstavnici CLR-a naveli su da su zatražili da ga se odmah prebaci u Bolnicu za zarazne bolesti u Craiovi u kojoj bi mogao dobiti odgovarajući tretman. Međutim, ravnatelj bolnice odlučio je odbiti taj zahtjev pod uvjerenjem da se kod pacijenta ne radi o „hitnom slučaju, već o socijalnom slučaju” te da u svakom slučaju on ne bi mogao podnijeti taj put.

24. Valentin Câmpeanu preminuo je uvečer 20. veljače 2004. godine. Prema njegovu smrtnom listu izdanom 23. veljače 2004. neposredni uzrok smrti bila je kardiorespiratorna insuficijencija. Na listu je također navedeno da je zaraza HIV-om bila „izvorna bolest”, a „duševno oboljenje□” navodi se kao „druga važna bolest”.

25. Unatoč zakonskim odredbama koje određuju obaveznu obdukciju nakon smrti u psihijatrijskoj ustanovi (Zajednička odluka br. 1134/255/2000 ministra pravosuđa i ministra zdravstva), PMH nije izvršio obdukciju tijela tvrdeći da „nisu smatrali da je riječ o sumnjivoj smrti s obzirom na dva teška stanja koja su utvrđena pacijentu” (naime, duševno oboljenje i zaraza HIV-om).

26. Dana 21. veljače 2004., nesvjestan smrti g. Câmpeanua, CLR je sastavio nekoliko hitnih dopisa i poslao ih nizu lokalnih i središnjih službenika, uključujući ministru zdravstva, županu županije Dolj, gradonačelniku mjesta Poiana Mare i direktoru Doljskog županijskog odjela za javno zdravstvo, istaknuvši iznimno kritično stanje g. Câmpeanua i činjenicu da je premješten u ustanovu koja mu ne može pružiti odgovarajuću skrb s obzirom na njegovu zarazu HIV-om; CLR je nadalje

kritizirao neodgovarajući tretman kojeg je primao i zatražio poduzimanje hitnih mjera za rješavanje te situacije. Nadalje je naveo da smještaj g. Câmpeanua u CMSC i kasniji premještaj u PMH predstavlja kršenje njegovih ljudskih prava te je pozvao na pokretanje odgovarajuće istrage tih pitanja.

Dana 22. veljače 2004. CLR je objavio priopćenje za medije u kojima je istaknuo uvjete i odnos prema pacijentima u PMH-u osobito se osvrnuvši na slučaj g. Câmpeanua, te je pozvao na hitno djelovanje.

B. Domaći postupci

1. Kaznena prijava koju je podnio CLR

27. U dopisu od 15. lipnja 2004. rumunjskom državnom odvjetniku CLR je zatražio informacije o stanju postupka nastavno na kaznenu prijavu koju mu je podnio dana 23. veljače 2004. u vezi s okolnostima koje su dovele do smrti Valentina Câmpeanua; u prijavi je naglasio da g. Câmpeanu nije bio smješten u odgovarajuću zdravstvenu ustanovu koja je bila neophodna s obzirom na njegovo zdravstveno i duševno stanje.

28. Istoga je dana CLR podnio dvije dodatne kaznene prijave, jednu uredu državnog odvjetnika pri Okružnom sudu u Craiovi, a drugu uredu državnog odvjetnika pri Županijskom sudu u Craiovi. CLR je ponovio svoj zahtjev za otvaranje kaznene istrage u vezi s okolnostima smrti g. Câmpeanua i onima koje su do nje dovele, navodeći pritom da su počinjena sljedeća kaznena djela:

(i) nemar, od strane zaposlenika Odjela za zaštitu djece i Skrbničkog doma (članak 249. stavak 1. Kaznenog zakona)

(ii) nezakonito djelo i nečinjenje protiv interesa pojedinca te ugrožavanje osobe koja se ne može brinuti sama za sebe od strane zaposlenika CMSC-a (članci 246. i 314. Kaznenog zakona) te

(iii) prouzročenje smrti iz nehaja ili ugrožavanje osoba koja se ne može brinuti sama za sebe od strane zaposlenika PMH-a (članak 178. stavak 2. i članak 314. Kaznenog zakona).

CLR je nadalje ukazivao na to da je Odbor za zdravstveni pregled netočno razvrstao g. Câmpeanua u skupinu srednje invalidnosti u suprotnosti s prethodnim i kasnijim dijagnozama (vidjeti prethodni stavak 9.). Posljedično, Odjel za zaštitu djece nije pokrenuo postupak za imenovanje skrbnika kada je g. Câmpeanu postao punoljetan što je protivno važećem zakonodavstvu.

Usto Skrbnički dom nije dostavio potrebne ARV lijekove osoblju CMSC-a prilikom premještaja g. Câmpeanua dana 5. veljače 2004., što je moglo uzrokovati njegovu smrt dva tjedna poslije.

CLR je također tvrdio da je premještaj iz CMSC-a u PMH bio nepotreban, neodgovarajući i protivan važećem zakonodavstvu i ta je mjera

poduzeta bez suglasnosti pacijenta ili njegova zastupnika, koju propisuje Zakon o pravima pacijenata (Zakon br. 46/2003).

Naposljetku, CLR je tvrdio da g. Câmpeanu nije dobio odgovarajuću skrb, tretman niti prehranu u PMH-u.

29. Dana 22. kolovoza 2004. Državno odvjetništvo obavijestilo je CLR da je predmet poslan radi istrage uredu državnog odvjetnika pri Doljskom županijskom sudu.

Dana 31. kolovoza 2004. ured državnog odvjetnika pri Doljskom županijskom sudu obavijestio je CLR da je otvoren kazneni spis kao odgovor na njegovu prijavu te da je istraga povjerena Odjelu za kaznene istrage Policijske uprave županije Dolj (Policijska uprava).

2. Forenzičko izvješće

30. Dana 14. rujna 2004. na zahtjev ureda državnog odvjetnika izrađeno je forenzičko izvješće na Zavodu za sudsku medicinu u Craiovi. Na temelju podnesene medicinske dokumentacije u izvješću je zaključeno sljedeće:

„Propisan je medicinski tretman za HIV i psihološko stanje [pacijenta] u vezi s kliničkim i imunološkim stanjem pacijenta, pri čemu [je] tretman bio ispravan i odgovarajući u pogledu doziranja.

Ne može se utvrditi je li pacijent doista i uzeo svoje propisane lijekove s obzirom na njegovo uznapredovalo stanje psihosomatskog propadanja.”

31. Dana 22. listopada 2004. ekshumirano je tijelo Valentina Câmpeanua i obavljena je obdukcija. Dana 2. veljače 2005. sastavljen je obdukcijски nalaz u kojem je navedeno da se na tijelu nalaze vidljivi znakovi kaheksije, a čiji zaključak glasi:

„... smrt nije bila nasilna. Uzrok je bio kardiorespiratorna insuficijencija uzrokovana upalom pluća, komplikacijom nastalom u sklopu razvoja zaraze HIV-om. Nakon ekshumacije nisu pronađeni tragovi nasilja.”

3. Odluke državnog odvjetnika

32. Dana 19. srpnja 2005. ured državnog odvjetnika pri Doljskom županijskom sudu donio je odluku o odustajanju od progona smatrajući, *inter alia*, da je prema pribavljenim dokazima zdravstveni tretman koji je pružen pacijentu bio odgovarajući te da smrt nije bila nasilna, nego ju je uzrokovala komplikacija koja je nastala u sklopu razvoja zaraze HIV-om g. Câmpeanua.

33. Dana 8. kolovoza 2005. CLR je podnio prigovor protiv te odluke glavnom državnog odvjetniku pri Doljskom županijskom sudu, tvrdeći, *inter alia*, da nisu ispitane neke od tvrdnji u vezi sa zdravstvenim tretmanom koji je bio pružen pacijentu, navodnom prekidu tretmana ARV lijekovima i životnim uvjetima u bolnicama.

Dana 23. kolovoza 2005. glavni državni odvjetnik prihvatio je prigovor, poništio odluku od 19. srpnja 2005. te naložio ponovno otvaranje istrage

kako bi se mogli ispitati svi aspekti predmeta. Posebne su upute dane u pogledu određene medicinske dokumentacije koju je trebalo ispitati nakon što je se nabavi iz Bolnice za zarazne bolesti u Craiovi, Skrbničkog doma, CMSC-a i PMH-a. Također je trebalo uzeti iskaze liječnika koji su liječili g. Câmpeanua. Morale su se razjasniti okolnosti pod kojima ARV lijekovi jesu ili nisu davani pacijentu dok je boravio u CMSC-u i PMH-u, osobito s obzirom na to da se u medicinskoj dokumentaciji iz PMH-a nije spominjalo ništa po tom pitanju.

34. Dana 11. prosinca 2006. ured državnog odvjetnika pri Doljskom županijskom sudu donio je odluku da sukladno s novim važećim postupovnim pravilima nije nadležan za provedbu istrage, te je uputio spis predmeta uredu državnog odvjetnika pri Okružnom Sudu u Calafatu.

4. Disciplinski postupak

35. Dana 11. siječnja 2006. Policijska je uprava zatražila Liječnički zbor županije Dolj (Liječnički zbor) da dostavi mišljenje o „tome je li [primijenjeni] terapijski pristup bio ispravan s obzirom na dijagnozu [utvrđenu obdukcijom nalazom] ili o tome postoje li naznake nesavjesnog liječenja”.

Dana 20. srpnja 2006. Disciplinski odbor Liječničkog zbora donio je odluku da ne postoje razlozi za pokretanje disciplinskog postupka protiv osoblja PMH-a:

„... psihotropno liječenje, kao što je navedeno u općim bilješkama PMH-a o kliničkom promatranju, bilo je odgovarajuće ... [i stoga] ... dobivene informacije ukazuju na to da su odluke liječnika bile ispravne, bez sumnje u nesavjesno liječenje [koje proizlazi iz] neispravnog liječenja oportunističke zaraze povezane s HIV-om.”

Tu je odluku osporavala Policijska uprava, no dana 23. studenoga 2006. to je isto je odbačeno zbog podnošenja izvan roka.

5. Nova odluka o napuštanju progona i kasnije žalbe

36. Dana 30. ožujka 2007. ured državnog odvjetnika pri Okružnom sudu u Calafatu donio je novu odluku o odustajanju od progona. Državni odvjetnik se u svom obrazloženju pozvao na dokaze koji su se nalazili u spisu kao i na odluku koju je donio Disciplinski odbor Liječničkog zbora.

37. CLR je podnio prigovor protiv te odluke tvrdeći da se zanemarila većina uputa koju je glavni državni odvjetnik dao 23. kolovoza 2005. (vidjeti prethodni stavak 33.). Dana 4. lipnja 2007. prigovor je odbio glavni državni odvjetnik ureda pri Okružnom sudu u Calafatu. U kratkom obrazloženju odluke uputio je na zaključke iz forenzičkog izvješća od 14. rujna 2004. i odluku Liječničkog zbora od 20. srpnja 2006. godine.

Dana 10. kolovoza 2007. CLR je uložio žalbu na tu odluku pred Okružnim sudom u Calafatu.

38. Dana 3. listopada 2007. Okružni sud u Calafatu prihvatio je žalbu, ukinuo odluke od 30. ožujka 2007. i 4. lipnja 2007. te naložio ponovno otvaranje istrage, smatrajući da smrt g. Câmpeanua nije ispitana iz nekoliko aspekata te da se mora izvesti više dokaza.

Među propustima koje je istaknuo sud nalazilo se sljedeće: većina dokumenata koji su se trebali ishoditi od Bolnice za zarazne bolesti u Craiovi i Skrbničkog doma zapravo nisu dodani u istražni spis (forenzički dokumenti na temelju kojih je g. Câmpeanu smješten u CMSC i premješten u PMH, provedene kliničke i parakliničke pretrage, zapisi o ispitivanju liječnika i medicinskih sestara koji su bili odgovorni za pružanje skrbi g. Câmpeanuu te smjernice o pretragama na HIV). Proturječnosti u iskazima osoba koji su sudjelovali u smještaju g. Câmpeanua u CMSC nisu razjašnjene, kao ni okolnosti povezane s prekidom tretmana ARV lijekovima nakon premještaja u PMH. Usto nisu razjašnjene ni proturječne tvrdnje zdravstvenih djelatnika CMSC-a i PMH-a o navodnom „stanju uznemirenosti” g. Câmpeanua.

Istražitelji također nisu utvrdili jesu li zdravstveni djelatnici PMH-a proveli potrebne pretrage nakon prijema g. Câmpeanua te je li on primio ARV ili druge odgovarajuće lijekove. Istražitelji nisu otkrili uzrok edema pronađenih na licu i donjim udovima g. Câmpeanua niti su utvrdili je li bio ispravan terapijski pristup primijenjen u PMH-u. S obzirom na te propuste zahtjev za mišljenje Liječničkog zbora bio je preuranjen i trebao se ponovno podnijeti nakon zaključivanja istražnog spisa.

39. Ured državnog tužitelja pri Okružnom sudu u Calafatu podnio je žalbu protiv te presude. Dana 4. travnja 2008. Doljski županijski sud prihvatio je žalbu, ukinuo presudu Okružnog suda u Calafatu i odbacio CLR-ove žalbene navode u vezi s odlukom od 30. ožujka 2007. o odustajanju od progona.

Sud se u bitnome pozvao na zaključke iz forenzičkog izvješća i obdukcijskog nalaza te također na odluku Liječničkog zbora, u kojima je navedeno da ne postoji uzročno-posljedična veza između zdravstvenog tretmana koji je bio pružen g. Câmpeanu i njegove smrti.

C. Ostali postupci koje je pokrenuo CLR

1. U vezi s g. Câmpeanuom

40. Kao odgovor na prigovore koje je podnio CLR (vidjeti prethodni stavak 26.) dana 8. ožujka 2004. župan županije Dolj osnovao je povjerenstvo čiji je zadatak bio provođenje istrage o okolnostima smrti Valentina Câmpeanua. Povjerenstvo se sastojalo od predstavnika Odjela za zaštitu djece, Odjela za javno zdravstvo, Odjela za kaznene istrage Policijske uprave i ureda župana. Vijeće je u deset dana trebalo dovršiti istragu i podnijeti izvješće o svojim zaključcima.

U izvješću povjerenstva zaključeno je da su svi postupci povezani s tretmanom g. Câmpeanua nakon njegova otpuštanja iz Skrbničkog doma bili zakoniti i opravdani s obzirom na njegovu dijagnozu. Povjerenstvo je utvrdilo samo jednu neispravnost, i to u tome što obdukcija nije bila obavljena odmah nakon smrti g. Câmpeanua, što je u suprotnosti s važećim zakonodavstvom (vidjeti prethodni stavak 25.).

41. Dana 26. lipnja 2004. CLR je podnio prigovor Državnoj upravi za zaštitu i usvajanje djece (Državna uprava) kritizirajući nekoliko nedostataka koji se prvenstveno odnose na neimenovanje skrbnika za g. Câmpeanua i njegov neuspješan smještaj u odgovarajuću zdravstvenu ustanovu. CLR je ponovio svoj prigovor od 4. kolovoza 2004. tvrdeći da bi nepravilan premještaj g. Câmpeanua u PMH mogao postaviti pitanja na temelju članka 5. stavka 1. Konvencije.

Kao odgovor na te navode Državna je uprava izradila izvješće od 21. listopada 2004. o okolnostima smrti g. Câmpeanua. Državna je uprava potvrdila da je Odbor djelovao *ultra vires* kada je naložio smještaj g. Câmpeanua u PMH. Međutim, navela je da u svakom slučaju taj nalog nema nikakvih posljedica s obzirom na to da je ustanova prvo odbila primiti g. Câmpeanua (vidjeti prethodni stavak 11.).

Državna je uprava zaključila da je Odjel za zaštitu djece djelovao u skladu s načelima profesionalne etike i dobre prakse kada je prebacio g. Câmpeanua u CMSC. Istodobno je Državna uprava navela da nije ovlaštena za ocjenu kasnijeg premještaja g. Câmpeanua u PMH.

Slično tomu, Državna uprava odbila je izraziti mišljenje o navodnoj pogrešnoj kategorizaciji g. Câmpeanua u skupinu srednje invalidnosti ili o događajima koji su se odvijali nakon njegova smještaja u CMSC.

42. Dana 24. ožujka 2004. Doljski županijski odjel za javno zdravstvo obavijestio je CLR da je povjerenstvo sastavljeno od različitih županijskih službenika zaključilo da „nije došlo do povrede ljudskih prava” u vezi sa smrću g. Câmpeanua s obzirom na to da su njegovi kasniji smještaji u bolnicu opravdani člankom 9. Zakona br. 584/2002 o mjerama za prevenciju širenja zaraze HIV-om i zaštitu osoba zaraženih HIV-om ili oboljelih od AIDS-a.

2. U vezi s drugim pacijentima

43. Dana 16. ožujka 2005., nakon kaznene istrage o smrti sedamnaest pacijenata u PMH-u, Državno odvjetništvo poslalo je dopis Ministarstvu zdravstva u kojem ga traži da poduzme određene administrativne mjere za rješavanje situacije u bolnici. Iako je primijetio da nije bilo naznaka kaznenog djela u vezi s predmetnim smrtnima, u dopisu su istaknuti „administrativni nedostaci” koji su primijećeni u bolnici i za koje je potrebno poduzeti odgovarajuće mjere u pogledu sljedećih problema:

„nepostojanje grijanja u u sobama pacijenata; hipokalorična prehrana; nedovoljan broj djelatnika, neosposobljenost za pružanje skrbi pacijentima s duševnim

smetnjama; nedostatak djelotvornih lijekova; iznimno ograničene mogućnosti provedbe parakliničkih pretraga..., svi ti čimbenici pridonijeli su pojavi zaraznih bolesti kao i njihovom kobnom napredovanju...”

44. U odluci od 15. lipnja 2006. u vezi s kaznenom prijavom koju je CLR podnio u ime drugog pacijenta, P. C., koji je preminuo u PMH-u Visoki žalbeni sud i sud pravde odbio je prigovor državnog odvjetnika da CLR nije imao *locus standi*. Utvrdio je da je CLR doista imao *locus standi* za nastavak progona takve vrste s ciljem razjašnjavanja okolnosti pod kojima je sedamnaest pacijenata preminulo u PMH-u u siječnju i veljači 2004. godine s obzirom na područje njegova djelovanja i iskazane ciljeve kao udruge za zaštitu ljudskih prava. Sud je utvrdio kako slijedi:

„Visoki sud smatra da se CLR može smatrati 'bilo kojom drugom osobom čiji su pravni interesi povrijeđeni' u smislu članka 278.¹ Zakona o kaznenom postupku. Legitimnost njegova interesa leži u CLR-ovom zahtjevu da se utvrde i razjasne okolnosti koje su dovele do smrti sedamnaest pacijenata u PMH-u u siječnju i veljači 2004. godine; stoga je njegov cilj zaštita prava na život i zabrana mučenja i zlostavljanja ... kroz pokretanje službene kaznene istrage koja bi bila djelotvorna i iscrpna u svrhu utvrđivanja osoba odgovornih za povrede prethodno navedenih prava u skladu sa zahtjevima članaka 2. i 3. Europske konvencije o ljudskim pravima. [Njegov je cilj također] podizanje svijesti u društvu o potrebi za zaštitom temeljnih ljudskih prava i sloboda te osiguravanjem pristupa pravdi, što je istovjetno navedenim ciljevima nevladine organizacije.

Njegov legitiman interes iskazan je pokretanjem istraga koje su trenutačno u tijeku.

Istodobno mogućnost CLR-a da podnese prigovor u skladu s člankom 278.¹ ... predstavlja pravno sredstvo koje je podnositelj prigovora iskoristio također u skladu s odredbama članka 13. Europske konvencije o ljudskim pravima...”

D. Izvješće vještaka koje je podnio CLR

45. CLR je podnio mišljenje vještaka od 4. siječnja 2012. koje je sastavio dr. Adriaan van Es, član Forenzičkog savjetodavnog tima i direktor Međunarodne federacije organizacija za zdravlje i ljudska prava (IFHHRO), uz pomoć Ance Boeriu, službenice za projekte u IFHHRO-u. Mišljenje se temeljilo na preslikama dokaza koje je CLR podnio i Sudu, uključujući medicinskoj dokumentaciji iz CMSC-a i PMH-a.

U mišljenju vještaka spominjala se „vrlo loša, supstandardna, često nepostojeća ili izgubljena” medicinska dokumentacija PMH-a i CMSC-a u kojoj je opis kliničkog stanja g. Câmpeanua bio „štur”. Napomenulo se da tijekom boravka pacijenta u PMH-u nijednom ga nije posjetio specijalist za zarazne bolesti. Također, protivno rumunjskom zakonodavstvu, nije obavljena obdukcija odmah nakon smrti pacijenta.

Dostupni dokumenti ne pružaju pouzdane informacije o tome je li se liječenje ARV lijekovima pružalo na redovitoj osnovi. Stoga je zbog neprimjerenog tretmana moglo doći do povrata HIV-a g. Câmpeanua te pojave oportunističkih zaraza kao što je upala pluća izazvana bakterijom

Pneumocystis (upala pluća navedena je u obdukcijском nalazu kao uzrok smrti). U mišljenju stoji da upala pluća nije dijagnosticirana niti liječena dok je pacijent bio u PMH-u ili CMSC-u iako je to vrlo česta bolest među oboljelima od HIV-a. Nikada nisu provedene standardne laboratorijske pretrage za praćenje HIV-a u pacijenata.

U mišljenju vještaka navedeno je da bi uzrok određenih ponašanja tumačenih kao psihološki poremećaj mogla biti septikemija.

Stoga su rizik od neredovitog liječenja ARV lijekovima, mogućnost pojave oportunističkih zaraza i povijest tuberkuloze u pacijenta trebali dovesti do smještaja g. Câmpeanua u odjel za zarazne bolesti opće bolnice, a ne u psihijatrijsku ustanovu.

46. Zaključak izvješća bio je da je smrt g. Câmpeanua u PMH-u bila posljedica „krajnjeg liječničkog nemara”. Liječenje HIV-a i oportunističkih zaraza nije bilo u skladu s međunarodnim normama i medicinskom etikom, baš kao ni savjetovanje i zdravstvena njega koja je pružena pacijentu zbog njegova teškog duševnog oboljenja. Nadalje, u nedostatku važne medicinske dokumentacije disciplinski postupak pred Disciplinskim odborom Liječničkog zbora bio je nekvalitetan i nemaran.

E. Temeljni podaci o zdravstvenim ustanovama Cetate i Poiana Mare

1. Neuropsihijatrijska bolnica Poiana Mare

47. PMH se nalazi u županiji Dolj na jugu Rumunjske na udaljenosti od 80 km od Craiove u nekadašnjoj vojnoj bazi na trideset šest hektara zemlje. PMH može dobrovoljno ili prisilno primiti 500 pacijenata, pri čemu je u potonjem slučaju riječ o posljedici građanskog ili kaznenog postupka. Do prije nekoliko godina u bolnici se nalazio i odjel za pacijente oboljele od tuberkuloze. Odjel je preseljen u susjedni grad zbog pritiska brojnih nacionalnih i međunarodnih agencija, uključujući Europskog odbora za sprječavanje mučenja (CPT).

U trenutku predmetnih događaja, točnije u veljači 2004. godine, u PMH-u se nalazilo 436 pacijenata. Medicinsko osoblje sastojalo se od pet psihijatarata, četiri specijalizanata psihijatrije i šest liječnika opće prakse.

Prema izvješću CPT-a iz 2004. godine (vidjeti u nastavku stavak 77.) u PMH-u je dvije uzastopne zime preminulo 109 pacijenata pod sumnjivim okolnostima: osamdeset jedan od siječnja do prosinca 2003. godine i dvadeset osam u prvih pet mjeseci 2004. godine. CPT je posjetio PMH tri puta, 1995., 1999. i 2004. godine; cilj posljednjeg posjeta bila je istraga zabrinjavajućeg porasta stope smrtnosti. Nakon svakog posjeta CPT je izdao vrlo kritična u izvješća u kojima je istaknuo „nečovječne i ponižavajuće životne uvjete” u PMH-u.

Nakon posjećivanja nekoliko zdravstvenih ustanova koja su u CPT-ovim izvješćima smatrane problematičnima, među njima i PMH, Ministarstvo zdravstva sastavilo je izvješće od 2. rujna 2009. godine. Zaključilo je da su lijekovi koji se daju pacijentima u PMH-u neodgovarajući, bilo jer ne postoji poveznica između psihijatrijske dijagnoze i pruženog tretmana, bilo jer su zdravstveni pregledi vrlo ograničeni. Nekoliko je nedostataka utvrđeno u vezi s učinkovitošću uprave i nedovoljnim brojem medicinskog osoblja u odnosu na broj pacijenata.

2. Medicinsko-socijalni centar Cetate

48. Sudeći po informacijama koje je dostavio CLR, CMSC je bio mali centar za zdravstveno-socijalnu skrb koji je imao svega dvadeset kreveta početkom 2004. godine; u to se doba u CMSC-u nalazilo osamnaest pacijenata. Do 1. siječnja 2004. godine, kada je prenamijenjen u centar za zdravstveno-socijalnu skrb, CMSC je bio psihijatrijska ustanova.

Prema akreditaciji za razdoblje 2006. – 2009. godine CSMC je bio ovlašten za pružanje usluga odraslim osobama koje se nalaze u teškoj obiteljskoj situaciji, a pritom se naglasak stavljao na socijalnu komponentu zdravstveno-socijalne skrbi.

II. MJERODAVNO DOMAĆE PRAVO I PRAKSA

A. Rumunjski Kazneni zakon

49. Mjerodavni dijelovi rumunjskog Kaznenog zakona na snazi u trenutku spornih događaja glase kako slijedi:

Članak 114. – Smještaj u zdravstvenu ustanovu

„(1) Kada počinitelj kaznenog djela pati od duševnih smetnji ili je ovisnik te predstavlja opasnost za društvo, može se narediti njegov ili njezin smještaj u specijalističku zdravstvenu ustanovu dok on ili ona ne ozdravi.

(2) Ta mjera može se poduzeti i privremeno tijekom kaznenog progona ili suđenja.”

Članak 178. – Prouzročenje smrti iz nehaja

„(2) Za prouzročenje smrti iz nehaja zbog nepoštovanja pravnih odredbi ili mjera opreza povezanih s praksom određene djelatnosti ili struke ili zbog obavljanja određene aktivnosti, propisana je kazna zatvora od dvije do sedam godina.”

Članak 246. – Nezakonito djelo i nečinjenje protiv interesa pojedinca

„Javni službenik koji u obavljanju službene dužnosti svjesno propusti obaviti čin ili ga obavi pogrešno i time povrijedi pravne interese druge osobe kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do tri godine.”

Članak 249. – Nemar u izvršavanju službene dužnosti

„(1) Za povredu službene dužnosti, kao posljedicu nemara javnog službenika, zbog njezina neobavljanja ili njezina pogrešnog obavljanja, ako je takva povreda znatno narušila ispravan rad javnog tijela ili ustanove ili pravne osobe, odnosno prouzročila štetu njihove imovine ili ozbiljnu štetu pravnim interesima druge osobe, propisana je kazna zatvora od jednog mjeseca do dvije godine ili novčana kazna.”

Članak 314. – Ugrožavanje osobe koja se ne može brinuti sama za sebe

„(1) Za napuštanje, tjeranje ili ostavljanje bespomoćnim djeteta ili osobe koja se ne može brinuti sama za sebe koje je na bilo koji način počinila osoba pod čiji su nadzor ili brigu stavljeni prethodno navedeni, [ili za] izlaganje njegova ili njezina života, zdravlja ili fizičkog integriteta neposrednoj opasnosti, propisana je kazna zatvora od jedne do tri godine...”

B. Rumunjski Zakon o kaznenom postupku

50. Postupak kojim se uređuje podnošenje prigovora sudu protiv odluka koje je donio državni odvjetnik tijekom kaznene istrage propisan je člancima 275. – 278.¹ Zakona na snazi u trenutku spornih događaja. Mjerodavni dijelovi tih članaka glase kako slijedi:

Članak 275.

„Svaka osoba može podnijeti prigovor u pogledu mjera i odluka donesenih tijekom postupka kaznene istrage ako su one povrijedile njegove ili njezine legitimne interese...”

Članak 278.

„Prigovore protiv mjera ili odluka koje je donio državni odvjetnik ili su provedene na zahtjev prethodno navedenog ispitat će ... glavni državni odvjetnik iz mjerodavnog odjela. ...”

Članak 278.¹

„(1) Nakon što državni odvjetnik odbije prigovor podnesen u skladu s člancima 275. – 278., u vezi s obustavom kaznene istrage ... putem odluke o napuštanju progona (*neurmărire penală*) ... oštećenik ili bilo koja druga osoba čiji su pravni interesi povrijeđeni može podnijeti prigovor unutar dvadeset dana od obavijesti o pobijanoj odluci sucu suda koji ima nadležnost za rješavanje predmeta na prvostupanjskoj razini. ...

(4) Osoba u vezi s kojom je državni odvjetnik odlučio obustaviti kaznenu istragu, kao i osoba koja je podnijela prigovor protiv te odluke, bit će pozvane pred sud. Ako su zakonito pozvane na sud, nepojavljivanje tih osoba pred sudom neće onemogućiti ispitivanje predmeta. ...

(5) Prisutnost državnog odvjetnika pred sudom je obvezna.

(6) Sudac će prvo dati riječ podnositelju prigovora, zatim osobi u vezi s kojom je obustavljena kaznena istraga, te naposljetku državnom odvjetniku.

(7) U ispitivanju predmeta sudac će ocijeniti pobijanu odluku na temelju postojećih propisa i materijala te bilo kojih novih podnesenih dokumenata.

(8) Sudac će odlučiti na jedan od sljedećih načina:

(a) odbaciti prigovor zbog podnošenja izvan roka, nedopuštenosti ili neosnovanosti i potvrditi odluku;

(b) prihvatiti prigovor, ukinuti odluku i uputiti predmeta natrag državnog odvjetniku radi pokretanja ili ponovnog otvaranja kaznene istrage. Sudac će morati obrazložiti takvo vraćanje natrag i istodobno navesti činjenice i okolnosti koje treba razjasniti, kao i relevantne dokaze koje je potrebno izvesti.

(c) prihvatiti prigovora, ukinuti odluku i, u slučaju dostatnosti dokaza u spisu, zadržati predmeta radi daljnjeg ispitivanja u skladu s postupovnim pravilima koja se primjenjuju na prvostupanjskoj razini i, po potrebi, na žalbu. ...

(12) Sudac će ispitati prigovor unutar trideset dana od dana njegova primitka.

(13) Prigovor podnesen nenadležnom tijelu upućuje se, kao administrativni korak, tijelu nadležnom za njegovo ispitivanje.”

C. Sustav socijalne pomoći

51. Člankom 2. Zakona o državnoj socijalnoj pomoći (Zakon br. 705/2001) na snazi u relevantnom vremenu sustav socijalne pomoći definiran je kako slijedi:

„... sustav ustanova i mjera putem kojeg država, javna tijela i civilno društvo osiguravaju zaštitu, ograničavanje ili uklanjanje privremenih ili trajnih posljedica situacija koje bi mogle uzrokovati marginalizaciju ili socijalno isključivanje određenih pojedinaca.”

Člankom 3. definirano je područje primjene sustava socijalne pomoći, odnosno:

„... zaštita pojedinaca koji iz ekonomskih, fizičkih, duševnih ili socijalnih razloga nemaju mogućnost zadovoljiti svoje socijalne potrebe i razviti vlastite sposobnosti i vještine socijalne integracije.”

52. Uredbom br. 68/2003 o socijalnim uslugama utvrđuju se ciljevi državnih socijalnih usluga i opisuje se postupak donošenja odluka o dodjeli socijalnih usluga.

D. Zakonodavstvo u vezi sa zdravstvenim sustavom

53. Detaljan opis mjerodavnih pravnih odredbi o duševnom zdravlju može se pronaći u predmetu *B. protiv Rumunjske (br. 2)* (br. 1285/03, stavci 42. – 66., 19. veljače 2013.).

Zakonom br. 487/2002 o duševnom zdravlju i zaštiti osoba s psihološkim poremećajima (Zakon o duševnom zdravlju iz 2002. godine), koji je stupio na snagu u kolovozu 2002. godine, propisuje se postupak za prisilno liječenje pojedinca. Poseban psihijatrijski odbor treba odobriti odluku nadležnog liječnika o zadržavanju osobe u bolnici radi prisilnoga liječenja unutar sedamdeset dva sata od njegova ili njezina prijema u bolnicu. Tu

ocjenu mora revidirati državni odvjetnik unutar dvadeset četiri sata, a na njegovu se odluku može pred sudom uložiti žalba. Provedba odredbi ovog Zakona ovisila je o donošenju propisa potrebnih za njihovu provedbu. Propisi su doneseni 2. svibnja 2006. godine.

54. Zakonom o bolnicama (Zakon br. 270/2003) i njegovim člankom 4. bilo je propisano da su bolnice obvezne „osigurati odgovarajući smještaj i prehranu te spriječiti zaraze”. Zakon je ukinut 28. svibnja 2006. kada je stupio na snagu Zakon o reformi zdravstvene njege iz 2006. (Zakon br. 95/2006).

55. Člankom 3. Zakona o pravima pacijenata (Zakon br. 46/2003) propisano je da „pacijent ima pravo na poštovanje kao ljudsko biće bez diskriminacije”. Člankom 35. propisano je da pacijent ima „pravo na stalnu zdravstvenu njegu dok se njegovo ili njezino zdravlje ne popravi ili se on ili ona ne oporavi”. Nadalje, „pacijent ima pravo na palijativnu skrb kako bi mogao dostojanstveno preminuti”. Potrebna je suglasnost pacijenta za sve oblike medicinskih zahvata.

56. Odlukom br. 1134/25.05.2000, koju je donio ministar pravosuđa, i Odlukom br. 255/4.04.2000, koju je donio ministar zdravstva, odobrena su pravila o postupcima povezanim s liječničkim mišljenjima i drugim forenzičkim medicinskim uslugama, a njihovim člankom 34. propisano je da se obdukcija mora obaviti u slučaju smrti u psihijatrijskoj ustanovi. Člankom 44. zahtijeva se od uprave zdravstvenih ustanova da obavijesti istražna tijela koja moraju podnijeti zahtjev za obavljanje obdukcije.

57. Zakonom br. 584/2002 o mjerama za prevenciju širenja zaraze HIV-om i zaštitu osoba zaraženih HIV-om ili oboljelih od AIDS-a propisano je u članku 9. da zdravstveni centri i liječnici moraju hospitalizirati takve pojedince i osigurati im odgovarajuću zdravstvenu njegu s obzirom na njihove simptome.

E. Sustav skrbništva

1. Skrbništvo maloljetnika

58. Člancima od 113. do 141. Obiteljskog zakona na snazi u trenutku predmetnih događaja uređivalo se skrbništvo maloljetnika čiji su roditelji preminuli, nepoznati, oduzeta su im roditeljska prava, poslovno nesposobni, , nestali su ili ih je sud proglasio mrtvima. Obiteljskim su se zakonom uređivali uvjeti za obavezno skrbništvo, dodjela skrbnika (*tutore*), odgovornosti skrbnika, razrješenje skrbnika te završetak skrbništva. Ustanova s najvećim rasponom odgovornosti na ovom području bilo je tijelo za skrbništvo (*autoritatea tutelară*) kojem je povjeren, *inter alia*, nadzor postupanja skrbnika.

Trenutačno se skrbništvo uređuje člancima od 110. do 163. Građanskog zakonika. Novi Građanski zakonik objavljen je u Službenom listu br. 511 od

24. srpnja 2009. te kasnije ponovno objavljen u Službenom listu br. 505 od 15. srpnja 2011. godine. Stupio je na snagu 1. listopada 2011. godine.

2. Postupak za proglašenje poslovne nesposobnosti i skrbništvo osoba s invaliditetom

59. Člancima od 142. do 151. Obiteljskog zakona na snazi u trenutku događaja iz ovog predmeta uređivao se postupak za proglašenje poslovne nesposobnosti (*interdicție*) uslijed kojeg je osoba za koju se dokaže da ne može upravljati vlastitim životom gubi svoju poslovnu sposobnost.

Sud je mogao izdati i opozvati nalog o poslovnoj nesposobnosti u pogledu „osoba koje se ne mogu same brinuti o vlastitim interesima zbog duševnih smetnji ili oboljenja”. Postupak za proglašenje poslovne nesposobnosti mogao je pokrenuti velik broj osoba, uključujući i nadležna državna tijela za zaštitu maloljetnika ili bilo koja zainteresirana osoba. Kada se osobu proglasi poslovno nesposobnom, dodjeljuje joj se skrbnik koji djeluje kao njezin zastupnik s ovlastima sličnim onima koje ima skrbnik maloljetnika.

Iako se mogao također primijeniti na maloljetnike, postupak za proglašenje poslovne nesposobnosti bio je posebno namijenjen odraslim osobama s invaliditetom.

Prethodno navedene odredbe sada su s izmjenama uključene u Građanski zakonik (članci od 164. do 177.).

60. Člancima od 152. do 157. Obiteljskog zakona na snazi u predmetno vrijeme bio je propisan postupak za privremeno skrbništvo (*curatela*) koji je osmišljen za situacije u kojima se nalaze osobe koje, iako nisu poslovno nesposobne, nisu sposobne zaštititi svoje interese na zadovoljavajući način ili imenovati zastupnika. Mjerodavni dijelovi tih odredbi glase kako slijedi:

Članak 152.

„Osim u slučajevima propisanim zakonom tijelo za skrbništvo imenuje privremenog skrbnika u sljedećim okolnostima:

(a) kada zbog starosti, bolesti ili fizičke nemoći osoba, čak i ako je poslovno sposobna, ne može sama upravljati svojim dobrima ili na zadovoljavajući način braniti svoje interese te iz dobrih razloga ne može imenovati zastupnika;

(b) kada zbog bolesti ili drugih razloga osoba, čak i ako je pravno sposobna, ne može sama ili putem zastupnika poduzeti potrebne mjere u situacijama u kojima je potrebno hitno postupanje;

(c) kada zbog bolesti ili drugih razloga roditelj ili imenovani skrbnik (*tutore*) ne može obaviti dotični čin;...”

Članak 153.

„U slučajevima iz članka 152. imenovanje privremenog skrbnika (*curator*) ne utječe na sposobnost osobe koju zastupa skrbnik.”

Članak 154.

„(1) Pod privremeno skrbništvo (*curatela*) može se staviti na zahtjev osobe koja želi zastupnika, njezinog supružnika ili rođaka, bilo koje osobe iz članka 115. ili skrbnika (*tutore*) u slučaju iz članka 152. točke (c). Tijelo za skrbništvo također može osobu staviti pod skrbništvo po službenoj dužnosti.

(2) Pod skrbništvo može se staviti samo uz suglasnost osobe koja će se zastupati osim u slučajevima u kojima takva suglasnost ne može biti izdana. ...”

Članak 157.

„Ako više ne postoje razlozi koji su doveli do stavljanja pod skrbništvo, tijelo za skrbništvo ukida mjeru na zahtjev skrbnika, osobe koja se zastupa ili bilo koje osobe iz članka 115. ili po službenoj dužnosti.”

Prethodno navedene odredbe sada su s izmjenama uključene u Građanski zakonik (članci od 178. do 186.).

61. Hitna odluka br. 26/1997 o djeci u teškim situacijama na snazi u vrijeme predmetnih događaja odstupala je od odredbi o skrbništvu iz Obiteljskog zakona. Člankom 8. stavkom 1. Odluke bilo je propisano:

„... ako su roditelji djeteta preminuli, nepoznati, oduzeta im je poslovna sposobnost, sud ih je proglasio mrtvima, nestali ili su im oduzeta roditeljska prava i ako nije stavljeno pod skrbništvo, ako je konačnom sudskom presudom dijete proglašeno napuštenim, i ako sud nije odlučio smjestiti dijete s obitelji ili pojedincem u skladu sa zakonom, roditeljska prava pripadaju Županijskom vijeću, ... odnosno [njegovom] Odboru [za zaštitu djece]”.

Hitna odluka br. 26/1997 ukinuta je 1. siječnja 2005. kada je stupio na snagu novi zakon o zaštiti i promicanju prava djece (Zakon br. 272/2004).

62. U Odluci br. 726/2002 o kriterijima prema kojima su se utvrđivali stupnjevi invalidnosti za odrasle osobe s „teškim duševnim oboljenjem” opisane su kako slijedi:

„psihomotorni razvoj im je smanjen te nemaju ili imaju vrlo slabe jezične vještine; mogu naučiti govoriti; mogu naučiti abecedu i osnove brojanja. Mogli bi biti sposobni za obavljanje jednostavnih zadataka pod strogim nadzorom. Mogu se prilagoditi životu u zajednici u domovima za skrb ili svojim obiteljima sve dok nemaju drugi oblik invaliditeta za koji je potrebna posebna skrb.”

63. U Zakonu br. 519/2002 o posebnoj zaštiti i zapošljavanju osoba s invaliditetom navodila su se socijalna prava koja pripadaju osobama s invaliditetom. Ukinut je Zakonom o zaštiti osoba s invaliditetom (Zakon br. 448/2006) koji je stupio na snagu 21. prosinca 2006. godine. Člankom 23. Zakona koji je prvi bio na snazi bilo je propisano da su osobe s invaliditetom zaštićene protiv nemara i zlostavljanja, uključujući putem usluga pravne pomoći i, po potrebi, stavljanjem pod skrbništvo. Člankom 25. Zakona kako je izmijenjen 2008. godine osobe s invaliditetom zaštićene su protiv nemara i zlostavljanja te protiv diskriminacije na temelju njihove lokacije. Osobe koje su potpuno ili djelomično nesposobne upravljati vlastitim životom dobivaju pravnu zaštitu u obliku potpunog ili

djelomičnog skrbništva, kao i pravnu pomoć. Nadalje, ako osoba s invaliditetom nema roditelja ili drugu osobu koja bi pristala na to da bude njezin skrbnik, Sud može imenovati kao skrbnika lokalno javno tijelo ili privatno pravno tijelo koje pruža skrb predmetnim osobama.

III. MJERODAVNA MEĐUNARODNA PRAVNA GRAĐA

A. Pitanje *locus standi*

1. *Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (CRPD), koju je Opća skupština Ujedinjenih naroda donijela 13. prosinca 2006. (Rezolucija A/RES/61/106)*

64. Dana 31. siječnja 2011. Rumunjska je ratificirala CRPD koji je namijenjen promicanju, zaštiti i osiguravanju potpunog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda osoba s invaliditetom te promicanje poštovanja za njihovo urođeno dostojanstvo. Njegovi mjerodavni dijelovi glase kako slijedi:

Članak 5. – Jednakost i nediskriminacija

„1. Države stranke prihvaćaju da su sve osobe jednake pred zakonom te imaju jednako pravo, bez ikakve diskriminacije, na jednaku zaštitu i jednaku korist na temelju zakona.

2. Države stranke će zabraniti bilo kakvu diskriminaciju na osnovi invaliditeta i jamčit će osobama s invaliditetom jednaku i djelotvornu zaštitu od diskriminacije po svim osnovama.

3. Da bi promicale jednakost i ukinule diskriminaciju, države stranke će poduzeti sve primjerene korake radi osiguranja provedbe razumne prilagodbe.

4. Posebne mjere potrebne za ubrzanje ili ostvarivanje *de facto* jednakosti osoba s invaliditetom neće se smatrati diskriminacijom prema odredbama ove Konvencije.

Članak 10. – Pravo na život

Države stranke ponovo potvrđuju prirodno pravo na život svih ljudskih bića i poduzet će sve potrebne mjere kako bi osigurale učinkovito uživanje tog prava osobama s invaliditetom na jednakoj osnovi s drugima.

Članak 12. – Jednakost pred zakonom

„1. Države stranke ponovo potvrđuju da osobe s invaliditetom imaju pravo svugdje biti priznate kao osobe jednake pred zakonom.

2. Države stranke će prihvatiti da osobe s invaliditetom imaju pravnu sposobnost (pravni položaj) na jednakoj osnovi kao i druge osobe u svim aspektima života.

3. Države stranke će poduzeti odgovarajuće mjere kako bi osobama s invaliditetom osigurale pristup potpori koja bi im mogla biti potrebna za ostvarivanje pravne sposobnosti.

4. Države stranke osigurat će da sve mjere koje se odnose na ostvarivanje pravne sposobnosti predvide odgovarajuće i djelotvorne zaštitne mehanizme koji će sprečavati zlorabu u skladu s međunarodnim pravom koje obuhvaća ljudska prava. Takvi zaštitni mehanizmi osigurat će da mjere koje se odnose na ostvarivanje pravne sposobnosti poštuju prava, volju i sklonosti te osobe, da se iz njih isključi sukob interesa i zloraba utjecaja, da su razmjerne i prilagođene osobnim okolnostima, da se primjenjuju u najkraćem mogućem vremenu i da podliježu redovitoj reviziji nadležnog, nezavisnog i nepristranog tijela vlasti ili sudbenoga tijela. Zaštitni mehanizmi bit će razmjerni sa stupnjem kojim takve mjere utječu na prava i interese osobe. ...”

Članak 13. – Pristup pravosuđu

„1. Države stranke osigurat će djelotvorni pristup pravosuđu osobama s invaliditetom na jednakoj osnovi s drugim osobama, pa i putem osiguravanja postupovnih i dobi primjerenih prilagodbi kako bi se olakšala njihova djelotvorna uloga, bilo kao izravnih ili neizravnih sudionika, uključujući i svjedočenje, u svim sudskim postupcima, uključujući istražni postupak i druge prethodne faze postupka.

2. Da bi pomogle u osiguravanju djelotvornog pristupa pravdi osobama s invaliditetom, države stranke će promicati odgovarajuću obuku onih koji rade u pravosuđu, uključujući policiju i zatvorsko osoblje.”

2. Mjerodavna stajališta Odbora za ljudska prava Ujedinjenih naroda

65. Prvim Fakultativnim protokolom uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima dodijeljena je Odboru za ljudska prava (HRC-u) nadležnost za razmatranje prigovora u pogledu navodnih povreda Pakta od strane države stranke Protokola (članci 1. i 2. Fakultativnog protokola). To je izričito ograničeno na pravo pojedinaca na podnošenje predstavki. Stoga se prigovori koje u svoje ime podnose nevladine organizacije, udruge, političke stranke ili korporacije u pravilu proglašavaju nedopuštenima zbog nedostatka stranačke sposobnosti (vidjeti, primjerice, *Osobe s invaliditetom u Italiji protiv Italije* (predstavka br. 163/1984).

66. Treća strana može u iznimnim slučajevima podnijeti predstavku u ime žrtve. Predstavka koju je podnijela treća strana u ime navodne žrtve može se razmatrati samo ako treća strana može dokazati svoju nadležnost da podnese predstavku. Navodna žrtva može imenovati zastupnika za podnošenje predstavke u njezino ime.

67. Predstavka koja je podnesena u ime navodne žrtve može se također prihvatiti kada se čini da dotični pojedinac nije u mogućnosti osobno podnijeti predstavku (vidjeti pravilo 96. Poslovnika HRC-a):

Pravilo 96.

„S ciljem donošenja odluke o dopuštenosti predstavke Odbor ili radna skupina uspostavljena na temelju pravila 95. stavka 1. ovih pravila moraju utvrditi:

...

(b) da pojedinac tvrdi, uz dovoljno dokaza koji to potkrepljuju, da je žrtva povrede bilo kojeg prava utvrđenog u Paktu od strane te države stranke. U pravilu bi

predstavku trebao podnijeti osobno dotični pojedinac ili zastupnik pojedinca; predstavka koja je podnesena u ime navodne žrtve može se, međutim, prihvatiti kada se čini da dotični pojedinac nije u mogućnosti osobno podnijeti predstavku...”

68. Standardni primjer takvog slučaja jest kada je žrtva navodno oteta, nestala ili ne postoji način da se utvrdi gdje se ona nalazi ili kada je žrtva u zatvoru ili psihijatrijskoj ustanovi. Treća strana (u pravilu bliski rođaci) može podnijeti predstavku u ime preminule osobe (vidjeti, primjerice, *G. Saimijon i gđa Malokhat Bazarov protiv Uzbekistana* (predstavka br. 959/2000); *Panayote Celal protiv Grčke* (predstavka br. 1235/2003); *Yuliya Vasilyevna Telitsina protiv Ruske Federacije* (predstavka br. 888/1999); *José Antonio Coronel i drugi protiv Kolumbije* (predstavka br. 778/1997); i *Jean Miango Muiyo protiv Zaira* (predstavka br. 194/1985)).

3. Posebna izvjestiteljica Ujedinjenih naroda za invaliditet

69. U svom izvješću o pitanju nadzora objavljenog 2006. godine posebna izvjestiteljica navela je:

„2. Osobe s teškoćama u razvoju osobito su osjetljive na povrede ljudskih prava. Također, o osobama s invaliditetom rijetko se razmatra, oni nemaju svoj politički glas i često su podskupina već marginalizirane socijalne skupine te stoga nemaju moć da utječu na vlade. Suočavaju se s velikim problemima u pristupu pravosudnom sustavu radi zaštite svojih prava ili traženja odštete za povrede; njihov pristup organizacijama koje bi mogle zaštititi njihova prava općenito je ograničen. Budući da osobe bez invaliditeta trebaju nezavisna nacionalna i međunarodna tijela za zaštitu njihovih ljudskih prava, postoji dodatno opravdanje za osiguravanje da se osobama s invaliditetom i njihovim pravima posveti posebna pozornost u sklopu nezavisnih nacionalnih i međunarodnih nadzornih mehanizama.”

4. Mjerodavna sudska praksa Međuameričke komisije za ljudska prava

70. Člankom 44. Američke konvencije o ljudskim pravima Međuameričkoj komisiji za ljudska prava dodjeljuje se nadležnost za primanje predstavki bilo koje osobe ili skupine osoba ili bilo kojeg nevladinog tijela koje je pravno priznato u jednoj ili više država članica Organizacije američkih država (OAS). Njime je propisano:

„Bilo koja osoba ili skupina osoba ili bilo koje nevladino tijelo koje je pravno priznato u jednoj ili više država članica Organizacije može Komisiji podnijeti predstavku koja sadrži prijavu ili prigovore na povredu ove Konvencije od strane države stranke.”

U članku 23. Poslovnika Međuameričke komisije za ljudska prava navodi se da se takve predstavke mogu podnijeti u ime treće strane. Glasi kako slijedi:

„Bilo koja osoba ili skupina osoba ili nevladino tijelo koje je pravno priznato u jednoj ili više država članica OAS-a može Komisiji podnijeti u svoje ime ili u ime trećih strana predstavku o navodnim povredama ljudskog prava koje je priznato, ovisno u slučaju, u Američkoj deklaraciji o pravima i dužnostima čovjeka, Američkoj

konvenciji o ljudskim pravima „Pakt San José, Costa Rica” ..., u skladu s njihovim odgovarajućim odredbama, Statutom Komisije i ovim Poslovníkom. Podnositelj predstavke može u samoj predstavi ili zasebnom dokumentu imenovati odvjetnika ili drugu osobu da ga zastupa pred Komisijom.”

71. Međuamerička komisija ispitala je predmete koje su podnijele nevladine organizacije u ime izravnih žrtava, uključujući nestalih ili preminulih osoba. Primjerice, u predmetu *Gomes Lund i drugi („Guerrilha do Araguaia”) protiv Brazila* (izvješće br. 33/01) podnositelj predstavke bio je Centar za pravosuđe i međunarodno pravo (engl. Center for Justice and International Law) djelujući u ime nestalih osoba i njihovih najbližih srodnika. U pogledu njezine nadležnosti *ratione personae* Komisija je potvrdila da tijelo koje je podnijelo predstavku može podnijeti predstavku u ime izravnih žrtava u tom predmetu u skladu s člankom 44. Američke konvencije o ljudskim pravima. U predmetu *Teodoro Cabrera Garcia i Rodolfo Montiel Flores protiv Meksika* (izvješće br. 11/04) Komisija je utvrdila svoju nadležnost *ratione personae* za ispitivanje tvrdnji koje su podnijele različite organizacije i pojedinci, a u kojima se navodi da su dva pojedinca nezakonito pritvorena i mučena te poslana u zatvor nakon nepoštenog suđenja. U predmetu *Escher i drugi protiv Brazila* (izvješće br. 18/06) Komisija je utvrdila svoju nadležnost *ratione personae* za ispitivanje predstavke koju su podnijele dvije udruge (Nacionalna mreža narodnih odvjetnika (engl. National Popular Lawyers’ Network; RENAAP) i Centar za globalnu pravdu (engl. Center for Global Justice)), a u kojoj se tvrdi da je došlo do povrede prava na odgovarajući pravni postupak, poštovanje osobnog dostojanstva i časti te obraćanje sudovima na štetu članova dviju zadruga povezanih s Pokretom bezemljaša putem nezakonitog prisluškivanja i nadzora njihovih telefonskih razgovora.

72. Predmete koje su izvorno podnijele nevladine organizacije (NVO-i) Komisija može naknadno podnijeti Međuameričkom sudu za ljudska prava nakon što se donese izvješće Komisije o osnovanosti (vidjeti, primjerice, *Predmet „Las Dos Erres” masakr protiv Gvatemale* koji je podnio Ured za ljudska prava Nadbiskupije u Gvatemali i Centar za pravosuđe i međunarodno pravo; vidjeti također *Escher i drugi protiv Brazila*).

5. *Izvješće Agencije Europske unije za temeljna prava (FRA):* Pristup pravosuđu u Europi: pregled izazova i prilika

73. U izvješću koje je FRA objavila u ožujku 2011. godine ističe se da sposobnost traženja zaštite prava ranjivih osoba na domaćoj razini često onemogućuju, među ostalim, pravni troškovi i usko shvaćanje stranačke sposobnosti (vidjeti stranice 37. – 54. izvješća).

B. Mjerodavna izvješća o uvjetima u PMH-u

1. Izvješća Europskog odbora za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT) o Rumunjskoj

74. CPT je dokumentirao situaciju u PMH-u tijekom tri posjeta: 1995., 1999. i 2004. godine.

75. Godine 1995. životni uvjeti u PMH-u smatrali su se toliko bijednima da je CPT odlučio iskoristiti pravo iz članka 8. stavka 5. Europske konvencije za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja kojim mu je omogućeno da u izvanrednim okolnostima podnese određene primjedbe predmetnoj Vladi tijekom samog posjeta. Posebice je CPT napomenuo da je u razdoblju od sedam mjeseci 1995. godine preminuo šezdeset i jedan pacijent od čega je dvadeset i jedan bio „iznimno pothranjen” (vidjeti stavak 177. izvješća iz 1995. godine). CPT je odlučio zatražiti rumunjsku Vladu da poduzme hitne mjere kako bi osigurala da u PMH-u postoje „osnovni uvjeti za život”.

Druga područja koja su tom prilikom zabrinula CPT bila je praksa odvajanja pacijenata u izolirane sobe kao oblik kazne te manjak zaštitnih mehanizama u slučaju prisilnog smještaja.

76. Godine 1999. CPT se vratio u PMH. U toj se prilici najveći utvrđeni nedostatak odnosi na činjenicu da je broj osoblja, stručnog i pomoćnog, bio smanjen u odnosu na broj iz 1995. godine, te na nedovoljan napredak u pogledu prisilnog smještaja.

77. U lipnju 2004. godine CPT je posjetio PMH treći put i to kao odgovor na izvješća o povećanju broja preminulih pacijenata. U vrijeme posjeta u bolnici s 500 kreveta nalazila su se 472 pacijenta od kojih je 246 tamo smješteno na temelju članka 114. rumunjskog Kaznenog zakona (prisilni smještaj koji je naložio kazneni sud).

CPT je u svom izvješću napomenuo da je 2003. godine preminuo osamdeset i jedan pacijent, a dvadeset i osam u prvih pet mjeseci 2004. godine. Povećanje broja smrti dogodilo se unatoč premještanju iz bolnice pacijenata oboljelih od aktivne tuberkuloze koji je obavljen 2002. godine. Glavni uzroci smrti bili su zastoj srca, infarkt miokarda i bronhopneumonija.

Prosječna dob preminulih pacijenata bila je pedeset i šest, pri čemu ih je šesnaest imalo manje od četrdeset godina. CPT je naveo da se „takve prerane smrti ne mogu objasniti isključivo simptomima pacijenata u trenutku njihove hospitalizacije” (vidjeti stavak 13. Izvješća iz 2004. godine). CPT je također napomenuo da nekim od tih pacijenata „očito nije pružena dostatna njega” (stavak 14.).

CPT je zabrinuto istaknuo „nedostatak ljudskih i materijalnih resursa” dostupnih bolnici (stavak 16.). Istaknuo je ozbiljne nedostatke u kvaliteti i količini hrane koja se daje pacijentima i nepostojanje grijanja u bolnici.

S obzirom na nedostatke utvrđene u PMH-u CPT je u stavku 20. izvješća izjavio sljedeće:

„... ne možemo isključiti mogućnost da je zajednički učinak teških životnih uvjeta, osobito nedostatak hrane i grijanja, doveo do progresivnog pogoršanja općeg zdravstvenog stanja nekih od najslabijih pacijenata te da mali broj dostupnih medicinskih pomagala u većini slučajeva nije mogao spriječiti njihovu smrt.

CPT smatra da je situacija u bolnici Poiana Mare vrlo zabrinjavajuća i da je potrebno poduzeti snažne mjere usmjerene na poboljšanje životnih uvjeta, ali i njege koja se pruža pacijentima. Nakon trećeg posjeta CPT-a bolnici Poiana Mare u manje od deset godina krajnje je vrijeme da vlasti napokon shvate ozbiljnost situacije koja prevladava u toj ustanovi”.

Naposljetku, u pogledu prisilnog smještaja iz građanskih postupaka CPT je napomenuo da nedavno donesen Zakon o duševnom zdravlju iz 2002. godine nije cjelovito proveden s obzirom na to da se je susreo s pacijentima koji su prisilno smješteni protivno zaštitnim mehanizmima osiguranim zakonom (stavak 32.).

2. Posebni izvjestitelj Ujedinjenih naroda za pravo na zdravlje

78. Dana 2. ožujka 2004. Posebni izvjestitelj za pravo na zdravlje zajedno s Posebnim izvjestiteljem UN-a za pravo na hranu i Posebnim izvjestiteljem UN-a za mučenje, uputio je dopis rumunjskoj Vladi u kojem je izrazio zabrinutost zbog zabrinjavajućih izvješća o životnim uvjetima u PMH-u te zatražio razjašnjenje tog pitanja. Odgovor Vlade bio je sljedeći (vidjeti sažetak Posebnog izvjestitelja za pravo na zdravlje u UN-ovom dokumentu E/CN.4/2005/51/Add.1):

„54. Dopisom od 8. ožujka 2004. godine Vlada je odgovorila na dopis Posebnog izvjestitelja o situaciji u **psihijatrijskoj bolnici Poiana Mare**. Vlada je potvrdila da rumunjske vlasti u potpunosti razumiju i jednako su zabrinute u pogledu bolnice. Osiguravanje zaštite osoba s invaliditetom ostao je Vladin prioritet, a Ministarstvo zdravstva pokrenut će istrage u svim sličnim zdravstvenim ustanovama kako bi se osiguralo da je Poiana Mare samo izoliran slučaj. U pogledu bolnice Poiana Mare odmah su poduzete mjere za poboljšanje životnih uvjeta pacijenata i ti će se koraci nastaviti sve dok se bolnica u potpunosti ne obnovi. Dana 25. veljače 2004. ministar zdravstva obavio je izvid u bolnici Poiana Mare. Bilo je nedostataka u pogledu sustava grijanja i vodoopskrbnog sustava, pripreme hrane, odlaganja otpada, životnih i sanitarnih uvjeta te pružanja medicinske pomoći. Većina problema povezanih s pružanjem medicinske pomoći uzrokovana je nedostatkom resursa i lošim upravljanjem. Vlada je potvrdila da su sljedeće mjere bile potrebne: razjašnjenje uzroka smrti pacijenata čije smrti nisu povezane s postojećim bolestima ili starosti od strane forenzičkih stručnjaka, provedba plana bolnice iz 2004. godine, zapošljavanje novih specijalističkih zdravstvenih djelatnika, reorganizacija radnog rasporeda liječnika psihijataru kako bi se uključile i noćne smjene, osiguravanje redovite specijalističke medicinske pomoći te dodjela dodatnih sredstava za poboljšanje životnih uvjeta. Vlada je također potvrdila da je državni tajnik Ministarstva zdravstva, kao i državni tajnik Državne uprave za osobe s invaliditetom, otpušten zbog nepravilnosti otkrivenih u Psihijatrijskoj bolnici Poiana Mare te da je ravnatelj bolnice zamijenjen privremenim ravnateljem dok se slobodno mjesto ne popuni putem javnog natječaja. Vlada je potvrdila da će bolnica biti pod pozornim nadzorom predstavnika Ministarstva zdravstva tijekom 2004. godine i da će predstavnici lokalne uprave biti izravno uključeni u poboljšanje situacije u bolnici. Naposljetku, Vlada je potvrdila da

će Ministarstvo zdravstva ubrzo pokrenuti nezavisnu istragu svih sličnih jedinica te poduzeti sve korake potrebne kako bi se spriječilo ponavljanje svih takvih nesretnih slučajeva.”

Tijekom njegova službena posjeta Rumunjskoj u kolovozu 2004. godine Posebni izvjestitelj za pravo na zdravlje obišao je nekoliko ustanova za duševno zdravlje, uključujući PMH. Mjerodavni dio izvješća slijedom posjeta Posebnog izvjestitelja obavljeno 21. veljače 2005. glasi kako slijedi:

„61. Unatoč tome, tijekom svoje misije Posebni je izvjestitelj stvorio mišljenje da unatoč pravnim i političkim obvezama Vlade uživanje prava na njegu duševnog zdravlja i dalje je više težnja nego stvarnost za mnoge osobe s duševnim smetnjama u Rumunjskoj.

Psihijatrijska bolnica Poiana Mare

...

63. Tijekom svoje misije Posebni je izvjestitelj imao priliku posjetiti PMH i raspraviti o razvojinama koji su postignuti od veljače 2004. godine i imenovanju novog ravnatelja bolnice. Ravnatelj je obavijestio Posebnog izvjestitelja da su od Vlade primljena sredstva (5,7 milijardi leva) za provedbu poboljšanja. Povećani su obroci, popravljen je sustav grijanja, a odjeli i ostale zgrade bolnice tada su se obnavljali. Iako Posebni izvjestitelj pozdravlja ta poboljšanja i pohvaljuje odgovorne osobe, poziva Vladu da osigura dovoljne resurse za pružanje potpore provedbi tih promjena na održivoj osnovi. Vlada bi također trebala pružiti potporu za druge potrebne mjere, uključujući: osiguravanje odgovarajućih lijekova, pružanje primjerene rehabilitacije pacijentima, osiguravanje da pacijenti imaju pristup djelotvornim žalbenim mehanizmima te osposobljavanje bolničkog osoblja u pogledu ljudskih prava. Posebni izvjestitelj prima na znanje da su još uvijek u tijeku kaznene istrage smrti. Nastavit će pomno nadzirati sve razvoje u PMH-u. Posebni izvjestitelj koristi ovu priliku da potvrdi važnu ulogu koju su mediji i nevladine organizacije imale u slučaju bolnice Poiana Mare.”

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANAKA 2., 3. I 13. KONVENCIJE

79. CLR, djelujući u ime g. Câmpeanua, prigovorio je da je nezakonito lišen života kao posljedice kombiniranoga činjenja i nečinjenja niza državnih agencija u suprotnosti s njihovom zakonskom obvezom da mu pruže njegu i liječenje. Usto su vlasti propustile uspostaviti djelotvorni mehanizam za zaštitu prava osoba s invaliditetom koji su smješteni u ustanove za dugotrajni boravak, uključujući pokretanjem istraga sumnjivih smrti.

Nadalje, CLR je prigovorio na ozbiljne nedostatke u njezi i tretmanu g. Câmpeanua u CMSC-u i PMH-u, životne uvjete u PMH-u i opći stav vlasti i pojedinaca uključenih u njegovu njegu i tretman posljednjih mjeseci njegova života, a što sve zajedno ili zasebno predstavlja neljudsko i

ponižavajuće postupanje. Usto službena istraga navoda o zlostavljanju nije bila u skladu s postupovnom obvezom države iz članka 3.

Na temelju članka 13. u vezi s člancima 2. i 3. CLR je iznio da u rumunjskom domaćom pravnom sustavu ne postoji djelotvorno pravno sredstvo u pogledu sumnjivih smrti i/ili zlostavljanja u psihijatrijskim ustanovama.

Mjerodavni dijelovi članaka 2., 3. i 13. Konvencije glase kako slijedi:

Članak 2.

„1. Pravo svakoga na život zaštićeno je zakonom. ...”

Članak 3.

„Nitko se ne smije podvrgnuti mučenju ni nečovječnom ili ponižavajućem postupanju ili kazni.”

Članak 13.

„Svatko čija su prava i slobode koje su priznate u ovoj Konvenciji povrijeđene ima pravo na djelotvorna pravna sredstva pred domaćim državnim tijelom, čak i u slučaju kada su povredu počinile osobe koje su djelovale u službenom svojstvu.”

A. Dopuštenost

80. Vlada je tvrdila da CLR nema *locus standi* da podnese predmetni zahtjev u ime pokojnog Valentina Câmpeanua; stoga je predmet nedopušten zbog nesukladnosti *ratione personae* s odredbama članka 34. Konvencije koji glasi kako slijedi:

„Sud može primati zahtjeve bilo koje fizičke osobe, nevladine organizacije ili skupine pojedinaca koji tvrde da su žrtve povrede prava priznatih u ovoj Konvenciji ili dodatnim protokolima što ih je počinila jedna visoka ugovorna stranka. Visoke ugovorne stranke obvezuju se da ni na koji način neće sprječavati djelotvorno vršenje toga prava.”

1. Tvrđnje pred Sudom

(a) Vlada

81. Vlada je tvrdila da u ovom predmetu nisu ispunjeni zahtjevi iz članka 34. za podnošenje zahtjeva Sudu; s jedne strane CLR nije imao status žrtve, a s druge strane udruga nije dokazala da je važeći zastupnik izravne žrtve.

Svjesna dinamičnog i evolutivnog tumačenja Konvencije od strane Suda u njegovoj sudskoj praksi, Vlada je unatoč tome istaknula da, iako je sudsko tumačenje dopušteno, bilo koji oblik pravnog uređenja od strane sudstva dodavanjem tekstu Konvencije nije prihvatljiv; stoga bi se članak 34. i dalje trebao tumačiti u značenju da pojedinačne zahtjeve mogu podnositi fizičke

osobe, nevladine organizacije ili skupine pojedinaca koje tvrde da su žrtve ili zastupnici navodnih žrtava.

82. Vlada je pobijala da se CLR može smatrati bilo izravnom žrtvom bilo neizravnom ili potencijalnom žrtvom.

Prvo, u ovom predmetu CLR nije tvrdio da su njegova prava povrijeđena i stoga se ne može smatrati izravnom žrtvom (Vlada je citirala predmet *Čonka i drugi i Liga za ljudska prava protiv Belgije* (odl.), br. 51564/99, 13. ožujka 2001.).

Drugo, prema sudskoj praksi Suda neizravna ili potencijalna žrtva mora predstaviti dostatno dokaza o postojanju rizika od povrede ili učinka koji je povreda prava treće strane imala na njega ili nju zbog postojanja prošle bliske veze, neovisno o tome je li fizička (primjerice u slučaju člana obitelji) ili pravna (primjerice u slučaju skrbništva). Vlada je stoga tvrdila da sama činjenica da su ranjive životne prilike g. Câmpeanua izazvale pozornost CLR-a, koji je zatim odlučio podnijeti predmet domaćim sudovima, nije dostatna da bi se CLR smatralo neizravnom žrtvom; u nedostatku bilo kakve snažne veze između izravne žrtve i CLR-a ili bilo kakve odluke o tome da je CLR-u povjereno zastupanje g. Câmpeanua ili skrb o njemu CLR ne može tvrditi da je žrtva, bilo izravna ili neizravna, pritom ne dovodeći u pitanje neospornu ranjivost g. Câmpeanua ili činjenicu da je bio siročić i nije imao zakonskog zastupnika (Vlada je uputila, za usporedbu, na predmet *Becker protiv Danske*, br. 7011/75, odluka Komisije od 3. listopada 1975. godine).

83. Nadalje, u nedostatku dokaza o bilo kakvom obliku odobrenja CLR također ne može niti tvrditi da je bio izravni zastupnik žrtve (Vlada je citirala *Skjoldager protiv Švedske*, br. 22504/93, odluka Komisije od 17. svibnja 1995.).

Vlada je tvrdila da sudjelovanje CLR-a u domaćim postupcima povezanima sa smrću g. Câmpeanua ne podrazumijeva da nacionalne vlasti priznaju njegov *locus standi* da djeluje u ime izravne žrtve. CLR-ova legitimacija pred domaćim sudovima bila je ona osobe čiji su interesi povrijeđeni odlukom tužitelja, a ne zastupnika oštećenika. U tom pogledu domaće pravo, kako ga tumači rumunjski Visoki žalbeni sud i sud pravde u svojoj odluci od 15. lipnja 2006. (vidjeti prethodni stavak 44.), samo priznaje *actio popularis* u domaćim postupcima.

84. Vlada je tvrdila da bi se dotični predmet pred Sudom trebao odbiti kao *actio popularis* primjećujući da Sud prihvaća takve slučajeve isključivo u kontekstu članka 33. Konvencije u vezi s ovlastima država da nadgledaju jedna drugu. Iako je primijetila da druga međunarodna tijela izričito ne isključuju *actio popularis* (citiran članak 44. Američke konvencije o ljudskim pravima), Vlada je ipak tvrdila da svaki mehanizam ima vlastita ograničenja, nedostatke i prednosti, pri čemu je prihvaćeni model isključivo posljedica pregovora između ugovornih stranaka.

85. Vlada je nadalje tvrdila da su rumunjske vlasti postupile po posebnim preporukama CPT-a što je dovelo do priznavanja pozitivnog

razvoja situacije osoba s invaliditetom u Rumunjskoj u sklopu UN-ova Univerzalnog periodičkog pregleda iz 2013. godine. Daljnja poboljšanja također su provedena u vezi s domaćim zakonodavstvom o skrbništvu i zaštiti osoba s invaliditetom.

Nadalje, budući da se u nekoliko presuda Suda već rješavalo pitanje prava ranjivih pacijenata smještenih u velikim ustanovama (Vlada je citirala *C.B. protiv Rumunjske*, br. 21207/03, 20. travnja 2010., i *Stanev protiv Bugarske* [VV], br. 36760/06, ECHR 2012), Vlada je tvrdila da ne postoji razlog povezan s poštovanjem ljudskih prava kako je definiran Konvencijom zbog kojeg bi bilo potrebno ispitivanje zahtjeva.

(b) CLR

86. CLR je tvrdio da je zbog izvanrednih okolnosti ovog zahtjeva potrebno ispitivanje osnovanosti; Sud bi mogao takvu ocjenu izvršiti prihvaćanjem CLR-a kao neizravne žrtve ili prihvaćanjem CLR-a kao zastupnika g. Câmpeanua.

87. Uzimajući u obzir načelo Suda o fleksibilnom tumačenju njegovih kriterija dopuštenosti u slučajevima u kojima je to potrebno zbog interesa ljudskih prava i potreba za osiguranjem praktičnog i djelotvornog pristupa postupku pred njime, CLR je tvrdio da Sud trebao priznati njegov *locus standi* da djeluje u ime g. Câmpeanua. U takvoj bi se odluci trebale uzeti u obzir izvanredne okolnosti predmeta, činjenica da je g. Câmpeanuu bio onemogućen pristup pravosuđu, bilo izravno ili putem zastupnika, činjenica da su domaći sudovi priznali CLR-ovu legitimaciju da djeluje u njegovo ime i, posljednja no ne manje važna, CLR-ova dugogodišnja stručnost u djelovanju u ime osoba s invaliditetom.

CLR je nadalje spomenuo da je Sud prilagodio svoja pravila kako bi omogućio pristup postupcima žrtvama kojima je bilo iznimno teško ili čak nemoguće ispuniti određene kriterije dopuštenosti zbog čimbenika izvan njihove kontrole no povezane s povredom na koju se prigovara: očiti problemi s pribavljanjem dokaza za žrtve tajnih nadzornih mjera ili ranjivost zbog čimbenika kao što su dob, spol ili invalidnost (citirano, primjerice, *S. P., D. P. i A. T. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 23715/94, odluka Komisije od 20. svibnja 2006. godine; *Storck protiv Njemačke*, br. 61603/00, ECHR 2005-V; i *Öcalan protiv Turske* [VV], br. 46221/99, ECHR 2005-IV).

Sud je također odstupio od pravila o „statusu žrtve” na temelju „interesa ljudskih prava” smatrajući da njegove presude ne služe samo za donošenje odluke o predmetima pred njime, nego općenito „kako bi se razjasnila, zaštitila i razvila pravila uvedena Konvencijom i na taj se način doprinijelo naporima država da poštuju obveze preuzete u svojstvu ugovornih stranaka” (CLR je uputio na predmet *Karner protiv Austrije*, br. 40016/98, stavak 26., ECHR 2003-IX).

CLR je nadalje tvrdio da je država, primjerice, imala određene dužnosti na osnovu članka 2. neovisno o postojanju bliskih srodnika ili njihove volje da nastave postupak u ime podnositelja zahtjeva; nadalje, uvjetovanje nadzora poštovanja obveza države iz članka 2. postojanjem bliskih srodnika podrazumijevalo bi rizik od zanemarivanja zahtjeva članka 19. Konvencije.

88. CLR je uputio na međunarodnu praksu Međuameričke komisije za ljudska prava i Afričke komisije za ljudska prava i prava naroda prema kojoj se u izvanrednim okolnostima dopušta podnošenje predstavki u ime navodnih žrtava ako žrtve nisu u mogućnosti same podnijeti predstavku. Nevladine organizacije bile su među najaktivnijim braniteljima ljudskih prava u takvim slučajevima; nadalje, njihova legitimacija da pokrenu sudski postupak u ime takvih žrtava ili u njihovu potporu uvelike je prihvaćena u mnogim država članicama Vijeća Europe (prema izvješću Agencije Europske unije o temeljnim pravima iz 2011. godine naslovljenom *Pristup pravosuđu u Europi: pregled izazova i prilika*).

89. U pogledu specifičnosti ovog predmeta CLR je istaknuo da je važan čimbenik u ocjeni pitanja *locus standi* bila činjenica da su njegovi nadzornici nakratko vidjeli g. Câmpeanua prilikom njihova posjeta PMH-u i svjedočili su njegovu lošem stanju; posljedično, CLR je odmah djelovao i javio se brojnim nadležnim tijelima pozivajući ih da osiguraju rješenje za njegovu kritičnu situaciju. U tom je kontekstu dugogodišnja stručnost udruge u obrani ljudskih prava osoba s invaliditetom odigrala ključnu ulogu.

Ističući da je na domaćoj razini priznat njegov *locus standi*, CLR je tvrdio da je Sud često uzimao u obzir domaća postupovna pravila o zastupanju kako bi odlučio tko ima *locus standi* da podnosi zahtjeve u ime osoba s invaliditetom (citirao je *Glass protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 61827/00, ECHR 2004-II). Štoviše, Sud je utvrdio povrede u predmetima u kojima su domaće vlasti primijenile postupovna pravila na nefleksibilan način kojim se ograničio pristup pravosuđu osobama s invaliditetom (primjerice, *X i Y protiv Nizozemske*, 26. ožujka 1985., Serija A br. 91).

U tom je kontekstu CLR tvrdio da inicijative koje je poduzeo pred domaćim tijelima predstavljaju ključnu razliku između njega i nevladine organizacije koje je podnijela zahtjev u nedavnom predmetu *Nencheva i drugi protiv Bugarske* (br. 48609/06, 18. lipnja 2013.) o smrti petnaest djece i mladih osoba s invaliditetom u domu za socijalnu skrb. U tom je slučaju, iako je općenito uzeo u obzir da bi izvanredne mjere mogle biti potrebne da se osigura da osobe koje se same ne mogu braniti imaju pristup zastupanju, Sud primijetio da Udruga za europsku integraciju i ljudska prava nije vodila nikakve prethodne postupke u vezi s predmetom na domaćoj razini. Sud je stoga odbio zahtjev zbog nesukladnosti *ratione personae* s odredbama Konvencije u pogledu predmetne nevladine organizacije (ibid., stavak 93.).

90. Upućujući na primjedbe Povjerenika za ljudska prava Vijeća Europe, u kojima su istaknute poteškoće s kojima se suočavaju osobe s invaliditetom

u pristupu pravosuđu, te na zabrinutost koju je iskazao Poseban izvjestitelj Ujedinjenih naroda za mučenje o tome da prakse zlostavljanja osoba s invaliditetom izoliranih u državnim ustanovama često „ostaju nevidljive”, CLR je tvrdio da bi se zbog „interesa ljudskih prava” trebala ocijeniti osnovanost ovog predmeta.

CLR je nadalje ukazao na nekoliko kriterija koje je smatrao korisnima u utvrđivanju *locus standi* u predmetima sličnima ovome: ranjivost žrtve koja podrazumijeva moguću potpunu nesposobnost za podnošenje prigovora; praktične ili fizičke prepreke koje onemogućuju žrtvu u iskorištavanju domaćih pravnih sredstva, kao što je lišenje slobode ili nesposobnost stupanja u kontakt s odvjetnikom ili bliskim srodnicima; prirodu povrede, osobito u slučaju članka 2. kada izravna žrtva *ipso facto* nije u položaju da pruži trećoj strani pisanu punomoć o zastupanju; nedostatak odgovarajućih alternativnih institucionalnih mehanizama za osiguravanje djelotvornog zastupanja za žrtvu; prirodu veze između treće strane koja polaže pravo na *locus standi* i izravne žrtve; odgovarajuća domaća pravila o *locus standi*; te jesu li podneseni prigovori ozbiljna pitanja od općeg značaja.

91. S obzirom na prethodno navedene kriterije i uzimajući u obzir da je već djelovao u ime izravne žrtve, g. Câmpeanua, prije njegove smrti podnijevši zahtjev za njegovim premještanjem iz PMH-a te odmah nakon nje i u sljedećih četiri godine traženjem odgovornosti za njegovu smrt pred domaćim sudovima, CLR je tvrdio da ima pravo pokrenuti predmet pred Sudom.

CLR je zaključio da bi nepriznavanje njegove legitimacije da djeluje u ime g. Câmpeanua podrazumijevalo da se Vladi dopušta iskorištavanje njegovih nesretnih okolnosti kako bi se izbjeglo ispitivanje od strane Suda, čime se blokira pristup Sudu najranjivijim članovima društva.

(c) Mjerodavna očitovanja trećih strana

(i) Povjerenik za ljudska prava Vijeća Europe

92. Povjerenik za ljudska prava Vijeća Europe, čije je miješanje pred Sudom bilo ograničeno na dopuštenost ovog zahtjeva, tvrdio je da je pristup pravosuđu za osobe s invaliditetom iznimno problematičan, osobito s obzirom na neodgovarajuće postupke proglašavanja poslovne nesposobnosti i ograničavajućih pravila o stranačkoj sposobnosti. Posljedično, česta zlostavljanja osoba s invaliditetom često se nisu prijavljivala vlastima i zanemarivala su se, a te su povrede uglavnom ostale nekažnjene. Da bi spriječile i zaustavile takva zlostavljanja, nevladine organizacije igrale su važnu ulogu, uključujući olakšavanjem pristupa pravosuđu ranjivim osobama. U tom kontekstu dopuštanje nevladinim organizacijama da podnesu zahtjeve Sudu u ime osoba s invaliditetom bilo bi potpuno sukladno s načelom djelotvornosti na kojem počiva Konvencija, ali i trendovima koji postoje na domaćoj razini u mnogim europskim zemljama i

sudskom praksom drugih međunarodnih sudova, poput Međuameričkog suda za ljudska prava, prema kojoj se priznaje *locus standi* nevladinim organizacijama koje djeluju u ime navodnih žrtava, čak i kada žrtve nisu imenovala te organizacije kao zastupnike (primjerice, u predmetu *Yatama protiv Nikaragve*, presuda od 23. lipnja 2005.).

Prema mišljenju Povjerenika strogi pristup zahtjevima za *locus standi* u vezi s osobama s invaliditetom (u ovom predmetu duševnim) doveo bi do neželjenog učinka lišenja te ranjive skupine svake mogućnosti da zahtijevaju i ostvare naknadu štete za povredu njihovih ljudskih prava i stoga je protivno temeljnim ciljevima Konvencije.

93. Povjerenik je također tvrdio da bi u izvanrednim okolnostima, koje će utvrditi Sud, nevladinim organizacijama trebalo dopustiti podnošenje zahtjeva Sudu u ime identificiranih žrtava na koje ima izravan učinak navodna povreda. Takve izvanredne okolnosti mogu se odnositi na vrlo ranjive žrtve, primjerice osobe smještene u psihijatrijskim ustanovama i ustanovama socijalne skrbi, koje nemaju obitelji ni alternativni način zastupanja, čiji su zahtjevi, koje su u njihovo ime podnijeli osoba ili organizacija s kojom je uspostavljena dostatna veza, otvorili važna pitanja od općeg interesa.

Takav pristup bio bi sukladan s europskim trendom širenja stranačke sposobnosti i priznavanja neprocjenjiva doprinosa nevladinih organizacija na području ljudskih prava osoba s invaliditetom; istodobno bi bilo sukladno s mjerodavnom sudskom praksom Suda koja se u posljednjim godinama znatno razvila i to najmanje kao rezultat miješanja nevladinih organizacija.

(ii) *Bugarski Helsinški odbor*

94. Bugarski Helsinški odbor tvrdio je da, sudeći prema njegovu dugogodišnjem iskustvu kao nevladinoj organizaciji za ljudska prava, institucionalizirane osobe s invaliditetom lišene su zaštite u kaznenom pravu, osim ako nevladina organizacija ne djeluje u njihovo ime pravnim sredstvima i javnim zastupanjem, a čak i u takvim okolnostima praktični rezultati pokazali su se nedovoljnima jer je i dalje ostao prisutan nedostatak osnovnog pristupa sudovima za takve žrtve, kojima se trenutačno često uskraćivala pravda iz postupovnih razloga. Posljedično se zločin protiv institucionaliziranih osoba s duševnim smetnjama zaštitilo od provedbe zakona osmišljenog za osiguravanje njegova sprečavanja, kažnjavanja i naknade štete.

(iii) *Centar za zastupanje osoba s duševnim smetnjama*

95. Centar za zastupanje osoba s duševnim smetnjama tvrdio je da je faktična ili poslovna nesposobnost osoba s duševnim oboljenjima da imaju pristup pravosuđu pitanje koje je Sud razmatrao u nekoliko predmeta (primjerice, u prethodno citiranom predmetu *Stanev*) mogla naposljetku

dovesti do nekažnjavanja povreda njihovih prava. U slučajevima u kojima su ranjive žrtve lišene poslovne sposobnosti i/ili zadržane u državnim ustanovama države bi mogle „izbjeći” bilo kakvu odgovornost za zaštitu njihova života tako da im ne osiguraju pomoć u pravnim stvarima, uključujući u vezi sa zaštitom njihovih ljudskih prava. Citirana je sudska praksa kanadskog Vrhovnog suda, irskog Vrhovnog suda i Visokog suda Engleske i Walesa prema kojoj se stranačka sposobnost dodjeljuje nevladinim organizacijama u slučajevima kada ne postoji druga osoba koja bi mogla pokrenuti pred sudom postupak o pitanjima javnog interesa. Prethodno navedene sudske odluke o pitanju *locus standi* nevladinih organizacija uglavnom se temelje na ocjeni je li dotični predmet ozbiljna stvar, ima li podnositelj zahtjeva stvaran interes u pokretanju postupka, ocjeni stručnosti podnositelja zahtjeva na području dotične stvari i ocjeni je li postojalo drugo razumno i djelotvorno sredstvo za podnošenje tog pitanja pred sudove.

2. Ocjena Suda

(a) Pristup Suda u prijašnjim predmetima

(i) Izravne žrtve

96. Da bi mogao podnijeti zahtjev u skladu s člankom 34., pojedinac mora dokazati da je mjera na koju prigovara „izravno utjecala” na njega ili nju (vidjeti *Burden protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], br. 13378/05, stavak 33., ECHR 2008, i *İlhan protiv Turske* [VV], br. 22277/93, stavak 52., ECHR 2000-VII). To je neophodno za pokretanje zaštitnih mehanizama Konvencije, no taj se kriterij ne bi trebao primjenjivati na krut, mehanički i nefleksibilan način tijekom postupka (vidjeti *Karner*, prethodno citirano, stavak 25., i *Farfield i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), br. 24790/04, ECHR 2005-VI).

Nadalje, u skladu s praksom Suda i člankom 34. Konvencije zahtjeve mogu podnijeti isključivo živi pojedinci ili se oni mogu podnijeti u njihovo ime (vidjeti *Varnava i drugi protiv Turske* [VV], br. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 i 16073/90, stavak 111., ECHR 2009). Stoga u nizu predmeta u kojima je izravna žrtva preminula prije podnošenja zahtjeva Sud nije prihvatio da izravna žrtva, čak i putem zastupnika, ima legitimaciju kao podnositelj zahtjeva u smislu članka 34. Konvencije (vidjeti *Aizpurua Ortiz i drugi protiv Španjolske*, br. 42430/05, stavak 30., 2. veljače 2010. godine; *Dvořáček i Dvořáčková protiv Slovačke*, br. 30754/04, stavak 41., 28. srpnja 2009.; i *Kaya i Polat protiv Turske* (odl.), br. 2794/05 i 40345/05, 21. listopada 2008.).

(ii) Neizravne žrtve

97. Slučajevi prethodno navedenog tipa razlikuju se od slučaja u kojima je nasljednicima podnositelja zahtjeva dopušteno da nastave postupak slijedom zahtjeva koji je već podnesen. Pravni izvor o tom pitanju jest *Fairfield i drugi* (prethodno citirano) u kojem je nakon smrti oca kćer podnijela zahtjev navodeći povredu njegova prava na slobodu mišljenja, vjeroispovijedi i govora (članci 9. i 10. Konvencije). Iako su domaći sudovi priznali gđi Fairfield pravo na nastavak postupka žalbe nakon smrti njezina oca, Sud nije prihvatio kćerin status žrtve i razlikovao je ovaj predmet od situacije u predmetu *Dalban protiv Rumunjske* ([VV], br. 28114/95, ECHR 1999-VI) u kojem je zahtjev podnio sam podnositelj zahtjeva, a njegova je udovica preuzela postupak nakon njegove smrti.

U tom pogledu Sud razlikuje između zahtjeva u kojima je izravna žrtva preminula nakon podnošenja zahtjeva Sudu i onih u kojima je ona već preminula prije toga.

U slučaju kada podnositelj zahtjeva premine *nakon* podnošenja zahtjeva Sud prihvaća da bliski srodnik ili nasljednik može u načelu nastaviti postupak slijedom zahtjeva pod uvjetom da on ili ona ima dostatno interesa u predmetu (vidjeti, primjerice, udovica i djeca u predmetu *Raimondo protiv Italije*, 22. veljače 1994., stavak 2., Serija A, br. 281-A, i *Stojkovic protiv bivše jugoslavenske Republike Makedonije*, br. 14818/02, stavak 25., 8. studenoga 2007.; roditelji u predmetu *X protiv Francuske*, br. 18020/91, stavak 26., 31. ožujka 1992.; nećak i mogući nasljednik u predmetu *Malhous protiv Češke Republike* (odl.), br. 33071/96, ECHR 2000-XII; ili nevjenčan ili *de facto* partner u predmetu *Velikova protiv Bugarske* (odl.), br. 41488/98, 18. svibnja 1999.; i usporediti s univerzalnim nasljednikom koji nije u rodu s pokojnikom u predmetu *Thévenon protiv Francuske* (odl.), br. 2746/02, ECHR 200 –III; nećakinjom u predmetu *Léger protiv Francuske* (izbrisan s liste slučajeva) [VV], br. 19324/02, stavak 50., 30. ožujka 2009.; i kćeri jednog od prvotnih podnositelja zahtjeva u predmetu o neprenosivim pravima iz članka 3. i 8. u kojima nije bio u pitanju opći interes *M. P. i drugi protiv Bugarske*, br. 22457/08, stavci 96. – 100., 15. studenoga 2011.).

98. Međutim, situacija je drugačija kada izravna žrtva premine *prije* podnošenja zahtjeva Sudu. Upućujući na autonomno tumačenje koncepta „žrtva”, Sud je u takvim predmetima bio spreman priznati legitimaciju srodnika kada su pitanja slijedom prigovora od općeg interesa povezanog s „poštovanjem ljudskih prava” (članak 37. stavak 1. *in fine* Konvencije), a podnositelji su zahtjeva kao nasljednici imali pravni interes u pokretanju postupka slijedom zahtjeva, ili na temelju izravnog učinka na prava podnositelja zahtjeva (vidjeti *Micallef protiv Malte* [VV], br. 17056/06, stavci 44. – 51., ECHR 2009, i *Marie-Louise Loyen i Bruneel protiv Francuske*, br. 55929/00, stavci 21. – 31., 5. srpnja 2005.). Može se primijetiti da su potonji predmeti podneseni Sudu nakon ili u vezi s domaćim postupkom u kojem je izravna žrtva sudjelovala dok je bila živa.

Stoga je Sud priznao legitimaciju bliskih srodnika žrtve da podnesu zahtjev kada je žrtva preminula ili nestala u okolnostima koje navodno uključuju obveze države (vidjeti *Çakıcı protiv Turske* [VV], br. 23657/94, stavak 92., ECHR 1999-IV, i *Bazorkina protiv Rusije* (odl.), br. 69481/01, 15. rujna 2005.).

99. U predmetu *Varnava i drugi* (prethodno citirano) podnositelji zahtjeva podnijeli su zahtjeve u vlastito ime i u ime svojih nestalih rođaka. Sud nije smatrao potrebnim presuditi o pitanju treba li nestalim muškarcima dodijeliti status podnositelja zahtjeva s obzirom na to da bliski rođaci nestalih muškaraca u svakom slučaju imaju pravo na podnošenje prigovora u vezi s njihovim nestankom (ibid., stavak 112.). Sud je ispitao predmet tako da je rođake nestalih osoba smatrao podnositeljima zahtjeva u smislu članka 34. Konvencije.

100. U predmetima u kojima navodna povreda Konvencije nije bila usko povezana s nestankom ili smrću, čime bi se pokrenula pitanja iz članka 2., pristup Suda bio je restriktivniji, kao na primjer u predmetu *Sanles Sanles protiv Španjolske* ((odl.), br. 48335/99, ECHR 2000-XI) u vezi sa zabranom potpomognutog samoubojstva. Sud je smatrao da prava koja je podnositeljica zahtjeva potraživala na temelju članka 2., 3., 5., 8., 9. i 14. Konvencije pripadaju kategoriji neprenosivih prava i stoga je zaključio da podnositeljica zahtjeva, koja je bila snaha i zakonski nasljednik pokojnika, nije mogla zahtijevati status žrtve povrede u ime njezina pokojnog djevera. Isti je zaključak donesen u pogledu prigovora na temelju članka 9. i 10. koje je podnijela kćer navodne žrtve (vidjeti *Fairfield i drugi*, prethodno citirano).

U drugim predmetima o prigovorima na temelju članka 5., 6. ili 8. Sud je dodijelio status žrtve bliskim rođacima dopustivši im da podnesu zahtjev u kojem su dokazali moralni interes u oslobađanju pokojne žrtve od utvrđene krivnje (vidjeti *Nölkenbockhoff protiv Njemačke*, br. 10300/83, stavak 33., 25. kolovoza 1987., i *Grădinar protiv Moldavije*, br. 7170/02, stavci 95. i 97. – 98., 8. travnja 2008.) ili u zaštiti njezinog ugleda i ugleda njezine obitelji (vidjeti *Brudnicka i drugi protiv Poljske*, br. 54723/00, stavci 27. – 31., ECHR 2005-II; *Armonienė protiv Litve*, br. 36919/02, stavak 29., 25. studenoga 2008.; i *Polanco Torres i Movilla Polanco protiv Španjolske*, br. 34147/06, stavci 31. – 33., 21. rujna 2010.) ili u kojem su dokazali materijalni interes na temelju izravnog učinka na njihova materijalna prava (vidjeti *Ressegatti protiv Švicarske*, br. 17671/02, stavci 23. – 25., 13. srpnja 2006.; i *Marie-Louise Loyen i Bruneel*, stavci 29. – 30.; *Nölkenbockhoff*, stavak 33.; *Grădinar*, stavak 97.; i *Micallef*, stavak 48., sve prethodno citirano). Postojanje općeg interesa zbog kojeg je trebalo nastaviti s razmatranjem prigovora također se uzelo u obzir (vidjeti *Marie-Louise Loyen i Bruneel*, stavak 29.; *Ressegatti*, stavak 26.; *Micallef*, stavci 46. i 50., sve prethodno citirano; i *Biç i drugi protiv Turske*, br. 55955/00, stavci 22. – 23., 2. veljače 2006.).

Utvrđeno je da je sudjelovanje podnositelja zahtjeva u domaćem postupku samo jedan od nekoliko mjerodavnih kriterija (vidjeti *Nölkenbockhoff*, stavak 33.; *Micallef*, stavci 48. – 49.; *Polanco Torres i Movilla Polanco*, stavak 31.; i *Grădinar*, stavci 98. – 99., sve prethodno citirano; i *Kaburov protiv Bugarske* (odl.), br. 9035/06, stavci 52. – 53., 19. lipnja 2012.).

(iii) *Moguće žrtve i actio popularis*

101. Člankom 34. Konvencije nisu dopušteni prigovori *in abstracto* u kojima se navodi povreda Konvencije. Konvencija ne predviđa pokretanje *actio popularis* (vidjeti *Klass i drugi protiv Njemačke*, 6. rujna 1978., stavak 33., Serija A br. 28; *Gruzijska radnička stranka protiv Gruzije* (odl.), br. 9103/04, 22. svibnja 2007.; i *Burden*, prethodno citirano, stavak 33.), što znači da podnositelji zahtjeva ne mogu prigovarati odredbi domaćeg prava, domaćoj praksi ili javnim aktima samo zato jer se čini da se oni protive Konvenciji.

Da bi podnositelji zahtjeva mogli tvrditi da su žrtve, moraju izvesti razumne i uvjerljive dokaze o postojanju vjerojatnosti da dođe do povrede koja utječe na njih osobno, no u tom pogledu nije dostatna tek puka sumnja ili slutnja (vidjeti *Tauira i 18 drugih protiv Francuske*, zahtjev br. 28204/95, odluka Komisije od 4. prosinca 1995., Odluke i izvješća (DR) 83-B, str. 131., i *Monnat protiv Švicarske*, br. 73604/01, stavci 31. – 32., ECHR 2006-X).

(iv) *Zastupanje*

102. Prema dobro utvrđenoj sudskoj praksi Suda (vidjeti prethodni stavak 96.) Sudu mogu podnijeti zahtjev samo žive osobe ili se on može podnijeti u njihovo ime.

Kada se odluče za zastupnika na temelju pravila 36. stavka 1. Poslovnika Suda, prema pravilu 45. stavku 3., umjesto da sami podnesu zahtjev, podnositelji zahtjeva moraju priložiti ispravno potpisano pisanu punomoć. Ključno je da zastupnik pokaže da je primio specifične i izričite upute od navodne žrtve u smislu članka 34. u čije ime djeluje pred Sudom (vidjeti *Post protiv Nizozemske* (odl.), br. 21727/08, 20. siječnja 2009.; u pogledu valjanosti punomoći vidjeti *Aliev protiv Gruzije*, br. 522/04, stavci 44. – 49., 13. siječnja 2009.).

103. Međutim, konvencijske institucije smatrale su da može doći do posebnog razmatranja u slučaju žrtava navodnih povreda članaka 2., 3. i 8. od strane nacionalnih vlasti.

Zahtjevi koje su podnijeli pojedinci u ime žrtve ili žrtava, čak i ako nije priložena valjana punomoć, stoga su proglašeni dopuštenima. Posebno se uzima u obzir ranjivost žrtava zbog njihove dobi, spola ili invalidnosti uslijed kojih nisu u mogućnosti sami podnijeti Sudu prigovor o dotičnoj stvari, a također se posvećuje potrebna pozornost vezama između osobe

koja podnosi zahtjev i žrtve (vidjeti, *mutatis mutandis*, *İlhan*, prethodno citirano, stavak 55., u kojem je prigovore podnio podnositelj zahtjeva u ime svog brata koji je bio zlostavljan; *Y. F. protiv Turske*, br. 24209/94., stavak 29., ECHR 2003–IX, u kojem je suprug prigovorio da je njegova supruga bila prisilno podvrgnuta ginekološkom pregledu; i *S. P., D. P. i A. T. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, prethodno citirano, u kojem je prigovor podnio odvjetnik u ime djece koju je zastupao u domaćem postupku u kojem je imenovan skrbnikom *ad litem*).

Nasuprot tomu, u predmetu *Nencheva i drugi* (prethodno citirano, stavak 93.) Sud nije prihvatio status žrtve podnositelja zahtjeva-udruge koji je djelovao u ime izravnih žrtava primjećujući da nije pokrenuo postupak pred domaćim sudovima te također da činjenice na koje se prigovaralo nisu imale nikakav utjecaj na njegovu djelatnost s obzirom na to da je udruga bila u mogućnosti nastaviti sa svojim radom u svrhu ispunjavanja svojih ciljeva. Iako je priznao legitimaciju rođaka nekih žrtava, Sud je unatoč tome ostavio otvoreno pitanje zastupanja žrtava koje nisu bile u mogućnosti djelovati pred njim u vlastito ime, pritom prihvaćajući da bi za izvanredne okolnosti mogle biti potrebne izvanredne mjere.

(b) Ima li CLR legitimaciju u ovom predmetu

104. U ovom je predmetu riječ o vrlo ranjivoj osobi bez bliskih srodnika, g. Câmpeanuu, romskom mladiću s teškim duševnim smetnjama i zarazom HIV-a, koji je cijeli svoj život proveo pod skrbništvom državnih tijela i koji je preminuo u bolnici, navodno zbog zanemarivanja. Nakon njegove smrti, unatoč tome što nije bio u znatnom kontaktu s njim dok je bio živ (vidjeti prethodni stavak 23.) i što nije dobio punomoć ili upute od njega ili druge nadležne osobe, podnositelj zahtjeva-udruge (CLR) sada želi podnijeti Sudu prigovor na, među ostalim, okolnosti njegove smrti.

105. Sud smatra da se ovaj predmet ne uklapa ni u jednu od kategorija obuhvaćenih prethodno navedenom sudskom praksom i stoga postavlja teško pitanje tumačenja Konvencije u vezi s legitimacijom CLR-a. Prilikom razmatranja tog pitanja Sud će uzeti u obzir činjenicu da se Konvencija mora tumačiti u smislu da jamči prava koja su praktična i djelotvorna za razliku od onih teoretskih i prividnih (vidjeti *Artico protiv Italije*, 13. svibnja 1980., stavak 33., Serija A br. 37. i pravni izvori tamo citirani). Također mora imati na umu da presude Suda „ne služe samo za donošenje odluke o predmetima pred Sudom, nego općenito služe kako bi se razjasnila, zaštitila i razvila pravila uvedena Konvencijom i na taj se način doprinijelo naporima država da poštuju obveze preuzete u svojstvu ugovornih stranaka” (vidjeti *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 18. siječnja 1978., stavak 154., Serija A br. 25; i *Konstantin Markin protiv Rusije* [VV], br. 30078/06, stavak 89., ECHR 2012). Istodobno, kako se vidi iz prethodno navedene sudske prakse o statusu žrtve i konceptu

„legitimacije”, Sud mora osigurati da se uvjeti dopuštenosti kojima se uređuje pristup Sudu tumače na dosljedan način.

106. Sud smatra nespornim da je g. Câmpeanu bio *izravna žrtva*, u smislu članka 34. Konvencije, okolnosti koje su naposljetku dovele do njegove smrti i koje su bit temeljnog prigovora podnesenog Sudu u ovom predmetu, točnije prigovora podnesenog na temelju članka 2. Konvencije.

107. S druge strane Sud ne može utvrditi dostatno bitne razloge za smatranje CLR-a neizravnom žrtvom u smislu njegove sudske prakse. Presudno je što CLR nije dokazao dovoljno „blisku vezu” s izravnom žrtvom; također nije tvrdio da ima „osobni interes” u pokretanju postupka slijedom prigovora pred Sudom, pri čemu se uzela u obzir definicija tih koncepata u sudskoj praksi Suda (vidjeti prethodne stavke 97. – 100.).

108. Dok je bio živ, g. Câmpeanu nije pokrenuo nijedan postupak pred domaćim sudovima kako bi prigovorio na svoju zdravstvenu i pravnu situaciju. Iako se smatralo da je riječ o potpuno pravno sposobnoj osobi, čini se očitim da se u praksi s njime postupalo kao s osobom koja to nije (vidjeti prethodne stavke 14. i 16.). U svakom slučaju, s obzirom na njegovo stanje izrazite ranjivosti, Sud smatra da on nije bio sposoban sam pokrenuti takav postupak bez odgovarajuće pravne potpore i savjeta. Stoga se nalazio u potpuno drugačijem i nepovoljnijem položaju u odnosu na osobe koje je Sud razmatrao u prijašnjim predmetima. Oni su se odnosili na osobe koje su bile pravno sposobne ili barem nisu bile spriječene u pokretanju postupka tijekom svog života (vidjeti prethodne stavke 98. i 100.) i u čije je ime podnesen zahtjev nakon njihove smrti.

109. Nakon smrti g. Câmpeanua CLR je pokrenuo cijeli niz domaćih postupaka s ciljem razjašnjavanja okolnosti koje su dovele do njegove smrti i okolnosti same smrti. Naposljetku, nakon što je istragama zaključeno da nije došlo do kaznenog djela u vezi sa smrću g. Câmpeanua, CLR je podnio Sudu ovaj zahtjev.

110. Sud pridaje veliki značaj činjenici da ni CLR-ova legitimacija da djeluje u ime g. Câmpeanua ni zastupanje u njegovo ime pred domaćim zdravstvenim i pravosudnim tijelima nisu dovedeni u pitanje ili osporavani ni na koji način (vidjeti prethodne stavke 23., 27. – 28., 33., 37. – 38. i 40. – 41.); takve inicijative, koje bi inače bile odgovornost skrbnika ili zastupnika, stoga je poduzeo CLR bez ikakvih prigovora nadležnih tijela koja su to prešutno prihvatila u tim postupcima i rješavala sve zahtjeve koji su im podneseni.

111. Sud također primjećuje, kako je već prethodno navedeno, da u vrijeme smrti g. Câmpeanu nije imao bliskih srodnika te da kada je postao punoljetan, država mu nije imenovala nadležnu osobu ili skrbnika koji bi se brinuo o njegovim interesima, bilo pravnima ili drugima, unatoč zakonskoj obvezi da to učini. Na domaćoj razini CLR se uključio kao zastupnik netom prije njegove smrti, odnosno u trenutku kada već očigledno nije bio sposoban izraziti svoje želje ili stavove o vlastitim potrebama i interesima, a

kamoli o tome želi li iskoristiti neko pravno sredstvo. Zbog propusta vlasti da imenuju zakonskog skrbnika ili drugog zastupnika njemu nije bio dostupan nijedan oblik zastupanja kojim bi se osigurala njegova zaštita ili zastupanje u njegovo ime pred tijelima bolnice, nacionalnim sudovima ili Sudom (vidjeti, *mutatis mutandis*, P., C. i S. protiv Ujedinjenog Kraljevstva (odl.), br. 56547/00, 11. prosinca 2001., i B. protiv Rumunjske (br. 2), prethodno citirano, stavci 96. – 97.). Također je važno da se glavni prigovor na temelju Konvencije odnosi na povrede na temelju članka 2. (Pravo na život) za koje g. Câmpeanu očigledno zbog smrti nije mogao progoniti odgovorne osobe iako je bio izravna žrtva.

112. Uzimajući u obzir prethodno navedenu pozadinu, Sud smatra da bi u izvanrednim okolnostima ovoga predmeta, imajući na umu ozbiljnost navoda, trebao prihvatiti CLR u svojstvu zastupnika g. Câmpeanua, bez obzira na činjenicu da nije imao punomoć da djeluje u njegovo ime te da je on preminuo prije nego što je podnesen zahtjev na temelju Konvencije. Drugačiji zaključak predstavljao bi sprečavanje ispitivanja takvih ozbiljnih navoda o povredi Konvencije na međunarodnoj razini, pri čemu bi postojao rizik da tužena država izbjegne odgovornost na temelju Konvencije zbog svog propusta da imenuje zakonskog zastupnika koji bi djelovao u njegovo ime, kako je to bilo predviđeno nacionalnim pravom (vidjeti prethodne stavke 59. i 60.; vidjeti također, *mutatis mutandis*, P., C. i S. protiv Ujedinjenog Kraljevstva, prethodno citirano, i Društvo pravnih savjetnika u Argeșu protiv Rumunjske, br. 2162/05, stavak 26., 8. ožujka 2011.). Omogućivanje tuženoj državi da izbjegne odgovornost na taj način ne bi bilo sukladno s općim duhom Konvencije, kao ni s obvezom visokih ugovornih stranaka iz članka 34. Konvencije da ni na koji način ne ometaju djelotvorno uživanje prava na podnošenje zahtjeva Sudu.

113. Dodjela legitimacije CLR-u da djeluje kao zastupnik g. Câmpeanua jest pristup usklađen s time da se navedeno primjenjuje na pravo na sudsko preispitivanje na temelju članka 5. stavka 4. Konvencije u slučaju „umobolnika” (članak 5. stavak 1. točka (e)). U tom se kontekstu može ponoviti da je ključno da predmetna osoba ima pristup sudu i mogućnost da je se osobno sasluša ili, po potrebi, putem nekog oblika zastupanja, u slučaju čijeg izostanka toj se osobi neće pružiti „temeljna jamstva postupka koja se primjenjuju u pitanjima lišenja slobode” (vidjeti *De Wilde, Ooms i Versyp protiv Belgije*, 18. lipnja 1971., stavak 76., Serija A br. 12). Zbog duševnog oboljenja može doći do ograničavanja ili prilagodbe načina uživanja tog prava (vidjeti *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 21. veljače 1975., stavak 39., Serija A br. 18), no ono ne može opravdati umanjivanje same biti tog prava. Doista, moglo bi se pokazati da su potrebni posebni postupovni zaštitni mehanizmi kojima bi se štitili interesi osoba koje, zbog svojih duševnih smetnji, nisu u mogućnosti djelovati u vlastito ime (vidjeti *Winterwerp protiv Nizozemske*, 24. listopada 1979., stavak 60., Serija A br. 33). Ometanje zapravo može biti protivno

Konvenciji baš kao i pravna prepreka (vidjeti *Golder*, prethodno citirano, stavak 26.).

114. Sukladno tomu, Sud odbija Vladin prigovor o nepostojanju *locus standi* CLR-a s obzirom na legitimaciju potonjeg kao *de facto* zastupnika g. Câmpeanua.

Sud nadalje primjećuje da prigovori pod ovom točkom nisu očigledno neosnovani u smislu članka 35. stavka 3 točke (a) Konvencije niti su nedopušteni po kojim drugim osnovama. Stoga se moraju proglasiti dopuštenima.

B. Osnovanost

1. Tvrdnje pred Sudom

(a) CLR

115. CLR je tvrdio je da su svojim neprikladnim odlukama povezanim s premještanjem g. Câmpeanua u ustanove koje nisu imale potrebno stručno osoblje i mogućnosti da pruže njegu za njegovo stanje, nakon kojih su uslijedile neodgovarajuće zdravstvene radnje ili propusti, vlasti izravno ili neizravno pridonijele njegovoj preranoj smrti.

CLR je naglasio da, iako je liječničkim pregledima kojima je g. Câmpeanu podvrgnut tijekom mjeseci prije njegova prijema u CMSC i kasnije PMH utvrđeno njegovo „općenito dobro stanje” bez većih zdravstvenih problema, njegovo se zdravlje naglo pogoršalo u dva tjedna prije njegove smrti u razdoblju kada je bio pod nadzorom vlasti. Sukladno s opsežnom sudskom praksom Suda na temelju članka 2., u mjeri u kojoj je mjerodavna u ovom predmetu, država je morala dati obrazloženje u pogledu pružene zdravstvene njege i uzroku smrti g. Câmpeanua (CLR je citirao, među drugim izvorima prava, *Kats i drugi protiv Ukrajine*, br. 29971/04, stavak 104., 18. prosinca 2008.; *Dodov protiv Bugarske*, br. 59548/00, stavak 81., 17. siječnja 2008.; *Aleksanyan protiv Rusije*, br. 46468/06, stavak 147., 22. prosinca 2008.; *Khudobin protiv Rusije*, br. 59696/00, stavak 84., ECHR 2006-XII; i *Z. H. protiv Mađarske*, br. 28973/11, stavci 31. – 32., 8. studenoga 2012.).

Vlada nije ispunila tu obvezu te je s jedne strane propustila podnijeti važnu medicinsku dokumentaciju o g. Câmpeanu, a s druge je strane Sudu podnijela duplikate medicinske dokumentacije o boravku pacijenta u PMH-u u kojoj su izmijenjene važne informacije. Dok se u izvornoj medicinskoj dokumentaciji, kako je podnesena u različitim stadijima domaćeg postupka, ne spominje davanje ARV lijekova g. Câmpeanu, u novom dokumentu pisanom drugačijim rukopisom nalaze se upućivanja na ARV lijekove, čime se ukazuje na to da su takvi lijekovi bili dani pacijentu. Budući da se Vlada pozvala na novi dokument kako bi pred Sudom osporila tvrdnje CLR-a o izostanku liječenja ARV lijekovima (vidjeti u nastavku

stavak 122.), CLR je tvrdio da je vrlo vjerojatno da je dokument sastavljen nakon događaja kako bi potkrijepio Vladine tvrdnje pred Sudom.

116. CLR je nadalje tvrdio da je nekoliko dokumenata sastavljenih u ovom predmetu, osobito u vezi s terenskim posjetima CPT-a, dokazalo da su vlasti bile svjesne supstandardnih životnih uvjeta i neodgovarajućeg pružanja njege i liječenja u PMH-u prije 2004. godine i čak u kritično vrijeme (vidjeti prethodne stavke 47., 74. i 78.).

117. Propuštanje pružanja odgovarajuće njege i liječenja g. Câmpeanuu dodatno je potkrijepljeno vrlo loše vođenom medicinskom dokumentacijom i neispravno evidentiranim kasnijim premještajima pacijenta po različitim bolničkim odjelima. Takvi su propusti značajni s obzirom na to da je bilo očito da se zdravstveno stanje pacijenta pogoršalo u kritičnom razdoblju i stoga je bilo potrebno pružiti hitno liječenje. Kao što je prethodno navedeno, iako je liječenje pacijenta ARV lijekova prekinuto tijekom njegova kratkog boravka u CMSC-u, vrlo je vjerojatno da g. Câmpeanu nije primao nikakve ARV lijekove niti tijekom svog boravka u PMH-u. Istodobno nije proveden niz medicinskih pretraga iako su one bile obvezne. Službenom istragom nisu razjašnjeni ti ključni aspekti predmeta unatoč tome što je moglo postojati uvjerljivo obrazloženje za navodno psihotično ponašanje pacijenta poput septikemije ili njegova prisilnog izdvajanja u zasebnu sobu.

S obzirom na prethodno navedeno CLR je tvrdio da tužena država nije ispunila materijalne obveze iz članka 2.

118. CLR je nadalje tvrdio da su životni uvjeti u PMH-u i izdvajanje pacijenta u izoliranu sobu predstavljali zasebnu povredu članka 3.

Čvrsti dokazi iz spisa, uključujući dokumente koje su izdale rumunjske vlasti, primjerice Vlada, ured državnog odvjetnika pri Visokom sudu, Nacionalni sudski zavod ili osoblje PMH-a, ukazuju na supstandardne uvjete u PMH-u u kritično vrijeme, osobito u pogledu nedostatka hrane i grijanja te prisutnosti zaraznih bolesti.

Neosporno je da je g. Câmpeanu bio smješten sam u zasebnu sobu; prilikom svog posjeta PMH-u nadzornici CLR-a primijetili su da pacijent nije prikladno obučen, da je soba hladna te da su mu djelatnici odbijali pružiti pomoć u ispunjavanju njegovih osnovnih potreba. Iako je navela da je ta mjera poduzeta bez namjere da se diskriminira pacijenta, Vlada nije ponudila nikakvo valjano opravdanje za to. Tvrdnja da je dotična soba bila jedino dostupno mjesto u suprotnosti je s brojnim izvješćima u kojima se vidi da kapaciteti bolnice nisu bili popunjeni u kritično vrijeme.

119. CLR je tvrdio da službena istraga provedena u predmetu nije bila sukladna sa zahtjevima Konvencije iz sljedećih razloga: njezin je opseg bio previše ograničen jer se usredotočilo na samo dva liječnika, jednog iz CMSC-a i jednog iz PMH-a, a pritom su se zanemarili drugi uključeni djelatnici ili agencije; analiziran je samo neposredan uzrok smrti i razdoblje neposredno prije nje; vlasti nisu pravodobno prikupile temeljne dokaze niti

razjasnile sporne činjenice, uključujući uzrok smrti u predmetu. Izostanak obdukcije odmah nakon smrti pacijenta i propusti u pružanju zdravstvene njeguju ističu se kao nedostaci u odluci prvostupanjskog suda koju je, međutim, ukinuo žalbeni sud.

CLR je zaključno tvrdio da istraga nije ispunila zahtjeve iz članaka 2. i 3. Konvencije jer njome nisu utvrđene činjenice i uzrok smrti niti su kažnjeni počinitelji.

120. CLR je tvrdio da se člankom 13. obvezuje države da poduzmu pozitivne korake kako bi osigurale da osobe s invaliditetom smještene u državnim ustanovama imaju pristup pravosuđu, uključujući stvaranjem neovisnog nadzornog mehanizma putem kojeg se mogu primati pritužbe o takvim stvarima, istraživati zlostavljanje, određivati kazne ili upućivati predmete odgovarajućim tijelima.

121. Tvrdio je da je u nekoliko prijašnjih predmeta protiv Rumunjske Sud utvrdio povredu zbog nedostatka odgovarajućih pravnih sredstava za osobe s invaliditetom koji su prigovarali na temelju članka 3. ili 5. Konvencije (citirao je *Filip protiv Rumunjske*, br. 41124/02, stavak 49., 14. prosinca 2006.; *C. B. protiv Rumunjske*, prethodno citirano, stavci 65. – 67.; *Parascineti protiv Rumunjske*, br. 32060/05, stavci 34. – 38., 13. ožujka 2012.; i *B. protiv Rumunjske (br. 2)*, prethodno citirano, stavak 97.).

Isti zaključci proizlaze iz dosljedne dokumentacije koju objavljuju međunarodne nevladine organizacije kao što je Human Rights Watch ili Mental Disability Rights International, a sam CLR također je izvijestio o nedostatku zaštitnih mehanizama protiv zlostavljanja, kao i činjenicu da pacijenti u psihijatrijskim ustanovama uglavnom nisu svjesni svojih prava, a osoblje nije osposobljeno za rješavanje navoda o zlostavljanju.

CLR je nadalje tvrdio da prema njegovim saznanjima nikada nije donesena konačna odluka kojom se proglasilo člana osoblja kazneno ili građanski odgovornim za nesavjesno obavljanje posla u vezi s takvim smrtima usprkos vrlo vjerodostojnim navodima o sumnjivim smrtima u psihijatrijskim ustanovama. Kaznenim istragama 129 smrti u PMH-u u razdoblju od 2002. godine do 2004. godine nije utvrđeno protuzakonito postupanje, a odluke o nepokretanju kaznenog progona kasnije su potvrdili i sudovi.

Zaključno, rumunjski pravni sustav nije osigurao djelotvorna pravna sredstva u smislu članka 13. općenito za osobe s duševnim smetnjama, te posebice u vezi s pravima g. Câmpeanua zaštićenima člancima 2. i 3.

(b) Vlada

122. Vlada je tvrdila da činjenica da je g. Câmpeanu preminuo od HIV-a, s obzirom na to da je riječ o vrlo ozbiljnoj progresivnoj bolesti, sama po sebi nije dostatan dokaz da je njegova smrt uzrokovana nedostacima u zdravstvenom sustavu.

Nadalje, nisu predloženi dokazi koji bi pokazali da vlasti nisu osigurale g. Câmpeanuu liječenje ARV lijekovima; upravo suprotno, Vlada je podnijela primjerak medicinske dokumentacije pacijenta iz PMH-a kojom se potvrđuje da je dobivao potrebno liječenje ARV lijekovima dok je bio u bolnici.

Zaključak Disciplinskog odbora Liječničkog zbora također je potvrdio ispravnost liječenja koje je pruženo g. Câmpeanuu (vidjeti prethodni stavak 35.). Stoga se na ovaj predmet ne može primijeniti materijalni aspekt članka 2.

123. Na temelju članka 3. Vlada je tvrdila da su opći uvjeti (higijena, prehrana, grijanja, ali i ljudski resursi) u CMSC-u i PMH-u bili odgovarajući i sukladni s normama važećima u kritično vrijeme.

Zdravstvena njega koju je primio g. Câmpeanu bila je prikladna za njegovo zdravstveno stanje; primljen je u CMSC u „općenitom dobrom stanju”, a premješten je u PMH tek kada su počeli „nasilni ispadi”. Pacijent je smješten sam u sobu u PMH-u, no ne s namjerom da ga se izolira, nego zato što je to bila jedina slobodna soba. Usprkos intravenskom hranjenju pacijent je preminuo 20. veljače 2004. od kardiorespiratorne insuficijencije.

U tom je kontekstu Vlada tvrdila da se članak 3. ne može primijeniti na materijalne uvjete u bolnici s obzirom na to da je g. Câmpeanu proveo kraće razdoblje u PMH-u.

124. Vlada je tvrdila da su domaća tijela, odnosno sudovi, komisije ili istražna tijela, pomno razmotrila kaznene prijave koje je podnio CLR u vezi s okolnostima smrti g. Câmpeanua te su sva pružila temeljita i uvjerljiva obrazloženja za svoje odluke. Stoga se ne može pokrenuti odgovornost države na temelju članaka 2. ili 3.

125. Vlada je tvrdila da nema potrebe za zasebnim ispitivanjem članka 13. jer se ovaj prigovor odnosi na druge prigovore koje je podnio CLR; u svakom su slučaju prigovori na temelju tog članka neosnovani.

U slučaju da se utvrdi suprotno, Vlada je tvrdila da domaće zakonodavstvo osigurava djelotvorna pravna sredstva u smislu članka 13. za prigovore navedene u zahtjevu.

Vlada je navela rumunjskog pučkog pravobranitelja kao jednog od dostupnih pravnih sredstava. Statističke informacije dostupne na internetskim stranicama pučkog pravobranitelja pokazuju da je između 2003. godine i 2011. godine pučki pravobranitelj bio uključen u nekoliko predmeta o navodnim povredama ljudskih prava.

Upućujući na dvije domaće presude koje su na zahtjev Suda dostavljene kao dokazi, Vlada je tvrdila da su rumunjski sudovi postupali vrlo ozbiljno s

predmetima koji su uključivali osobe s duševnim smetnjama i redovito su odlučivali o meritumu.

126. Specifičnije u vezi s člankom 2. Vlada je objasnila da se stanje u PMH-u primjetno poboljšalo nakon prigovora povezanih sa životnim i medicinskim uvjetima u bolnici. Čini se da je u tom pogledu prigovor predstavljao djelotvorno pravno sredstvo u smislu konvencijskih standarda.

U odnosu na članak 3. Vlada je ukazala na to da je CLR također mogao podnijeti tužbu za naknadu štete zbog nesavjesnog liječenja.

Iz prethodno navedenih razloga Vlada je iznijela da su g. Câmpeanuu osobno ili njegovom zastupniku bila dostupna različita djelotvorna pravna sredstva za svaki prigovor naveden u zahtjevu; stoga je prigovor na temelju članka 13. nedopušten.

(c) Treće strane koje su iskoristile pravo miješanja

(i) Centar za zastupanje osoba s duševnim smetnjama

127. Centar za zastupanje osoba s duševnim smetnjama (MDAC) naveo je da su diljem Europe zabilježeni slučajevi po život opasnih uvjeta u ustanovama u kojima su smještena djeca s duševnim smetnjama ili HIV-om, pri čemu izvješća ukazuju na to da se bolesna djeca u pravilu nisu primala u bolnicu neovisno o ozbiljnosti njihova stanja te da su ostavljeni u tim ustanovama da umru. U svom Izvješću o ljudskim pravima u Rumunjskoj iz 2009. godine Ministarstvo vanjskih poslova SAD-a skrenulo je pozornost na trajne loše uvjete u PMH-u, točnije prevelik broj pacijenata, premali broj osoblja i lijekova, lošu higijenu i rasprostranjenu uporabu sedativa i vezivanja.

Pozivajući se na međunarodnu sudsku praksu o pravu na život (primjerice presude Međuameričkog suda za ljudska prava u predmetu *Villagrán Morales i drugi protiv Gvatemale*, 19. studenoga 1999., o petero djece koja su živjela na ulici, i u predmetu *Velásquez Rodríguez protiv Hondurasa*, 29. srpnja 1988.), MDAC je objasnio da je obveza države zaštititi život uključujući pružanjem potrebnog liječenja, poduzimanjem svih potrebnih mjera opreza i uvođenjem mehanizama za nadzor, istragu i progon odgovornih osoba; istodobno bi se žrtvama trebala osigurati djelotvorna ili praktična prilika da zahtijevaju zaštitu svog prava na život. Propust države da osigura takvu priliku iznimno ranjivim osobama dok su još žive ne bi u konačnici trebao dovesti do nekažnjavanja države nakon njihove smrti.

(ii) *Euroregionalni centar za javne inicijative*

128. Euroregionalni centar za javne inicijative (ECPI) iznio je da u Rumunjskoj živi jedna od najvećih skupina ljudi s HIV-om (PLHIV) u srednjoj i istočnoj Europi prvenstveno zbog toga što je između 1986. godine i 1991. godine otprilike 10.000 djece institucionalizirano u državnim bolnicama i sirotištima bilo izloženo riziku od prijenosa HIV-a višekratnom uporabom igala i mikrotransfuzijama neprovjerene krvi. U prosincu 2004. godine zabilježeno je 7.088 oboljelih od AIDS-a i 4.462 slučaja zaraze HIV-om među djecom. Od toga je 3.482 djece preminulo od AIDS-a do kraja 2004. godine.

ECPI je naveo da je uzrok visoke stope zaraze HIV-om među djecom liječenje kojem su podvrgnuti u sirotištima i bolnicama s obzirom na to da se za djecu s invaliditetom smatralo da im „nema spasa” i da su „neproduktivna” te jer osoblje nije bilo kvalificirano niti je pokazivalo interes da im pruži odgovarajuću zdravstvenu njegu.

ECPI je uputio na činjenicu da je 2003. godine Odbor za prava djeteta UN-a izrazio zabrinutost zbog toga što je liječenje ARV lijekovima bilo dostupno samo ograničenom broju ljudi u Rumunjskoj te da se njegova redovita nabava u pravilu prekida zbog manjka sredstava. Nadalje, već su krajem 2009. godine zalihe ARV lijekova bile oskudne zbog manjka financijskih sredstava iz Nacionalnog fonda za zdravstveno osiguranje i lošeg upravljanja nacionalnim programom za HIV.

ECPI je nadalje objasnio da je osobama oboljelim od HIV-a, koje su duže razdoblje živjele u ustanovama zatvorenog tipa ili bolnicama, pristup ARV lijekovima uvelike ovisio o koracima koja je poduzimala ustanova kako bi nabavila zalihe od liječnika za zarazne bolesti nadležnog za dotičnog pacijenta. Pacijenti zaraženi HIV-om često nisu bili upoznati s informacijama potrebnima za ostvarivanje njihovih zakonskih prava u pristupu zdravstvenim uslugama.

Godine 2009. Odbor za prava djeteta UN-a izrazio je zabrinutost zbog toga što djeca zaražena HIV-om često nailaze na prepreke u pristupu zdravstvenim uslugama.

U pogledu osoba oboljelih od HIV-a koje također boluju od duševnih smetnji ECPI je naveo da su psihijatrijske ustanove ponekad odbijale liječiti djecu i mlade zaražene HIV-om zbog straha od zaraze. Uputilo se i na dokument organizacije Human Rights Watch iz 2007. godine u kojem se izvijestilo o takvim slučajevima (*Life Doesn't Wait. Romania's Failure to Protect and Support Children and Youth Living with HIV*).

(iii) *Human Rights Watch*

129. Organizacija Human Rights Watch uputila je na svoja pisana očitovanja na zaključke Odbora o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima UN-a u dijelu u kojem se navodi da zdravstvene ustanove i usluge moraju biti dostupne svima, osobito najranjivijem stanovništvu, te da je

propust vlada da osiguraju takve usluge uključivao nepostojanje nacionalne zdravstvene politike kojom bi se svima osiguralo pravo na zdravlje, loše upravljanje dodjelom dostupnih javnih sredstava i neuspješno smanjenje stopa smrtnosti dojenčadi i majki.

2. Ocjena Suda

(a) Članak 2. Konvencije

(i) Opća načela

130. Prva rečenica članka 2. stavka 1. nalaže ne samo da se država mora suzdržati od namjernog i nezakonitog oduzimanja života, već i da mora poduzeti odgovarajuće korake za zaštitu života osoba u okviru njezine nadležnosti (vidjeti *L. C. B. protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 9. lipnja 1998., stavak 36., *Izješća o presudama i odlukama 1998-III*).

Pozitivne obveze iz članka 2. moraju se tumačiti tako da se primjenjuju u kontekstu bilo koje aktivnosti, javne ili drugačije, kojom se dovodi u pitanje pravo na život. O tome je riječ, primjerice, u slučaju činjenja ili nečinjenja zdravstvenih djelatnika u zdravstvenom sektoru (vidjeti *Dodov*, prethodno citirano, stavci 70., 79. – 83. i 87., i *Vo protiv Francuske* [VV], br. 53924/00, stavci 89. – 90., ECHR 2004-VIII, s dodatnim izvorima na koje se upućuje) kada države moraju donijeti propise kojima se prisiljava bolnice, državne ili privatne, na donošenje odgovarajućih mjera za zaštitu života njihovih pacijenata (vidjeti *Calvelli i Ciglio protiv Italije* [VV], br. 32967/96, stavak 49., ECHR 2002-I). To se osobito odnosi na slučajeve u kojima pacijent ima ograničenu sposobnost da se brine sam za sebe (vidjeti *Dodov*, prethodno citirano, stavak 81.), kada je riječ o upravljanju opasnim aktivnostima (vidjeti *Öneryıldız protiv Turske* [VV], br. 48939/99, stavak 71., ECHR 2004-XII), kada je riječ o obrazovnim tijelima koja imaju obvezu zaštititi zdravlje i dobrobit učenika, osobito male djece koja su osobito ranjiva i nalaze se pod njihovim isključivim nadzorom (vidjeti *İlbeyi Kemaloğlu i Meriye Kemaloğlu protiv Turske*, br. 19986/06, stavak 35., 10. travnja 2012.) ili, slično tomu, kada je riječ o zdravstvenoj njezi i pomoći koja se pruža maloj djeci institucionaliziranoj u državnim ustanovama (vidjeti *Nencheva i drugi*, prethodno citirano, stavci 105. – 116.).

Takve pozitivne obveze nastaju kada su vlasti znale ili trebale znati, s obzirom na okolnosti, da je žrtva bila u stvarnoj i neposrednoj opasnosti od kaznenih djela treće strane (vidjeti *Nencheva i drugi*, prethodno citirano, stavak 108.) i, u tom slučaju, da su propustile poduzeti mjere u okviru svojih ovlasti za koje se, prema razumnoj prosudbi, moglo očekivati da će se njima izbjeći ta opasnosti (vidjeti *A. i drugi protiv Turske*, br. 30015/96, stavci 44. – 45., 27. srpnja 2004.).

131. S obzirom na važnost zaštite koju pruža članak 2. Sud mora vrlo pomno razmotriti lišenje života, pritom uzimajući u obzir ne samo djelovanje državnih službenika, nego i sve okolnosti povezane s time. Osobe pod skrbništvom države u ranjivom su položaju i vlasti imaju dužnost zaštititi ih. Kada se vlasti odluče na smještaj i zadržavanje osobe s invaliditetom, trebaju iskazati posebnu pažnju u jamčenju onih uvjeta koji odgovaraju njegovim ili njezinim posebnim potrebama koje proizlaze iz njegove ili njezine invalidnosti (vidjeti *Jasinkis protiv Latvije*, br. 45744, stavak 59., 21. prosinca 2010., s dodatnim izvorima na koje se upućuje). Općenitije, Sud je smatrao da države imaju obvezu poduzeti određene mjere za osiguravanje djelotvorne zaštite ranjivih osoba od zlostavljanja o kojem su vlasti znale ili trebale znati (*Z i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva [VV]*, br. 29392/95, stavak 73., ECHR 2001-V). Posljedično, kada se u ustanovu smjesti osoba dobrog zdravlja koja kasnije premine, država ima obvezu pružiti zadovoljavajuće i uvjerljivo obrazloženje događaja koji su doveli do njezine smrti (vidjeti *Carabulea protiv Rumunjske*, br. 45661/99, stavak 108., 13. srpnja 2010.), te mora pružiti dokaze koje dovode u sumnju vjerodostojnost navoda žrtve, osobito ako su ti navodi potkrijepljeni medicinskim nalazima (vidjeti *Selmouni protiv Francuske [VV]*, br. 25803/94, stavak 87., ECHR 1999-V, i *Abdülsamet Yaman protiv Turske*, br. 32446/96, stavak 43., 2. studenoga 2004.).

U ocjeni dokaza Sud primjenjuje standard dokazivanja „izvan svake razumne sumnje”. Međutim, takvi dokazi mogli bi se izvesti iz supostojanja dostatno snažnih, jasnih i podudarnih indicija ili sličnih neospornih pretpostavki (vidjeti *Orhan protiv Turske*, br. 25656/94, stavak 264., 18. lipnja 2002., stavak 264., i *Irska protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, prethodno citirano, stavak 161.).

132. Mora se smatrati da obveza države da zaštiti pravo na život podrazumijeva ne samo poduzimanje razumnih mjera za osiguranje sigurnosti pojedinaca na javnim mjestima, nego i, u slučaju ozbiljne ozljede ili smrti, osiguranje djelotvornog neovisnog pravosudnog sustava putem kojeg su dostupna pravna sredstva kojima se brzo mogu utvrditi činjenice, pripisati odgovornost odgovornim osobama i pružiti odgovarajuća naknada žrtvama (vidjeti *Dodov*, prethodno citirano, stavak 83.).

Ta obveza nužno ne podrazumijeva osiguranje kaznenopravnog sredstva u svakom slučaju. Kada se, primjerice, dokaže nemar, obveza bi se također mogla ispuniti ako je pravosudnim sustavom žrtvama osigurano pravno sredstvo pred građanskim sudovima bilo samostalno ili zajedno s pravim sredstvom pred kaznenim sudovima. Međutim, članak 2. Konvencije ne poštuje se ako zaštita koja se pruža domaćim pravom postoji samo u teoriji: prije svega mora biti djelotvorna i u praksi (vidjeti *Calvelli i Ciglio*, prethodno citirano, stavak 53.).

133. S druge strane domaći sudovi ne bi smjeli dopustiti nekažnjavanje kaznenih djela kojima se ugrožava život. To je ključno u očuvanju

povjerenja javnosti i osiguravanju njihova poštovanja vladavine prava te sprječavanju pojave toleriranja ili dosluha u pogledu nezakonitih djela (vidjeti, *mutatis mutandis*, *Nikolova i Velichkova protiv Bugarske*, br. 7888/03, stavak 57., 20. prosinca 2007.). Stoga je zadatak Suda ispitati jesu li prilikom donošenja zaključaka, i do koje mjere, sudovi primijenili pomno razmatranje koje se zahtijeva člankom 2. Konvencije kako bi se održao na snazi odvrćući učinak pravosudnog sustava i osiguralo da se ispituju i pruži naknada za povrede prava na život (vidjeti *Öneryıldız*, prethodno citirano, stavak 96.).

(ii) *Primjena ovih načela na ovaj predmet*

(α) Materijalna osnova

134. Upućujući na kontekst predmeta, Sud primjećuje prvenstveno da je g. Câmpeanu cijeli svoj život proveo pod skrbi domaćih tijela: odrastao je u sirotištu nakon što je napušten nakon rođenja, a kasnije je premješten u Skrbnički dom, zatim u CMSC i naposljetku u PMH gdje je preminuo 20. veljače 2004. godine.

135. U svim tim stadijima g. Câmpeanuu nije imenovan ni trajni ni privremeni skrbnik nakon što je navršio osamnaest godina; stoga se pretpostavlja da je bio potpuno pravno sposoban usprkos teškim duševnim smetnjama.

U tom slučaju Sud primjećuje da je način na koji su zdravstvena tijela postupala u predmetu g. Câmpeanua protivan zahtjevima Zakona o duševnim smetnjama za pacijente s potpunom pravnom sposobnosti: nakon što je navršio osamnaest godina, nije pribavljena suglasnost pacijenta za njegove kasnije premještaje iz jedne zdravstvene ustanove u drugu; on nije dao pristanak na smještaj u PMH, psihijatrijsku ustanovu; pacijenta se nije informiralo niti savjetovalo o zdravstvenoj njezi koja mu se pružala niti ga se informiralo o njegovoj mogućnosti da se usprotivi bilo kojoj od prethodno navedenih mjera. Opravdanje vlasti bilo je da je pacijent „odbijao suradnju” odnosno da „se nije moglo s njim komunicirati” (vidjeti prethodne stavke 14. i 16.).

U tom kontekstu Sud ponavlja da je u predmetu *B. protiv Rumunjske* (br. 2) (prethodno citirano, stavci 93. – 98.) istaknuo ozbiljne nedostatke u načinu na koji su vlasti provodile odredbe Zakona o duševnim smetnjama u pogledu ranjivih pacijenata koji su ostali bez pravne pomoći ili zaštite kada su smješteni u psihijatrijske ustanove u Rumunjskoj.

136. Nadalje, Sud primjećuje da su odluke domaćih tijela o premještaju g. Câmpeanua i njegovom prvotnom smještaju u CMSC, a kasnije u PMH, većinski temeljene na tome koja bi ustanova bila voljna smjestiti pacijenta, umjesto na tome u kojoj bi ustanovi on mogao dobiti odgovarajuću zdravstvenu njegu i potporu (vidjeti prethodne stavke 12. – 13.). S tim u vezi Sud ne može zanemariti činjenicu da je g. Câmpeanu prvo smješten u

CMSC, ustanovu koja nema resurse za skrbljenje o pacijentima s duševnim smetnjama, a naposljetku primljen u PMH unatoč činjenici da ga je ta bolnica prethodno odbila primiti zato što nema potrebne resurse za liječenje HIV-a (vidjeti prethodni stavak 11.).

137. Sud stoga smatra da su se premještaji g. Câmpeanua iz jedne ustanove u drugu odvijali bez ispravne dijagnoze i oporavka uz potpuno zanemarivanje njegova stvarnog zdravstvenog stanja i osnovnih zdravstvenih potreba. Osobito se mora istaknuti nemar vlasti u neuspješnom osiguravanju da se pacijentu pruži odgovarajuće liječenje ARV lijekovima prvo propuštanjem osiguravanja lijekova tijekom prvih nekoliko dana njegova boravka u CMSC-u, a kasnije potpunim propuštanjem da mu se osiguraju lijekovi tijekom njegova boravka u PMH-u (vidjeti prethodne stavke 14. i 115.).

Prilikom donošenja tih zaključaka Sud se poziva na tvrdnje CLR-a koje su potkrijepljene medicinskom dokumentacijom sastavljenom pred domaćim sudovima i zaključcima vještaka koji je pozvan kako bi iskazao mišljenje o terapijskom pristupu koji je primijenjen u slučaju g. Câmpeanua (vidjeti prethodne stavke 33., 38. i 45.), kao i na informacije koje je pružio ECPI o općim uvjetima u kojima se pružalo liječenje ARV lijekovima djeci zaraženoj HIV-om (vidjeti prethodni stavak 128.), kojima se potvrđuje vjerodostojnost tvrdnja CLR-a. S obzirom na te elemente Sud smatra da su Vladine tvrdnje o suprotnome neuvjerljive u mjeri da nisu potkrijepljene drugim dokazima kojima ih se stavlja van svake razumne sumnje.

138. Nadalje, činjenice predmeta pokazuju da su tijela zdravstvene skrbi, suočena s iznenadnom promjenom u ponašanju pacijenta koji je postao iznimno agresivan i uznemiren, odlučila premjestiti pacijenta u psihijatrijsku ustanovu, točnije PMH, u kojoj je smješten u odjel u kojem nije bilo zaposlen nijedan psihijatar (vidjeti prethodni stavak 21.). Kao što je prethodno navedeno, PMH nije imao dovoljno resursa da u kritično vrijeme liječi pacijente zaražene HIV-om; usto pacijenta nije nijednom pregledao specijalist za zarazne bolesti tijekom boravka u PMH-u.

Jedini tretman koje je g. Câmpeanu primao svodilo se na sedative i vitamine, a usto nije provedena nijedna valjana medicinska pretraga kojom bi se utvrdili uzroci duševnog stanja pacijenta (vidjeti prethodne stavke 16. i 22.). Vlasti zapravo nisu sastavile nikakvu relevantnu medicinsku dokumentaciju u kojoj je zabilježeno kliničko stanje g. Câmpeanua tijekom njegova boravka u CMSC-u i PMH-u. Informacije o mogućim uzrocima smrti g. Câmpeanua također su bile vrlo šture: na smrtnom listu navedeni su HIV i duševne smetnje kao važni čimbenici koji su doveli do njegove smrti, što je navodno opravdalo odluku vlasti da ne provedu obveznu obdukciju tijela (vidjeti prethodne stavke 24. i 25.).

139. Sud upućuje na zaključke iz medicinskog izvješća koje je sastavio vještak upućen po CLR-u, a u kojem se opisuje „vrlo loša i supstandardna” medicinska dokumentacija o zdravstvenom stanju g. Câmpeanua (vidjeti

prethodni stavak 45.). Prema tom izvješću medicinski nadzor u obje ustanove bio je „nedovoljan”, a tijela zdravstvene skrbi, suočena s pogoršanjem zdravstvenog stanja pacijenta, poduzele su mjere koje se u najboljem slučaju mogu opisati kao palijativne. Vještak je nadalje spomenuo da se ni u CMSC-u niti u PMH-u (ibid.) nikad nije istražilo niti dijagnosticiralo, a kamoli liječilo, nekoliko mogućih uzroka smrti, uključujući upalu pluća izazvanu bakterijom *Pneumocystis* (koja je također navedena u obdukcijском nalazu). Zaključak izvješća bio je da je smrt g. Câmpeanua u PMH-u bila posljedica „krajnjeg liječničkog nemara” (vidjeti prethodni stavak 46.).

140. U tom kontekstu Sud ponavlja da se u ocjeni dokaza iznesenih pred njime posebna pozornost mora posvetiti ranjivom stanju g. Câmpeanua (vidjeti prethodni stavak 7.) i činjenici da je tijekom cijelog svog života bio pod skrbi vlasti koje stoga imaju obvezu odgovarati za postupanje s njim i pružiti uvjerljiva obrazloženja takvog postupanja (vidjeti prethodni stavak 131.).

Sud prvo primjećuje da su tvrdnje CLR-a u kojima se opisuju događaji koji su doveli do smrti g. Câmpeanua potkrijepljene čvrstim dokazima o ozbiljnim nedostacima u odlukama tijela zdravstvene skrbi. Ti nedostaci opisani su u obrazloženju glavnog državnog odvjetnika u odluci od 23. kolovoza 2005. (vidjeti prethodni stavak 33.), u prvostupanjskoj odluci od 3. listopada 2007. kojom je predmet vraćen na daljnju istragu (vidjeti prethodni stavak 38.) te u zaključcima u medicinskom izvješću koje je uz predmet podnio CLR.

Drugo, Vlada nije dostavila dovoljno dokaza koje dovode u sumnju vjerodostojnost navoda podnesenih u ime žrtve. Iako priznaje da je HIV vrlo ozbiljna progresivna bolest, Sud ne može zanemariti očite i podudarne indicije koje ukazuju na ozbiljne pogreške u postupku donošenja odluka o pružanju odgovarajućih lijekova i njege g. Câmpeanuu (vidjeti prethodne stavke 137. – 138.). Vlada također nije uspjela obrazložiti nedostatak odgovarajuće medicinske dokumentacije u kojoj bi bilo opisano stanje g. Câmpeanua prije njegove smrti, kao ni nepostojanje odgovarajućih objašnjenja o stvarnom uzroku njegove smrti.

141. Nadalje, razmatrajući situaciju g. Câmpeanua u općem kontekstu, Sud primjećuje da se u kritično vrijeme već izvijestilo o nekoliko desetaka smrti (osamdeset i jedna u 2003. godini i dvadeset i osam na početku 2004. godine) u PMH-u; kao što je navedeno u izvješću CPT-a iz 2004. godine, u kritično su vrijeme utvrđeni ozbiljni nedostaci u prehrani pacijenata, nedovoljnom grijanju i općenito životnim uvjetima koji su doveli do postepenog pogoršanja zdravlja pacijenata, osobito onih koji su bili najranjiviji (vidjeti prethodni stavak 77.). O groznim uvjetima u PMH-u izvijestilo je i nekoliko drugih međunarodnih tijela kao što je prethodno opisano (vidjeti stavak 78.); domaće su vlasti stoga bile potpuno svjesne vrlo teške situacije u bolnici.

Unatoč Vladinim tvrdnjama da su životni uvjeti u PMH-u bili odgovarajući (vidjeti prethodni stavak 123.) Sud primjećuje da su u kritično vrijeme domaće vlasti različitim međunarodnim tijelima priznale postojanje nedostataka u grijanju i vodoopskrbnom sustavu, životnim i sanitarnim uvjetima te pružanju medicinske pomoći u PMH-u (vidjeti prethodni stavak 78.).

142. Sud primjećuje da je u predmetu *Nencheva i drugi* (prethodno citirano) utvrđeno da je Bugarska prekršila svoje obveze iz članka 2. jer nije dovoljno brzo postupila kako bi osigurala djelotvornu i dostatnu zaštitu života mladih osoba u domu za socijalnu skrb. Sud je uzeo u obzir činjenicu da smrt djece nije bila iznenadna s obzirom na to da su vlasti već bile svjesne groznih životnih uvjeta u domu za socijalnu skrb, kao i povećanja stope smrtnosti u mjesecima koji su prethodili kritičnom vremenu (ibid., stavci 121. –123.).

143. Slično tomu, Sud utvrđuje da je u ovom predmetu odgovor domaćih vlasti na općenito tešku situaciju u PMH-u u kritično vrijeme bio neodgovarajući s obzirom na to da su vlasti bile potpuno svjesne činjenice da je nepostojanje grijanja i prikladne hrane te premali broj zdravstvenih djelatnika i medicinskih resursa, uključujući lijekova, dovelo do povećanja broja smrti tijekom zime 2003. godine.

Sud smatra da je u tim okolnostima još očitije da su domaće vlasti nerazumno izložile opasnosti život g. Câmpeanua odlukom o njegovu smještaju u PMH-u usprkos njegovu već izraženom ranjivom stanju. Još jedan odlučujući čimbenik koji je doveo do prerane smrti g. Câmpeanua bili su neprekidni propusti zdravstvenih djelatnika da mu pruže odgovarajuću njegu i liječenje.

144. Prethodna razmatranja dovoljna su da bi Sud zaključio da su domaće vlasti propustile ispuniti materijalne zahtjeve članka 2. Konvencije time što nisu osigurala potreban standard zaštite života g. Câmpeanua.

(β) Postupovna osnova

145. Sud nadalje smatra da su vlasti propustile ne samo zadovoljiti osnovne zdravstvene potrebe g. Câmpeanua dok je bio živ, nego i razjasniti okolnosti njegove smrti, uključujući utvrđivanje osoba odgovornih za nju.

146. Sud primjećuje da je nekoliko postupovnih neispravnosti istaknuto u različitim izvješćima domaćih vlasti u kritično vrijeme, a među njima i neobavljanje obdukcije odmah nakon smrti g. Câmpeanua, protivno odredbama domaćeg prava, i neprovođenje djelotvorne istrage terapijskog pristupa koji je primijenjen u ovom predmetu (vidjeti prethodne stavke 33., 38. i 40.).

Nadalje, u presudi Okružnog suda u Calafatu istaknuti su ozbiljni postupovni nedostaci, uključujući propust da se prikupe temeljni medicinski dokazi i pruži obrazloženje za proturječne iskaze zdravstvenih djelatnika (vidjeti prethodni stavak 38.). Međutim, budući da presudu nije potvrdio

Županijski sud, ti nedostaci nikada nisu razmotreni, a kamoli ispravljani. U svom kratkom obrazloženju Županijski se sud pozvao prvenstveno na odluku Liječničkog zbora i forenzičko izvješće kojima je isključena mogućnost liječničkog nemara u ovom predmetu i donesen je zaključak da je pacijentu pružen odgovarajući medicinski tretman.

Sud smatra da su ti zaključci začuđujuće sažeti s obzirom na priznati manjak medicinske dokumentacije u kojoj je evidentirano liječenje pruženo g. Câmpeanu (vidjeti prethodne stavke 45.) i s obzirom na objektivno stanje ljudskih i medicinskih resursa dostupnih u PMH-u (vidjeti prethodne stavke 77. – 78.).

Sud nadalje uzima u obzir tvrdnju CLR-a da su kaznene istrage 129 smrti u PMH-u, prijavljene između 2002. godine i 2004. godine, zaključene bez utvrđivanja i proglašavanja osoba građanski ili kazneno odgovornih za nemar.

147. S obzirom na sve te elemente Sud zaključuje da su vlasti propustile pomno razmotriti predmet g. Câmpeanu kako se zahtijeva člankom 2. Konvencije, te su propustile provesti djelotvornu istragu okolnosti njegove smrti.

Prema tome, u ovom je predmetu također došlo do povrede članka 2. Konvencije u njegovom postupovnom dijelu.

(b) Članak 13. u vezi s člankom 2.

(i) Opća načela

148. Članak 13. Konvencije jamči dostupnost na nacionalnoj razini pravnog sredstva za provedbu sadržaja prava i sloboda iz Konvencije u bilo kojem obliku koji je osiguran u domaćem pravnom poretku.

Tako je učinak članka 13. da traži osiguranje domaćeg pravnog sredstva za postupanje po „prigovoru o kojemu se može raspravljati“ na temelju Konvencije te za dosuđivanje odgovarajućeg ispravljanja povrede, no države ugovornice imaju određenu količinu slobode odlučivanja o načinu na koji ispunjavaju svoje konvencijske obveze iz ove odredbe.

Opseg obveza država ugovornica na temelju članka 13. razlikuje se ovisno o naravi prigovora podnositelja zahtjeva. Međutim, pravno sredstvo koje traži članak 13. mora biti „djelotvorno“ u praksi kao i u pravu. Točnije, njegovo iskorištavanje ne smije se neopravdano ometati radnjama ili propustima vlasti tužene države (vidjeti *Paul i Audrey Edwards protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 46477/99, stavci 96. – 97., ECHR 2002-II).

149. Kada se dovodi u pitanje pravo od takvog temeljnog značaja kao što je pravo na život ili zabrana mučenja, neljudskog ili ponižavajućeg postupanja, člankom 13. zahtijeva se, uz pružanje naknade gdje je prikladno, temeljita i djelotvorna istraga kojom se može utvrditi i kazniti odgovorne osobe, uključujući djelotvoran pristup podnositelja zahtjeva istražnom postupku. Kada je riječ o navodnom propustu vlasti da zaštite

osobe od postupanja drugih osoba, člankom 13. ne zahtijeva se uvijek od vlasti da preuzmu odgovornost za ispitivanje navoda. Međutim, žrtvi ili žrtvinoj obitelji morao bi biti dostupan mehanizam za utvrđivanje odgovornosti državnih službenika ili tijela za radnje ili propuste kojima su prekršena njihova prava iz Konvencije (vidjeti *Z. i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], prethodno citirano, stavak 109.).

Sud smatra da tijelo na koje se upućuje u članku 13. ne mora nužno na svim stupnjevima biti pravosudno tijelo u strogom u smislu. Unatoč tome, ovlasti i postupovna jamstva pojedinog tijela važna su u utvrđivanju djelotvornosti pravnog sredstva pred njime (vidjeti *Klass i drugi*, prethodno citirano, stavak 67.). Sud je smatrao da pravna sredstva pružaju snažna jamstva neovisnosti, žrtvama i obitelji pristup te izvršivost naknada u skladu sa zahtjevima članka 13. (vidjeti *Z. i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, prethodno citirano, stavak 110.).

(ii) *Primjena ovih načela na ovaj predmet*

150. Kao što je prethodno navedeno, članak 13. mora se tumačiti na način da jamči „djelotvorna pravna sredstva pred domaćim državnim tijelom” svima koji tvrde da su im povrijeđena prava ili slobode iz Konvencije. Temeljni zahtjev takvog pravnog sredstva jest da mu žrtva ima djelotvoran pristup.

151. U ovom je predmetu Sud već utvrdio da su ranjivost g. Câmpeanua i propust vlasti da provedu postojeće zakonodavstvo i osiguraju mu odgovarajuću pravnu potporu bili čimbenici koji su poslužili kao pravna osnova za izvanredno priznavanje *locus standi* CLR-a (vidjeti prethodni stavak 112.). Da nije bilo CLR-a, nikada se ne bi upozorilo vlasti, državne ili međunarodne, na slučaj g. Câmpeanua.

Međutim, Sud primjećuje da je priroda inicijativa CLR-a u ime g. Câmpeanua bila više *sui generis* te da nisu nužno pripadale u postojeći pravni okvir za prava pojedinaca s duševnim smetnjama s obzirom na činjenicu da je taj okvir bio nepodoban za rješavanje posebnih potreba takvih pojedinaca, točnije u pogledu njihove praktične mogućnosti da oni imaju pristup svim dostupnim pravnim sredstvima. Sud je već prije utvrdio da tužena država krši članke 3. ili 5. Konvencije zbog nepostojanja odgovarajućih pravnih sredstva za osobe s invaliditetom, uključujući njihov ograničen pristup takvim mogućim pravnim sredstvima (vidjeti *C. B. protiv Rumunjske*, stavci 65.– 67.; *Parascineti*, stavci 34. – 38.; i *B. protiv Rumunjske* (br. 2), stavak 97., sve prethodno citirano).

152. Na temelju dokaza iznesenih u ovom predmetu Sud je već utvrdio da je na temelju članka 2. tužena država odgovorna za svoj propust da zaštiti život g. Câmpeanua dok je bio pod skrbi domaćih tijela zdravstvene skrbi i svoj propust da provede djelotvornu istragu okolnosti njegove smrti. Vlada nije navela nijedan drugi postupak kojim bi se mogla utvrditi odgovornost vlasti na neovisan, javni i djelotvoran način.

Sud nadalje smatra da su primjeri koje je navela Vlada kao dokaze postojanja odgovarajućih pravnih sredstava iz članka 13. (vidjeti prethodni stavak 125.) nedostatni ili nedovoljno djelotvorni s obzirom na njihov ograničen učinak i nedostatak postupovnih zaštitnih mehanizama koji se njima pružaju.

153. Uzimajući u obzir prethodno navedena razmatranja, Sud smatra da je tužena država propustila osigurati odgovarajući mehanizam koji omogućuje dodjelu naknade štete osobama s duševnim smetnjama koje tvrde da su žrtve na temelju članka 2. Konvencije.

Točnije, Sud utvrđuje povredu članka 13. u vezi s člankom 2. Konvencije zbog propusta države da osigura i provede odgovarajući pravni okvir kojim bi se omogućilo neovisnom tijelu da ispita navode g. Câmpeanua o povredi njegova prava na život.

(c) Članak 3. tumačen zasebno i u vezi s člankom 13. Konvencije

154. S obzirom na svoje zaključke iz prethodnih stavaka od 140. do 147. i zaključke u prethodnom stavku 153. Sud smatra da se ne javlja zasebno pitanje o navodnim povredama članka 3. tumačenog zasebno i u vezi s člankom 13. (vidjeti, *mutatis mutandis*, *Nikolova i Velichkova protiv Bugarske*, prethodno citirano, stavak 78., i *Timus i Tarus protiv Republike Moldavije*, br. 70077/11, stavak 58., 15. listopada 2013.).

II. OSTALE NAVODNE POVREDE KONVENCIJE

155. CLR je nadalje tvrdio da su g. Câmpeanuu povrijeđena prava zaštićena člancima 5., 8. i 14. Konvencije.

156. Međutim, uzimajući u obzir činjenice predmeta, tvrdnje stranka i svoje zaključke na temelju članaka 2. i 13. Konvencije, Sud smatra da je ispitao glavna pravna pitanja postavljena u ovom zahtjevu te da ne postoji potreba za donošenjem zasebne odluke o preostalim prigovorima (vidjeti, među drugim izvorima prava, *Kamil Uzun protiv Turske*, br. 37410/97, stavak 64., 10. svibnja 2007.; *Društvo pravnih savjetnika u Argeșu protiv Rumunjske*, prethodno citirano, stavak 47.; *Women On Waves i drugi protiv Portugala*, br. 31276/05, stavak 47., 3. veljače 2009.; *Velcea i Mazăre protiv Rumunjske*, br. 64301/01, stavak 138., 1. prosinca 2009.; *Villa protiv Italije*, br. 19675/06, stavak 55., 20. travnja 2010.; *Ahmet Yildirim protiv Turske*, br. 3111/10, stavak 72., ECHR 2012; i *Mehmet Hatip Dicle protiv Turske*, br. 9858/04, stavak 41., 15. listopada 2013.; vidjeti također *Varnava i drugi*, prethodno citirano, stavci 210. – 211.).

IV. ČLANCI 46. i 41. KONVENCIJE

A. Članak 46. Konvencije

157. Mjerodavni dijelovi članka 46. glase kako slijedi:

„1. Visoke se ugovorne stranke obvezuju da će se podvrgnuti konačnoj presudi Suda u svakom sporu u kojem su stranke.

2. Konačna presuda Suda dostavlja se Odboru ministara, koji nadzire njezino izvršenje. ...”

158. Sud ponavlja da su člankom 46. Konvencije države ugovornice obvezne podvrgnuti se konačnim presudama Suda u svim predmetima u kojima su stranke, pri čemu izvršavanje nadzire Odbor ministara. Slijedi, *inter alia*, da presuda u kojoj Sud utvrdi povredu Konvencije ili Protokola uz nju nameće tuženoj državi pravnu obvezu ne samo plaćanja iznosa dodijeljenih na ime pravične naknade, već joj se i nudi, podložno nadzoru Odbora ministara, mogućnost donošenja općih i/ili, gdje je prikladno, pojedinačnih mjera u domaćem pravnom poretku kako bi se otklonila povreda koju je utvrdio Sud i ispravili njezini učinci što je više moguće (vidjeti *Scozzari i Giunta protiv Italije* [VV], br. 39221/98 i 41963/98, stavak 249. ECHR 2000-VIII, i *Stanev*, prethodno citirano, stavak 254.). Sud nadalje primjećuje da je prvenstveno odgovornost dotične države da odabere, podložno nadzoru Odbora ministara, sredstva kojima će u domaćem pravnom poretku ispuniti svoju obvezu iz članka 46. Konvencije (vidjeti *Scozzari i Giunta*, prethodno citirano, i *Brumărescu protiv Rumunjske* (pravična naknada) [VV], br. 28342/95, stavak 20., ECHR 2001-I).

159. Međutim, Sud može ukazati na vrstu pojedinačne i/ili opće mjere koja bi se mogla poduzeti kako bi se otklonila situacija za koju se utvrdilo da postoji, a sve s ciljem pružanja pomoći tuženoj državi u njezinom ispunjavanju obveza iz članka 46. (vidjeti, među mnogim drugim izvorima prava, *Vlad i drugi protiv Rumunjske*, br. 40756/06, 41508/07 i 50806/07, stavak 162., 26. studenoga 2013. godine).

160. U ovom predmetu Sud podsjeća da zbog propusta vlasti da imenuju zakonskog skrbnika ili drugog zastupnika g. Câmpeanuu nije bio dostupan nijedan oblik zastupanja kojim bi se osigurala njegova zaštita ili zastupanje u njegovo ime pred tijelima bolnice, nacionalnim sudovima ili Sudom (vidjeti prethodni stavak 111.). U izvanrednim okolnostima zbog kojih je CLR-u dopustio da djeluje u ime g. Câmpeanua (vidjeti zaključak u prethodnom stavku 112.) Sud je također utvrdio povredu članka 13. u vezi s člankom 2. Konvencije zbog propusta države da osigura i provede odgovarajući pravni okvir kojim bi se omogućilo neovisnom tijelu da ispita navode g. Câmpeanua o povredi njegova prava na život (vidjeti prethodne stavke od 150. do 153.; vidjeti također stavak 154. o prigovorima na temelju članka 3. tumačenog zasebno i u vezi s člankom 13.). Stoga činjenice i okolnosti u pogledu kojih je Sud utvrdio povredu članaka 2. i 13. razotkrivaju postojanje šireg problema zbog čega Sud mora navesti opće mjere za izvršenje svoje presude.

161. U tom kontekstu Sud preporučuje da tužena država osmisli potrebne opće mjere kojima bi se osiguralo da se osobama s duševnim smetnjama u situaciji usporedivoj s onom g. Câmpeanua osigura neovisno zastupanje koje će im omogućiti ispitivanje konvencijskih prigovora o njihovu zdravlju i liječenju pred sudom ili drugim neovisnim tijelom (vidjeti, *mutatis mutandis*, prethodni stavak 113 i *Stanev*, prethodno citirano, stavak 258.).

B. Članak 41. Konvencije

162. Člankom 41. Konvencije propisano je:

„Ako Sud utvrdi da je došlo do povrede Konvencije i dodatnih protokola, a unutarne pravo zainteresirane visoke ugovorne stranke omogućava samo djelomičnu odštetu, Sud će, prema potrebi, dodijeliti pravednu naknadu povrijeđenoj stranci.”

1. *Naknada štete*

163. CLR nije potraživao nikakav iznos na ime naknade materijalne ili nematerijalne štete.

2. *Troškovi i izdatci*

164. CLR je potraživao 11.455,25 eura (EUR) za troškove i izdatke nastale pred domaćim sudovima u vezi s istragama PMH-a i pred ovim Sudom; Interights, djelujući kao savjetnik odvjetnika CLR-a, potraživao je 25.800,00 eura (EUR) za troškove i izdatke nastale pred Vijećem, što odgovara vremenu od 215 sati rada, te dodatnih 14.564,00 eura (EUR) za postupak pred Velikim vijećem, što odgovara vremenu od 111 sati rada. Podnesen je popis troškova po stavkama.

165. Vlada je tvrdila da nisu evidentirani svi troškovi i izdaci, da nisu ispravno navedeni te da su u svakom slučaju prekomjerni.

166. Prema sudskoj praksi Suda podnositelj zahtjeva ima pravo na naknadu troškova i izdataka samo u mjeri u kojoj je dokazano da su oni stvarno nastali i bili potrebni te da je njihova količina razumna. U ovom predmetu Sud smatra da je CLR-ovo pribjegavanje sudjelovanju organizacije Interights u postupku kako je prethodno opisano bilo opravdano (vidjeti, primjerice, *Yaşa protiv Turske*, 2. rujna 1998., stavak 127., *Izvyješća* 1998-VI; i *Menteş i drugi protiv Turske*, 28. studenoga 1997., stavak 107., *Izvyješća* 1997-VIII). Uzevši u obzir dokumente u njegovu posjedu, broj i složenost činjeničnih i pravnih pitanja koja su se razmatrala i prethodne kriterije, Sud smatra da je razumno dosuditi iznos od 10.000,00 eura (EUR) CLR-u i 25.000,00 eura (EUR) organizaciji Interights.

3. Zatezna kamata

167. Sud smatra primjerenim da se zatezna kamata temelji na najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke uvećanoj za tri postotna boda.

IZ TIH RAZLOGA SUD

1. *Utvrdjuje* jednoglasno da su prigovori temeljem članka 2., 3. i 13. Konvencije dopušteni;
2. *Presuđuje* jednoglasno da je došlo do povrede članka 2. Konvencije u njegovu materijalnom i postupovnom aspektu;
3. *Presuđuje* jednoglasno da je došlo do povrede članka 13. u vezi s člankom 2. Konvencije;
4. *Presuđuje* s četrnaest glasova prema tri da nije potrebno ispitati prigovor temeljem članka 3. tumačenog zasebno ili u vezi s člankom 13. Konvencije;
5. *Presuđuje* jednoglasno da nije potrebno ispitati dopuštenost i osnovanost prigovora temeljem članaka 5. i 8. Konvencije;
6. *Presuđuje* s petnaest glasova prema dva da nije potrebno ispitati dopuštenost i osnovanost prigovora temeljem članka 14. Konvencije;
7. *Presuđuje* jednoglasno
 - (a) da tužena država treba isplatiti u roku od tri mjeseca sljedeće iznose na ime troškova i izdataka, uz sve poreze koji bi se mogli obračunati, koje je potrebno preračunati u valutu tužene države po tečajnoj stopi važećoj na dan namirenja:
 - (i) 10.000,00 EUR (deset tisuća eura) CLR-u i
 - (ii) 25.000,00 EUR (dvadeset pet tisuća eura) društvu Interights
 - (b) da se od proteka prethodno navedena tri mjeseca do namirenja na prethodno navedene iznose plaća obična kamata koja je jednaka najnižoj kreditnoj stopi Europske središnje banke tijekom razdoblja neplaćanja, uvećanoj za tri postotna boda.
8. *Odbija* jednoglasno preostali dio zahtjeva za pravičnom naknadom.

Sastavljeno na engleskome i francuskome jeziku te doneseno na javnoj raspravi u zgradi Europskog suda za ljudska prava dana 17. srpnja 2014. godine.

Michael O'Boyle
Zamjenik tajnika

Dean Spielmann
Predsjednik

Temeljem članka 45. stavka 2. Konvencije i pravila 74. stavka 2. Poslovnika Suda ovoj se presudi prilažu sljedeća izdvojena mišljenja:

- (a) suglasno mišljenje suca Pinta de Albuquerquea
- (b) djelomično suprotstavljeno mišljenje sudaca Spielmann, Bianku i Nußberger
- (c) djelomično suprotstavljeno mišljenje sudaca Ziemele i Bianku.

D.S.
M.O.B.

SUGLASNO MIŠLJENJE SUCA PINTA DE ALBUQUERQUEA

1. Predmet *Valentin Câmpeanu* notorni je primjer prava koje stvaraju suci. Uz temeljno pitanje legitimnosti ovog načina obnašanja sudbene vlasti presuda većine također otvara ključno pitanje argumentacije koja se upotrebljava za donošenje zaključaka u predmetu i opseg tih zaključaka. Naposljetku, Europski sud za ljudska prava (Sud) suočen je sa sljedećim pitanjima: Mogu li suci stvarati pravo? Ako mogu, kako da postupaju i u kojim granicama? Iako ne očekujem da se u ograničenom doseg ovog izdvojenog mišljenja mogu riješiti problemi ovakve magnitude, smatrao sam da imam obvezu obrazložiti moje glasovanje za mišljenje većine u obliku suglasnog mišljenja u kojem se tim problemima može barem pristupiti. Predmet za koji se činilo da se odnosi tek na jednostavan postupovni problem pravnog zastupanja mogao je postati prijelomni predmet u kojem je Sud u novom i pouzdanom smislu razmotrio međudjelovanje pravnih načela i pravila u zadaći tumačenja ugovora o ljudskim pravima te granicama pravne kreativnosti samog Suda. Nažalost se ništa od navedenog nije dogodilo.

2. G. Câmpeanu preminuo je u dobi od 18 godina u Neuropsihijatrijskoj bolnici Poiana Mare. Riječ je o romskom mladiću koji je bolovao od teških duševnih smetnji i HIV-a te u određenom trenutku od plućne tuberkuloze, upale pluća i kroničnog hepatitisa. Nije imao rođaka, zakonskih skrbnika ili zastupnika te je napušten nakon rođenja, a živio je u različitim državnim sirotištima, centrima za djecu s invaliditetom i zdravstvenim ustanovama u kojima mu navodno nije pruženo odgovarajuće liječenje i obrazovanje. Budući da su te činjenice potkrijepljene uvjerljivim dokazima i da su otkrile *ad nauseam* flagrantnu povredu ljudskih prava preminulog mladića, jedino očito pitanje koje je valjalo riješiti u ovom predmetu je bilo pravo Centra za pravna istraživanja (CLR) da djeluje u njegovo ime pred Sudom. Kao što je naglasio Povjerenik za ljudska prava, u ovom je slučaju nastala nedopustiva pravna rupa u zaštiti ljudskih prava s obzirom na dugotrajno stanje iznimne ranjivosti g. Câmpeanua, nepostojanje rođaka, zakonskih skrbnika ili zastupnika i nespremnost tužene države da istraži njegovu smrt i privede pravdi odgovorne osobe. Ta pravna crna rupa, u kojoj iznimno ranjive žrtve ozbiljnih povreda ljudskih prava koje su počinili državni službenici mogu zapeti ostatak svog života bez ikakve mogućnosti ostvarivanja svojih prava, zahtijeva principijelni odgovor Suda. Nažalost ništa takvo nije se osiguralo.

Obrazloženje Suda u ovom predmetu

3. Moje nezadovoljstvo odnosi se na činjenicu da je većina odlučila pristupiti dotičnom pravnom pitanju na kazuistički i ograničen način, kojim je zanemarila potrebu za davanjem čvrstog načelnog stajališta, prvenstveno o preduvjetima za zastupanje u međunarodnom pravu o ljudskim pravima. Presuda se naprosto svela na čin zadovoljenja dijela Suda koji je bio voljan zažmiriti na jedno oko u vezi sa strogosti zahtjeva koncepta pravnog zastupanja na temelju Europske konvencije o ljudskim pravima (Konvencije) i Poslovnika Suda u „izvanrednim okolnostima ovog predmeta” (vidjeti stavke 112. i 160. presude) te prihvatiti CLR-a kao „*de facto* zastupnika g. Câmpeanua” (vidjeti stavak 114. presude). Riječima suca Bonella riječ je o još jednom primjeru „sudske prakse sa zakrpama” kojoj Sud ponekad pribjegava kada je suočen s pitanjima načela.

4. Protivno tvrdnji navedenoj u stavku 110. presude, smatram irelevantnom činjenicu da su domaći sudovi i druga javna tijela priznala procesnu legitimaciju CLR-a da djeluje u ime žrtve. Suprotno bi značilo da odgovornost za povredu ljudskih prava ovisi o *de facto* priznanju podnositelja zahtjeva od strane institucija koje bi mogle biti odgovorne za povredu. Također je nevažna bliska veza između prirode prigovora (prigovor na temelju članka 2.) i prava CLR-a da djeluje u ime žrtve o kojoj je riječ u posljednjoj rečenici stavka 111. presude. Ta navodna veza prejudicira primjene koje se temelje isključivo ili kumulativno na člancima 3., 4. i 5. Konvencije i stoga na situacije u kojima je iznimno ranjiva osoba mučena, zlostavljana, lišena slobode ili nezakonito pritvorena te se ne nalazi u položaju u kojem može ostvariti svoja prava na pristup sudu. Nadalje, u pogledu predmeta na temelju članka 2. ne slažem se s tvrdnjom da se podnositelj zahtjeva mora kao zastupnik uključiti prije smrti navodne žrtve. U ovom je predmetu zaista nevjerovatna pretpostavka da se CLR „uključio kao zastupnik” na dan smrti g. Câmpeanua (vidjeti stavak 111. presude). Jedino što je CLR učinio bilo je to što je primijetio bijedno stanje g. Câmpeanua i predložio da ga ravnatelj bolnice premjesti u drugu ustanovu; međutim, to pohvalno no ograničeno djelovanje CLR-a ne može se opisati kao „pravno zastupanje” u smislu nacionalnog prava ili Konvencije. Stavljajući na stranu fikcije, Sud ne treba razmatrati je li podnositelj zahtjeva ikada razgovarao s navodnom žrtvom povrede ljudskih prava ili je čak vidio živu, jer bi time zahtjev postao ovisan o slučajnim činjenicama na koje podnositelj zahtjeva ne može utjecati.

5. Što je važnije, obrazloženje većine samo je po sebi logički proturječno. S jedne strane tvrde da je dotični predmet „izvanredan” (vidjeti stavak 112. presude), a s druge strane smatraju da ovaj predmet razotkriva „postojanje šireg problema zbog čega [Sud] mora navesti opće mjere za izvršenje svoje presude” (vidjeti stavak 160. presude). Ako predmet razotkriva veći problem, tada nije izvanredan. Naposljetku, većina potvrđuje

da ovdje nije riječ o izvanrednom predmetu, no složila se s time samo u svrhu nametanja pozitivne obveze tuženoj državi. Takvo postupanje temeljeno na dvostrukim mjerilima nije prihvatljivo. Nije prihvatljivo da se isti skup činjenica smatra izvanrednim radi utvrđivanja nadležnosti Suda i uvjeta dopuštenosti zahtjeva, dok isti nije izvanredan te čak „razotkriva postojanje šireg problema” radi nametanja pozitivne obveze tuženoj državi.

6. U konačnici je većina predstavila samo jedan pravi argument kojim se podupire dopuštenost zahtjeva CLR-a kao zastupnika pokojnog mladića, koji je podnesen Sudu nakon njegove smrti bez odgovarajuće punomoći. Argument je potpuno konzekvencijalistički: „Drugačiji zaključak predstavljao bi sprečavanje ispitivanja takvih ozbiljnih navoda o povredi Konvencije na međunarodnoj razini...” (vidjeti stavak 112. presude). Stoga većina priznaje podnositelja zahtjeva-udruhu kao „zastupnika” žrtve jer žele ispitati navodnu povredu, a odbacivanje zahtjeva spriječilo bi ih u tome. Takva samo-potvrđujuća tvrdnja nameće pitanje. Smatram da takva isključivo oportunistička i utilitarna metodologija preispitivanja predmeta nije zadovoljavajuća. Riječi koje slijede u argumentaciji još su manje zadovoljavajuće: „...postojao rizik da tužena država može izbjeći odgovornost na temelju Konvencije“. Navođenjem kao svrhe osiguravanje da se utvrdi odgovornost tužene države, što je ponovno istaknuto u narednoj rečenici istog stavka, većina ukazuje na to da se odabir predmeta za ispitivanje u konačnici utvrđuje potrebom da se tuženu državu kazni utvrđivanjem povrede i kasnijim nametanjem općih korektivnih mjera. Jednostavnije rečeno, takvim se pravcem argumentiranja skače pred rudo.

7. Konačno, stavljanjem naglaska na „izvanredan” karakter predmeta većina je nažalost zatvorila vrata svakom budućem proširenju predmetne odluke u pogledu situacija osoba s duševnim smetnjama, na druge žrtve povreda ljudskih prava, primjerice osobe starije dobi ili članove manjina ili skupina suočenih s diskriminacijom, koje u svojim državama nisu imale pristup pravosuđu. Razlog tome vrlo je očit: izvanredne odluke ne mogu se proširiti na druge situacije. Najviše žalim zbog činjenice što je svojim ispitivanjem predmeta na temelju „izvanrednih okolnosti” većina pretpostavila da Konvencija nije živući instrument te da se ne mora prilagoditi novim okolnostima u kojima bi mogla biti potrebna primjenjivost koncepta *de facto* zastupanja. Nadalje, podrazumijevana tvrdnja da je svaki predmet *sui generis* subverzivan u međunarodnom pravu, odnosno u bilo kojem pravnom području, s obzirom na to da, sudeći po iskustvu, često dovodi do diskrecijskog shvaćanja pravde određene nepravim, odnosno političkim, društvenim ili potpuno emocionalnim, razmatranjima od strane osoba odgovornih za preispitivanje predmeta. Polazište Suda ne utvrđuje se svojstvenom osnovanošću zahtjeva nego ciljanim strateškim rezultatom. To me dovodi bliže do srži predmeta.

Alternativno principijelno rasuđivanje

8. Umjesto pozivanja na „izvanredne okolnosti” predmeta i temeljenja ciljanog pravnog rješenja na argumentaciji specifičnoj za predmet, htio bih se nadići iznad specifičnosti predmeta i adresirati pitanje načela koje se postavilo predmetom: koje su osnovne crte koncepta zastupanja iznimno ranjivih osoba pred Sudom?

Čini mi se da bi se na to pitanje moglo i trebalo odgovoriti na temelju općeg načela jednakosti pred zakonom koje se primjenjuje u skladu s tradicionalnim instrumentima za tumačenje međunarodnog prava o ljudskim pravima. Ovdje mislim na teoriju tumačenja ugovora o ljudskim pravima na način koji ne osigurava samo njihov *effet utile* (*ut res magis valeat quam pereat*), nego također pruža i najveću zaštitu prava i sloboda ugrađenih u njih. Obje navedene teorije tumačenja očito su primjenjive na uvjete dopuštenosti zahtjeva.

9. Načelo jednakosti prožima cjelokupni europski sustav zaštite ljudskih prava, a osobito je vidljiv u članku 14. Konvencije i članku 1. Protokola br. 12, kao i u članku 20. i članku E u Dijelu V. izmijenjene Europske socijalne povelje, članku 4., članku 6. stavku 2. i članku 9. Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, članku 3. Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, članku 2. stavku 1. Konvencije Vijeća Europe o pristupu službenim dokumentima i člancima od 3. do 5. Dodatnog protokola uz Konvenciju o kibernetičkom kriminalu. Primijenjeno u svjetlu prethodno navedenih teorija tumačenja, načelo jednakosti moglo bi popuniti pravnu rupu koju sam prethodno spomenuo, pružanjem principijelnog temelja za širenje granica koncepta zastupanja za potrebe Konvencije. Kada se bavi situacijom u kojoj su domaća tijela zanemarila sudbinu navodne žrtve povreda ljudskih prava, a on ili ona nisu mogli sami ili putem rođaka, zakonskog skrbnika ili zastupnika pristupiti Sudu, Sud mora tumačiti uvjete dopuštenosti zahtjeva u najširem mogućem smislu kako bi se osigurala djelotvornost žrtvinog prava na pristup europskom sustavu za zaštitu prava. Samo takvo tumačenje članka 34. Konvencije uzima u obzir svojstveno različitu činjeničnu situaciju iznimno ranjivih osoba koje jesu ili su bile žrtve povreda ljudskih prava i lišene su zakonskog zastupanja. Svako drugo tumačenje, kojim bi se situacija iznimno ranjivih osoba izjednačila s onom drugih žrtava povreda ljudskih prava, zapravo bi dovelo do diskriminirajućeg tretmana prvo navedenih. Različite situacije zahtijevaju različito postupanje. Stoga pravo iznimno ranjivih osoba na pristup sudu jamči pozitivnu diskriminaciju u korist tih osoba prilikom ispitivanja njihovih uvjeta za zastupanje pred Sudom.

10. Predloženo principijelno tumačenje Konvencije potkrijepljeno je doslovnim tumačenjem posljednje rečenice članka 34. Konvencije. Iznimno ranjivim osobama koje su „na bilo koji način” spriječene u ostvarivanju svojih prava - točnije zbog činjenja ili propusta tužene države -, mora se

osigurati alternativni način pristupa Sudu. Ovaj je predmet zapravo savršen primjer dugotrajnog propusta tužene države koja je u biti spriječila g. Câmpeanua u ostvarivanju njegovih konvencijskih i domaćih prava upravo time što mu nije osigurala nikakvog zakonskog zastupnika ili skrbnika dok je bio živ i dok su postojali uvjerljivi navodi protiv države u pogledu zdravstvene njege i obrazovanja koji su mu pruženi.

11. Na temelju ovog predloženog principijelnog tumačenja Konvencije Sud je trebao ustanoviti koncept *de facto* zastupanja u predmetima u kojima je riječ o iznimno ranjivim žrtvama koje nemaju rodbinu, zakonske skrbnike ili zastupnike. Sud je jasno trebao postaviti ova dva kumulativna uvjeta, točnije iznimnu ranjivost navodne žrtve i nepostojanje rodbine, zakonskih skrbnika ili zastupnika. Iznimna ranjivost osobe širok je koncept koji bi trebao uključivati u prethodno navedene svrhe osobe osjetljive ili starije dobi, teško bolesne osobe ili osobe s invaliditetom, članove manjina ili skupina podložnih diskriminaciji zbog rase, etničke pripadnosti, spola, spolne orijentacije ili po drugoj osnovi. Nepostojanje rodbine, zakonskih skrbnika ili zastupnika dodatan je uvjet koji se mora ocijeniti sukladno s činjenicama koje su poznate vlastima u kritično vrijeme. Važna je činjenica da žrtva nema najbližih srodnika niti zastupnika ili skrbnika, kojeg je imenovalo nadležno tijelo, koji se brinu o njegovim ili njezinim interesima. Ta dva uvjeta pružila bi pravnu sigurnost državama ugovornicama Konvencije, kao i smjernice svim zainteresiranim institucijama i osobama koje bi u budućnosti mogle podnijeti zahtjev u ime drugih iznimno ranjivih žrtava povreda ljudskih prava. Time što nije uspostavio jasne i opće kriterije te što je svoj zaključak povezao s „izvanrednim okolnostima” predmeta, Sud je svojom presudom ne samo oslabio autoritet svojeg obrazloženja i ograničio doseg svojih zaključaka i njihovu interpretativnu snagu, ali i pružio malu količinu ili nikakve smjernice državama strankama i zainteresiranim institucijama ili osobama koje bi mogle bile voljne mijesati se u korist bespomoćnih, ranjivih žrtava povreda ljudskih prava. Umjesto širenja dobrobiti njegova rada na što je više moguće osoba Sud je ograničio doseg svog rada isključivo na granice ovog predmeta.

12. Pravo koje stvaraju suci neizbježno je u međunarodnom pravu, a osobito u međunarodnom pravu o ljudskim pravima s obzirom na svojstvenu neodređenost pravne terminologije i veliku mogućnost sukoba među pravnim odredbama u tom pravnom području koje je usko povezano s osnovama ljudskog života u društvu. Dvoobrazna priroda tumačenja međunarodnih tekstova o ljudskim pravima - istodobno korektivnih i usmjerenih na prošlost te poticajnih i usmjereni na budućnost -, dodatno potiče suce da postanu „supsidijarni zakonodavci” (*Ersatzgesetzgeber*). Međutim, poticajna uloga međunarodnih sudova, čiji je krajnji cilj unapređivanje ljudskih prava diljem domaćih pravosuđa pod njihovim nadzorom, ograničena je odgovornošću sudaca da budu „vjerni” postojećem pravu ugovora i osobito pravnim načelima na kojima se oni temelje. U

Konvenciji se ta načela izričito spominju u članku 7. kao „opća načela prava priznata od civiliziranih naroda”. Takva načela utvrđena su u domaćim pravima europskih i neeuropskih naroda u svakom danom trenutku. Samo takva pravna načela mogu osigurati čvrsti temelj za tumačenje od strane međunarodnog suca i ograničenje njegove ili njezine nadležnosti. Samo ona mogu osigurati paserelu, koja se može instersubjektivno kontrolirati, između slova ugovora i „precedentnog prava” kada točno određena pravila nisu primjenjiva. Samo ona mogu pomoći sucu u optimizaciji proturječnih prava i sloboda, razlikovanju među predmetima i ukidanju presedana. Preferiranjem činjenične argumentacije na temelju „izvanrednih okolnosti ovog predmeta” i nedovoljnom sukladnošću s načelima ugrađenima u Konvenciju, Sud u praktičnom smislu eksponencijalno povećava učinak elementa nesmanjive subjektivnosti u donošenju odluke, a time promiče onaj isti sudski aktivizam koji navodno nastoji ograničiti. Bez čvrstih principijelnih osnova pravo koje stvaraju sudovi nije ništa više od prikrivene političke odluke u epifenomenalom obliku samoispunjavajućeg proročanstva temeljenog na osobnim sklonostima suca.

Presuda suda kao čin *auctoritas*

13. Na početku sam spomenuo postupovni problem ukazan u ovom predmetu. Dodao sam da je riječ o površinskom problemu ispod kojeg leži još veći problem za Sud, odnosno način na koji Sud zamišlja svoju pravosudnu moć te utjecaj njegovih presuda i odluka na razvoj međunarodnog prava i unapređivanje zaštite ljudskih prava u Europi, kao što je navedeno u preambuli Konvencije. Sud je može tumačiti na jedan od dva načina, bilo kao čin *auctoritas* ili čin *potestas*.

Auctoritas se ostvaruje argumentacijom, intelektualnim činom čiji je cilj uvjeriti adresata presuda i odluka Suda, ali i širu pravnu zajednicu i općenito javnost, te čija legitimnost proizlazi iz svojstvene snage načela na kojima se te presude i odluke temelje te iz koherentnosti i uvjerljivosti zaključaka izvedenih iz tih načela u dotičnom predmetu. U ovom se predmetu donositelj odluke - odnosno suci Suda -, vodio složenim skupom kriterija praktične racionalnosti kako bi odmjerio koja je od tvrdnji koje su stranke iznijele najsmislenija.

Potestas se ostvaruje odlukom, činom volje čija legitimnost leži u ovlasti koja je priznata donositeljima odluka u pogledu donošenja odluka u skladu s određenim postupkom. U ovom je slučaju, vođen pragmatičnom procjenom posljedica svoje odluke, donositelj odluka potaknut djelovati svaki put kada prednosti aktivnosti nadmašuju nedostatke.

14. Sud očigledno mora obnašati svoju vlast unutar granica Konvencije, a legitimnost njegovih presuda i odluka ovisi o formalnoj sukladnosti s uvjetima dopuštenosti i postupkom utvrđenim Konvencijom. U izvršavanju svojih zadataka iz Konvencije Sud mora uzeti u obzir posljedice svojih

presuda i odluka ne samo na uključene stranke, nego i na sve države ugovornice Konvencije, no nije uvjetovan njima. U toj mjeri presude i odluke Suda jesu činovi *potestas*. No Sudu bi cilj također trebao biti pružanje autoritativnih pravnih stajališta temeljenih na svojstvenoj snazi načela ugrađenih u Konvenciju i razvijenih u sudskoj praksi Suda u svjetlu „općih načela prava priznatih od strane civiliziranih naroda”. Sudska mišljenja postaju normativna upravo putem principijelne argumentacije, a samo ako su normativna mogu biti potpuno razumljiva i provoditi se. U svojoj su biti presude i odluke Suda činovi *auctoritas* kojima se mora izbjeći obmanjivo prekomjerno pojednostavljivanje činjeničnih i pravnih problema ukazanih u predmetu te se oduprijeti lakom iskušenju praktičnih propusta. Takav *auctoritas* može se ostvariti samo ako se sudac kloni jednostranog odabira domaće i međunarodne sudske prakse i ne zažmiri na temeljne znanstvene radove bitne za raspravu o predmetu o kojem se donosi odluka. Najvažnije od svega, dosljednost i koherentnost zaključaka Suda ne može se osigurati ako sudac bježi od definicijskih pitanja i time pravnim piscima ostavlja ponekad iznimno teški posao dovođenja u red kaotičnog skupa sasvim različitih pravnih stajališta. U suprotnom će se smjer sudske prakse Suda osloniti na oportunistički pojedinačno odabran popis predmeta koji se odabiru i o kojima sud odlučuje u skladu s nepredvidljivom skalom za ocjenjivanje koja se može razlikovati ovisno o moći tužene države i poznatosti navodne žrtve uključene u spor. U suprotnom će domaći sudovi biti u velikom iskušenju da zanemare ili čak namjerno krše svoju dužnost provedbe sudske prakse Suda, kada su suočeni s presudama i odlukama temeljenima na nejasnim i sažetim formulacijama koje ne razumiju. U suprotnom će izostanak jasnoće i smjernica presuda i odluka Suda potaknuti sve veći broj različitih zahtjeva te zarobiti Sud u začaranom krugu sudske jurisprudencije svojstvene predmetu, rastući broj zahtjeva i diskrecijsko raspolaganje predmetima. U suprotnom će Sud prebaciti političarima, prvenstveno Odboru ministara, suštinske pravosudne zadatke postavljanja standarda i osiguravanja općih pravnih sredstava.

15. Pritisak zbog količine ne smije biti odlučujući čimbenik u odabiru između dva prethodno navedena pristupa. Rastuća potreba da Sud odgovori na povrede ljudskih prava diljem Europe donosi dodatnu odgovornost ovoj instituciji, no ne oslobađa Sud od svih njegovih konvencijskih obveza, uključujući onih koje nastaju iz najvažnije odredbe članka 45. Konvencije. Pravda se ne smije žrtvovati na oltaru hitnosti. Upravo su u trenutku rasta najpotrebnija dovoljno jasna obrazloženja ne samo za sve konačne odluke i presude Odbora, Vijeća i Velikog Vijeća Suda (zaključci), nego i za filtriranje (polazište) predmeta od strane suca pojedinca i sudskog vijeća Velikog vijeća. Minimalistički oblik obrazloženja samo umanjuje vjerodostojnost Suda. Nepostojanje argumentacije još je gore. Time se naprosto ubija svaka vjerodostojnost Suda kao predvoditelja postupovne

pravde i potkopavaju njegovi trenutačni napori da se nosi s mnogim izazovima s kojima je suočen.

Zaključak

16. Slijedom glavnog argumenta podnositelja zahtjeva-udruge da „je u javnom interesu donošenje odluke o osnovanosti predmeta”, većina se priklonila utilitarnoj maksimi *salus publica suprema lex est* i iskoristila priliku u ovom predmetu da nametne pozitivne opće obveze tuženoj državi u pogledu „osoba s duševnim smetnjama u situaciji usporedivoj s onom g. Câmpeanua” (vidjeti stavak 161. presude). Ne slažem se s tim metodološkim pristupom. Kako ovaj predmet ne bi postao preporuka da se pravo prilagodi zbog izvanredne teške situacije pojedinca i posljedično olako obnašanje pravosudne kreativnosti i ponovnog tumačenja ugovornih obveza, Sud je trebao pristupiti predmetu na temelju pravnih načela, prvenstveno načela jednakosti pred zakonom. Ako se ne možemo obmanuti i sanjati o jedinstveno ispravnim pravnim odgovorima na teške predmete, možemo barem pretpostaviti da bi se sažimanjem pravila o „*de facto* zastupanju” pred Sudom iz načela jednakosti, koje je čvrsto ugrađeno u Konvenciju i europski sustav zaštite ljudskih prava, izbjegla strogo konzekvencijalistička primjena Konvencije.

Ne smije postojati nikakva sumnja u proizvoljnost metodologije preispitivanja i ispitivanja predmeta od strane Suda. Tim bi se dojmom iznevjerila izvanredna 60-godišnja povijest ove impresivne institucije i potkopali napori brojnih generacija predanih sudaca, odvjetnika i lingvista kojima se teži idealu izgradnje paneuroskog standarda ljudskih prava. Ovaj je predmet dobar primjer načina na koji Sud ponekad postiže prave rezultate neuvjerljivim nespretnim sredstvima. Neki od njegovih načina rada moraju se promijeniti kako bi se postigli pravi rezultati ispravnim sredstvima. Pravna načela mogu pružiti odgovarajuće alate za taj zadatak s obzirom na to da je sud, da posudim izraz Ronalda Dworkina, privilegirani *forum* pravnih načela.

ZAJEDNIČKO DJELOMIČNO SUPROSTAVLJENO MIŠLJENJE SUDACA SPIELMANN, BIANKU I NUSSBERGER

Glasovali smo u suprotnosti sa zaključcima većine da nije potrebno ispitati prigovor temeljem članka 3. tumačenog zasebno ili u vezi s člankom 13. Konvencije.

Kao prvo, smatramo da odluka na temelju članka 2. ne obuhvaća povredu članka 3. u slučaju g. Câmpeanua. Kao što je vidljivo iz činjenica predmeta, g. Câmpeanuu dijagnosticiran je HIV kada je imao 5 godina, kasnije mu je dijagnosticirano „teže duševno oboljenje” (vidjeti stavak 7. presude), a obolio je i od plućne tuberkuloze, upale pluća i kroničnog hepatitisa. Činjenice predmeta jasno pokazuju da u dotičnoj situaciji dio nadležnih tijela nije pružio odgovarajući odgovor niti liječenje g. Câmpeanuu. Po toj je osnovi većina ispravno utvrdila povredu članka 2. Konvencije. Iako se slažemo s tim zaključkom, ne slažemo se da se ne postavlja nikakvo zasebno pitanje na temelju članka 3. Konvencije. Smatramo da su rumunjske vlasti trebale poduzeti konkretne korake za zaštitu g. Câmpeanua od patnje povezane s njegovim stanjem, a koje su vlasti bile potpuno svjesne (vidjeti *Z. i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva* [VV], br. 29392/95, stavak 73., ECHR 2001–V). Smrt g. Câmpeanua bila je posljedica dugog razdoblja tijekom kojeg vlasti nisu pružile dostatan i odgovarajući odgovor na njegovu situaciju; tijekom tog razdoblja očito su mu povrijeđena materijalna prava iz članka 3. s obzirom na to da nije primio odgovarajuće liječenje niti čak hranu i prikladan smještaj u zdravstvenim ustanovama u kojima se nalazio. „Psihološko i fizičko pogoršanje” g. Câmpeanua kada je smješten u CMSC (vidjeti stavak 14. presude) ili kada ga je posjetio tim CLR-a u PMH-u (vidjeti stavak 23. presude) dokaz su dugih razdoblja zanemarivanja temeljenog na potpunom nedostatku suosjećanja.

Stoga se ovaj predmet mora razlikovati od predmeta u kojima su smrt ili prijetnje životu podnositelja zahtjeva bile izravna i neposredna posljedica uporabe sile i u kojima je Sud utvrdio da se ne postavlja nikakvo zasebno pitanje na temelju članka 3. s obzirom na utvrđenu povredu članka 2. (vidjeti, primjerice, *Nikolova i Velichkova protiv Bugarske*, br. 7888/03, 20. prosinca 2007.; i *Shchiborshch i Kuzmina protiv Rusije*, br. 5269/08, 16. siječnja 2014.).

U takvim predmetima utvrđivanje zasebne povrede članka 3. također može pridonijeti povećanju zaštite na temelju članka 2. Ako vlasti kroz duže razdoblje ne ispunjavaju pozitivne obveze iz članka 3. i ne pružaju odgovarajuće liječenje najranjivijim osobama, moglo bi biti prekasno spasiti živote tih osoba i time ispuniti obveze vlasti iz članka 2.

Kao drugo, za žaljenjem ocjenjujemo činjenicu da je Sud propustio priliku da dodatno razjasni pitanje *locus standi* nevladinih organizacija u

vezi s prigovorom na temelju članka 3. Srž predmeta leži u utvrđivanju mjere do koje interese ranjivih osoba mogu pred Sudom braniti nevladine organizacije koje djeluju u njihovo ime, no bez da imaju „blisku vezu” ili „osobni interes”, što je zahtjev sukladno sa sudskom praksom Suda. Situacija povezana s prigovorima na temelju članka 2. u tom se pogledu bitno razlikuje od prigovora na temelju članka 3. Prigovore na temelju članka 2. koji se temelje na smrti žrtve nikada ne mogu podnijeti Sudu same žrtve, dok to nije istina za prigovore na temelju članka 3. To je jedan od aspekata koje je većina istaknula u svojoj odluci o *locus standi* podnositelja zahtjeva (vidjeti stavak 112. presude). Zasebna analiza prigovora na povredu članka 3. Konvencije omogućila bi Sudu da također izričito elaborira povezana pitanja u odnosu na članak 3.

ZAJEDNIČKO DJELOMIČNO SUPROSTAVLJENO MIŠLJENJE SUDACA ZIEMELE I BIANKU

1. Nažalost se ne slažemo sa zaključkom većine da u ovom predmetu ne postoji potreba za zasebnom odlukom o članku 14. u vezi s člankom 2.

2. Sagledavajući okolnosti ovog predmeta iznenađeni smo situacijom g. Câmpeanua. Rođen je u rujnu 1985. godine i bio je romske narodnosti. Otac mu je nepoznat, a majka ga je napustila nakon rođenja; u dobi od 5 godina dijagnosticiran mu je HIV, a kasnije i teško duševno oboljenje te drugi akutni zdravstveni problemi. Bilo bi teško pronaći neki drugi predmet kojeg je ispitivao Sud u kojem se ranjivost podnositelja zahtjeva temelji na toliko osnova iz članka 14. Konvencije. Prema našem mišljenju samo bi jedna od tih osnova bila dovoljna po kojoj bi se od domaćih državnih tijela zahtijevalo da posvete posebnu pozornost situaciji g. Câmpeanua. Činjenice predmeta, kako su predstavljene u presudi, jasno ukazuju na to da su mjere koje su tijela poduzela bile potpuno neprikladne za rješavanje okolnosti g. Câmpeanua.

3. Iznimno je zabrinjavajuće što je samo dva tjedna nakon što je g. Câmpeanu navršio osamnaest godina Odbor za zaštitu djece županije Dolj predložio, bez pojedinačne procjene njegove vrlo specifične situacije, da se država više za njega ne mora skrbiti jer on u dotičnom trenutku nije pohađao ni jedan oblik obrazovanja. To bi bilo dovoljno da se njegova situacija proglasi jednakom onoj bilo kojeg siročeta koje je navršilo osamnaest godina u dobrom zdravstvenom stanju i sposobno je brinuti se samo za sebe. Pomutnja koja je uslijedila zbog pokušaja utvrđivanja odgovarajuće ustanove koja bi mogla skrbiti za stanje g. Câmpeanua znak je manjka razumijevanja i nesavjesnog pristupa posebnim potrebama g. Câmpeanua (vidjeti stavke 8. – 22. presude). Usto se čini da su djelatnici PMH-a odbili pomoći g. Câmpeanuu navodno zbog straha od zaraze HIV-om, a to je prema našem mišljenju ključno za analizu članka 14.

4. S obzirom na prethodno navedeno i također uzimajući u obzir specifičnu prirodu obveza države u odnosu na osobe s invaliditetom (vidjeti, među ostalim izvorima prava, *Jasinskis protiv Latvije*, br. 45744/08, 21. prosinca 2010., i *Kiyutin protiv Rusije*, br. 2700/10, ECHR 2011), smatramo da je u predmetu g. Câmpeanua, osobe koja je bila u izrazito ranjivom položaju i potpuno ovisna o državnim ustanovama, došlo do povrede članka 14. tumačenog u vezi s člankom 2. Konvencije.

© Ured zastupnika RH pred Europskim sudom za ljudska prava. Sva prava pridržana.